

VLADA
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG
KANTONA

Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. godina

Mostar, novembar 2021. godine

Sadržaj

1	Uvod.....	3
1.1.	Svrha i važnost strateškog dokumenta	3
1.2.	Regulatorni okvir.....	4
1.3.	Proces izrade i konsultacija.....	4
1.4.	Usaglašenost s ostalim strateškim dokumentima	5
2	Strateška platforma	9
2.1.	Izvod iz situacione analize	9
2.1.1.	Geografski položaj, prirodne i kulturno-historijske karakteristike	9
2.1.2.	Demografske karakteristike i kretanja	10
2.1.3.	Rezime stanja po sektorima	12
2.1.4.	Stanje prostorno-planske dokumentacije.....	23
2.1.5.	Javna uprava HNK-a	23
2.1.6.	Fiskalni kapacitet HNK-a	26
2.2.	SWOT analiza i strateško fokusiranje.....	27
2.3.	Strateško fokusiranje	31
2.4.	Vizija razvoja i strateški ciljevi s indikatorima	34
2.5.	Vizija razvoja	34
2.6.	Strateški ciljevi s indikatorima	34
3.	Prioriteti i mjere s indikatorima	41
4.	Strateški projekti.....	66
5.	Indikativni finansijski okvir	69
6.	Okvir za implementaciju, monitoring, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja HNK-a.....	72
7.	PRILOZI	76
7.1.	Usaglašenost strateških ciljeva HNK-a s ključnim strateškim dokumentima u FBiH/ BiH	76
7.2.	Sažeti pregled Strategije razvoja HNK-a.....	80
7.3.	Detaljan pregled mjera	89
7.4.	Socio-ekonomska analiza	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.

„Strategija razvoja HNK-a pripravljena je uz podršku Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP), koji predstavlja zajednički projekat Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini (UNDP). Sadržaj Strategije razvoja HNK-a, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju neophodno stavove ILDP-a, Vlade Švicarske ili UNDP-a.“

1 Uvod

1.1. Svrha i važnost strateškog dokumenta

Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja HNK-a) predstavlja integrirani multisektorski strateški dokument kojim se definišu javne politike i integralno usmjerava razvoj Hercegovačko-neretvanskog kantona (u daljnjem tekstu: HNK) i jedinica lokalne samouprave unutar HNK-a. Strategijom razvoja HNK-a utvrđuju se ciljevi i prioriteti razvoja HNK-a, način njihovog ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za implementaciju, monitoring, evaluaciju i izvještavanje i ista je osnovni dokument za izradu sektorskih strategija, DOB-a, budžeta i programa javnih investicija HNK-a i dr.

Strategija razvoja HNK-a sadrži prioritete prostornog razvoja HNK-a i razvojne pravce definisane u strateškim dokumentima Federacije i dokumentima relevantnim za proces integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Strategija razvoja HNK-a predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategija razvoja jedinica lokalne samouprave.

Proces izrade Strategije razvoja HNK-a koordinisao je Odbor za monitoring Strategije razvoja HNK-a koji u ime Vlade HNK-a koordiniše razvojem, dok se kroz radna tijela i druge koordinacione i participatorne mehanizme osigurava učestvovanje institucija HNK-a, viših nivoa vlasti i jedinica lokalne samouprave, poslovne zajednice, nevladinog sektora i ostalih socio-ekonomskih aktera i zainteresovanih strana. U ovom je procesu jako važnu ulogu imao Kantonalni odbor za razvoj.

Posebnu savjetodavnu ulogu u procesu izrade Strategije razvoja HNK-a imalo je i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem HNK-a koje je razmatralo i davalo preporuke o ključnim razvojnim prioritetima u HNK-u u strateškoj platformi kao i o cjelokupnom dokumentu Strategije razvoja HNK-a.

Prilikom izrade Strategije razvoja HNK-a, u potpunosti su praćene odredbe Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakona o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakona o izvršenju Budžeta HNK-a kao i Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 74/19).

Posebna pažnja posvećena je naučenim lekcijama iz procesa pripreme i implementacije prethodne integrirane Strategije razvoja HNK-a kao i usaglašenost s relevantnim strategijama drugih nivoa vlasti u BiH, obavezama proisteklim iz procesa evropskih integracija i ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih nacija (SDGs).

Ostvarenje razvojne vizije će se realizovati kroz 3 strateška cilja, razrađena u 11 prioriteta i 44 mjere. Pripremljen je indikativni budžet za realizaciju Strategije razvoja HNK-a kao i indikatori za mjerenje stepena njezinog ostvarenja.

U sektoru ekonomskog razvoja okosnicu čine aktivnosti na unapređenju poslovnog ambijenta u svim aspektima i unapređenje konkurentnosti preduzeća i obrta. Održiva poljoprivreda i održivi turizam, uz brendiranje HNK-a kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta, okosnice su razvoja poljoprivrede i turizma, dok će efikasna, otvorena i odgovorna javna uprava biti u funkciji unapređenja poslovnog ambijenta i podrške ekonomskom razvoju.

U sektoru društvenog razvoja Strategija razvoja HNK-a se fokusira na društveni razvoj koji nastoji graditi društvo jednakih mogućnosti, koje osigurava bolju socijalnu uključenost. Kroz aktivnosti na unapređenju oblasti obrazovanja i nauke, zdravstvene i socijalne zaštite, sporta, kulture i sigurnosti doprinijet će se podizanju kvaliteta i savremenom razvoju društvenog sektora.

U oblasti zaštite okoliša Strategija razvoja HNK-a se koncentriše na unapređenje zaštite okoliša i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora, povećanje energetske efikasnosti i modernizaciju infrastrukture, što je u u krajnjoj liniji u funkciji osiguranja održivog upravljanja resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima.

1.2. Regulatorni okvir

Federacija BiH učinila je značajan napor i napredak u uspostavi i razvoju sistema za razvojno planiranje i upravljanje razvojem, posebno sa stanovišta regulatornog okvira. Godine 2017. donesen je Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakon o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakon o izvršenju Budžeta HNK-a kao osnovni normativni akti kojima je definisana svrha sistema kroz „transparentno i usaglašeno razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave“ kao i „koordinisanje i integrisanje strateških dokumenata i javnih i drugih finansijskih resursa radi realizacije utvrđenih razvojnih prioriteta“. Zakon propisuje osnovne principe razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, definiše vrste strateških dokumenata, kao i tijela odgovorna za razvojno planiranje i upravljanje razvojem, utvrđuje proces razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u FBiH kao i postupke programiranja, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o implementaciji strateških dokumenata i finansiranja njihove implementacije. Zakonom su propisani i dokumenti koji se donose u postupku implementacije strateških dokumenata.

Pored Zakona, doneseni su i podzakonski akti koji pobliže uređuju pitanja izrade i evaluacije strateških dokumenata i trogodišnjeg i godišnjeg planiranja i to:

- Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH,
- Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH,
- Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine.¹

Proces izrade Strategije razvoja HNK-a usaglašen je s propisanim odredbama u okviru navedenog regulatornog okvira.

1.3. Proces izrade i konsultacija

Na osnovu odredbi Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakona o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakona o izvršenju Budžeta HNK-a i Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19), Vlada HNK-a je u junu 2020. godine donijela Odluku o izradi Strategije razvoja HNK-a i nastavku saradnje između Vlade HNK-a i UNDP-a.

Pored Odbora za monitoring Strategije razvoja HNK-a, koji je u ime Vlade HNK-a koordinisao izradu Strategije razvoja HNK-a, učesnici u procesu izrade Strategije razvoja HNK-a bile su i institucije HNK-a, jedinice lokalne samouprave i socio-ekonomski akteri. Horizontalno i vertikalno koordinisanje izrade Strategije razvoja HNK-a osigurano je kroz Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem HNK-a.

Rješenjem broj 01-1-02-1825/20 od 09.09.2020. godine, Vlada HNK-a je formirala Kantonalni odbor za razvoj (KOR), kao operativno, izvršno i koordinaciono tijelo zaduženo za vođenje procesa izrade Strategije razvoja HNK-a, sastavljen od 22 člana predstavnika kantonalnih organa uprave i drugih socio-ekonomskih partnera (Služba za zapošljavanje HNK-a, udruženja preduzetnika i dr.). Na istoj sjednici održanoj 09.09.2020. godine, Vlada HNK-a je imenovala i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem koje je imalo savjetodavnu ulogu u procesima definisanja, implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u HNK-u. Vijeće se sastoji od 19 članova i čine ga premijer Vlade HNK-a, općinski načelnici, odnosno gradonačelnici jedinica lokalne samouprave u sastavu HNK-a, predsjednici Privredne i Obrtničke komore HNK-a, rektori univerziteta i drugi socio-ekonomski partneri.

¹Sve uredbe objavljene su u „Službenim novinama Federacije BiH“, broj 74/19.

U procesu rada i konsultacija, pored redovnih sastanaka Tima za izradu strategije, održani su i sastanci tematskih radnih grupa: TG 1 – Ekonomski razvoj, TG2 – Društveni razvoj, TG 3 – Zaštita okoliša i TG 4 – Dobra i inkluzivna uprava. U procesu izrade Strategije razvoja HNK-a, održana su i 3 sastanka Kantonalnog odbora za razvoj. Tokom sastanaka Kantonalnog odbora za razvoj, validirana je socio-ekonomska analiza, a potom i strateška platforma HNK-a za period 2021.-2027. godine, koja je potom puštena u javnu raspravu, odnosno proces javnih konsultacija. Četvrti sastanak KOR-a bio je posvećen razmatranju nacрта Strategije razvoja HNK-a.

Tokom javne rasprave, održana su tri predstavljanja Strategije razvoja HNK-a za općine i to u Mostaru za Grad Mostar i općine Čitluk i Čapljina; u Konjicu za općine Konjic, Jablanicu i Prozor-Ramu; i Neumu za općine Neum, Stolac i Ravno. Javnim raspravama su prisustvovali gradonačelnik Mostara i načelnici općina.

Nacrt Strategije razvoja HNK-a potom je razmatran i usvojen Odlukom Vlade HNK-a broj 01-1-02-1908/21 na sjednici održanoj 19.7.2021. godine, nakon čega je Strategija razvoja HNK-a usvojena na 16. sjednici Skupštine HNŽ/K-a održanoj 24.11.2021. godine.

Proces izrade Strategije razvoja HNK-a je podržan od zajedničkog projekta Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda u Bosni i Hercegovini (UNDP) putem Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP).

1.4. Usaglašenost s ostalim strateškim dokumentima

1.4.1. Usaglašenost sa strateškim dokumentima ostalih nivoa vlasti

Vertikalno koordinisanje i usklađivanje, u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Zakonom o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakonom o izvršenju Budžeta HNK-a, obuhvata koordinisanje odgovornosti i procesa između nadležnih institucija na različitim nivoima vlasti u Federaciji kao i usklađivanje strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima, dok se horizontalno koordinisanje i usklađivanje odnosi na koordinisanje odgovornosti i procesa institucija kao i usklađivanje strateških dokumenata, odnosno usklađivanje strategije razvoja i sektorskih strategija na istom nivou upravljanja u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave prema zajedničkim razvojnim ciljevima. U skladu s navedenim, strateški ciljevi i prioriteta HNK-a za period 2021.-2027. godina usaglašeni su s ključnim strateškim dokumentima u Federaciji BiH i BiH.

U svrhu osiguranja vertikalnog koordinisanja, prilikom definisanja strateških ciljeva, prioriteta i mjera u obzir su uzeti sljedeći strateško-planski dokumenti:

- Okvir za provođenje Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini (radna verzija)
- Strategija razvoja Federacije BiH 2021.– 2027. godine,
- Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. – 2026. godine,
- Strategija protuminskog djelovanja BiH 2018. – 2025. godine,
- Strateški plan ruralnog razvoja BiH 2018. – 2021. (okvirni dokument),
- Okvirna strategija saobraćaja BiH 2015.-2030.,
- Okvirna energetska strategija BiH do 2035.,
- Strategija prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisijskog razvoja BiH za period 2020.-2030. (nacrt),
- Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u BiH za period 2021. – 2027. (radna verzija),
- Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016. - 2021.
- Strategija borbe protiv dijabetesa u FBiH 2014. – 2024.,
- Strategija upravljanja vodama FBiH 2010. – 2022.,
- Transportna Strategija FBiH 2016. – 2030.,

Trenutno su HNK-u na raspolaganju sljedeći programi i projekti: transnacionalni (Adrion, Dunavski i Mediteranski), prekogranični - trilateralni (BiH-CG-HR), prekogranični - bilateralni (BiH-HR), prekogranični - bilateralni (BiH-CG), Horizon 2020, COSME, Kreativna Evropa, Erasmus+, Carina 2020, Fiscalis 2020, Evropa za građane, COST i EUREKA.

1.4.3. Usaglašenost s globalnim ciljevima održivog razvoja

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 2015. godine usvojila Agendu održivog razvoja do 2030. godine i tom su prilikom sve zemlje članice, uključujući i BiH, preuzele obavezu provođenja dokumenta Agende 2030 i globalnih Ciljeva održivog razvoja (eng. Sustainable Development Goals – SDG). Agenda 2030 se sastoji od 17 globalnih ciljeva i 169 podciljeva održivog razvoja koji predstavljaju transformativni plan za stvaranje bolje i održive budućnosti.

Poštovanje principa vertikalnog koordinisanja propisanih Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, Zakonom o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakonom o izvršenju Budžeta HNK-a podrazumijeva i usaglašenost s međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivog razvoja. Navedeno podrazumijeva da svi nivoi vlasti u BiH trebaju definisati svoje prioritete, mjere i aktivnosti na način da istovremeno osiguraju doprinos ostvarivanju ciljeva održivog razvoja kao i da izvještavaju o ostvarenom napretku.

U BiH su utvrđena tri pravca održivog razvoja (dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, pametan rast i društvo jednakih mogućnosti) i dvije horizontalne teme (ulaganje u ljudski kapital i princip „niko ne smije biti isključen“). Navedeni su pravci održivog razvoja, kao i horizontalne teme, na odgovarajući način reflektovani kroz proces izrade Strategije razvoja HNK-a kao i u samoj Strategiji razvoja HNK-a.

Strategija razvoja HNK-a doprinosi ostvarenju sva tri odabrana pravca održivog razvoja.

U sektoru ekonomskog razvoja Strategija razvoja HNK-a doprinosi povoljnom ambijentu za preduzetništvo i inovacije, povećanju investicija u infrastrukturu, uključivanju u globalne lance vrijednosti, pametnom upravljanju prirodnim resursima, jačanju infrastrukture i konkurentnosti poljoprivrede i održivom razvoju ruralnog turizma.

U sektoru društvenog razvoja Strategija razvoja HNK-a će, prije svega, uticati na unapređenje obrazovanja i obuke, kvalitet predškolskog obrazovanja, unapređenje politika i jačanje socijalne zaštite i efikasnost zdravstvene zaštite i unapređenje njezine dostupnosti i kvaliteta. U sektoru koji se bavi zaštitom životne sredine Strategija razvoja HNK-a će se fokusirati na unapređenje upravljanja rizicima od katastrofa, jačanje kontrole i praćenja kvaliteta ekosistema kao i na deminiranje kontaminiranih područja.

1.4.4. Osvrt na izvještaj o evaluaciji integrirane Strategije razvoja HNK-a 2017.– 2020.

U procesu implementacije Strategije razvoja HNK-a 2017.-2020., 2019. godine provedena je srednjoročna evaluacija, odnosno evaluacija za period 2017.-2018. godina. Nalazi izvještaja o sprovedenoj evaluaciji ukazuju na to da su prethodnom strategijom uglavnom adekvatno procijenjene potrebe u pojedinim razvojnim sektorima, odnosno da su utvrđeni strateški ciljevi u većoj mjeri i dalje relevantni za HNK i za potrebe ciljnih grupa. Kao glavni nedostatak, koji je imao negativan uticaj i na razvojne efekte, utvrđen je neefikasan sistem upravljanja razvojem na nivou HNK-a, odnosno nepostojanje jedinice za upravljanje razvojem (JURA), što je uticalo i na neadekvatno planiranje, monitoring, implementaciju i izvještavanje o realizaciji strateških prioriteta za HNK. Dokumentom Strategije za period 2017.-2020. bilo je predviđeno formiranje Stručne službe za razvoj i međunarodne projekte, kao zasebne stručne službe Vlade HNK-a, koja bi imala funkciju JURA, a koja do sada nije

uspostavljena. Međutim, kao prelazno rješenje formiran je Odbor za monitoring Strategije razvoja HNK-a, koji u ime Vlade HNK-a koordiniše razvojem u HNK-u. Izvještaj ukazuje na to da su se procesi upravljanja razvojem formalno provodili, što je veliki iskorak, ali je to, ipak, bila samo dominantno forma i nije bilo suštinskog uključivanja relevantnih aktera.

Utvrđena je izrazita potreba za izradom analize sistema za upravljanje razvojem na nivou ministarstava i organa uprave HNK-a s preporukama za uspostavu jedinice za upravljanje razvojem u HNK-u i implementaciju navedenih preporuka u vidu uspostave najadekvatnijeg modela jedinice za upravljanje razvojem i osiguranje kvalitetnog kadrovskog popunjavanja i jačanja kapaciteta ovog tijela za razvojno planiranje i upravljanje razvojem. Ukazano je i na potrebu prilagođavanja Poslovnika o radu i propisa kojima se uređuje unutrašnja organizacija organa uprave HNK-a na način da se uspostave logične i čvrste veze između Strategije razvoja HNK-a, akcionih planova Strategije razvoja HNK-a, planova rada Vlade i ministarstava, dokumenta okvirnog budžeta i godišnjeg budžeta HNK-a.

Nalazi evaluacije ukazali su i na potrebu jačanja kapaciteta osoblja kantonalnih ministarstava i organa uprave za namicanje sredstava iz EU-a i drugih međunarodnih i domaćih fondova kako bi se osigurala sredstva iz vanjskih izvora za implementaciju strateških intervencija i time postigla veća efikasnost. Dodatno, preporučeno je da se, prilikom utvrđivanja strateških intervencija u narednom planskom periodu, posebna pažnja posveti intervencijama usmjerenim ka jačanju konkurentnosti privrednih subjekata, odnosno onima usmjerenima ka podsticanju inovacija i tehnološkog unapređenja proizvodnje i podršci brzorastućim preduzećima. Preporuke su se odnosile i na potrebu uspostave sistema monitoringa indikatora u oblasti zaštite okoliša i redefinisane bazičnih indikatora ostvarenja strateških i prioritetnih ciljeva, posebno u slučajevima gdje su isti ostvareni i/ili gdje ne postoji mogućnost njihovog monitoringa.

Formiranjem Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem HNK-a i Kantonalnog odbora za razvoj, ispunjene su dvije važne preporuke iz Izvještaja o srednjoročnoj evaluaciji i osigurani preduslovi za efikasno funkcionisanje sistema za upravljanje razvojem HNK-a, što je neophodno nadopuniti formalnom uspostavom jedinice za upravljanje razvojem (JURA).

Prilikom izrade Strategije razvoja HNK-a, u obzir su uzeti nalazi i preporuke navedene evaluacije kao i mišljenja i stavovi ključnih zainteresovanih strana. Važno je napomenuti da je, u skladu s evaluacijskim nalazima, prethodni strateški dokument predstavljao dobar osnov za razvoj HNK-a u periodu 2017.-2020. Međutim, uspješna implementacija Strategije razvoja HNK-a zahtijeva postojanje kvalitetnog sistema za njenu implementaciju, što treba biti jedan od prioriteta u narednom planskom periodu.

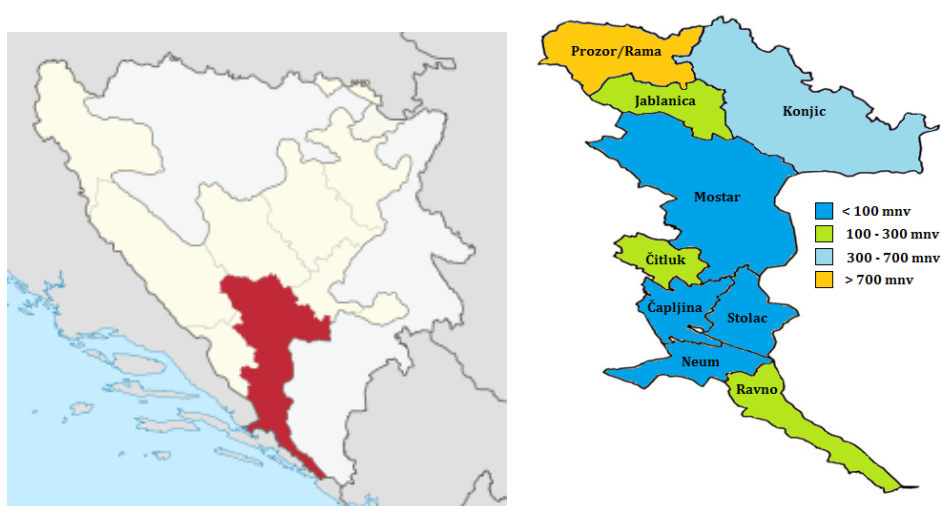
2 Strateška platforma

Strateška platforma HNK-a izrađena je u procesu izrade Strategije razvoja HNK-a i sadrži detaljan prikaz socio-ekonomskih kretanja u posljednjih 5 godina, s posebnim osvrtom na usporedbu na indikatore na nivou Federacije BiH. Platforma sadrži i SWOT analizu, strateške fokuse, strateške ciljeve kao i definisanu viziju razvoja HNK-a.

2.1. Izvod iz situacione analize ³

2.1.1. Geografski položaj, prirodne i kulturno-historijske karakteristike

Hercegovačko-neretvanski kanton (HNK) administrativno pripada Federaciji Bosne i Hercegovine i smješten je u jugozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine, sa sjedištem Vlade i Skupštine u gradu Mostaru. Susjedna područja HNK-a su Srednjobosanski kanton na sjeveru, na sjeveroistoku Kanton Sarajevo, sjeverozapadu Kanton 10 i zapadu Zapadnohercegovački kanton. Susjedno područje HNK-a na istoku je entitet Republika Srpska, a na jugozapadu Republika Hrvatska. Područje HNK-a uključuje 9 lokalnih jedinica samouprave i to: grad Čapljina, Čitluk, Jablanica, Konjic, grad Mostar, Neum, Prozor-Rama, Ravno i Stolac (Slika 1).

Slika 1. Geografski položaj HNK-a u FBiH i BiH (slika lijevo), Karta HNK-a (slika desno)

HNK zauzima površinu od 4.401 km², odnosno 16,85% teritorije FBiH ili 8,59% teritorije Bosne i Hercegovine. Gustina naseljenosti HNK-a je 49,1 stanovnika po km², čime se HNK svrstava u rjeđe naseljene kantone s obzirom da je prosječna gustina naseljenosti Federacije BiH 83,7 stanovnika po km². Područje HNK-a nije podjednako naseljeno, pa tako općina Čitluk ima najgušću naseljenost sa 99 stanovnika po km², a potom slijedi Čapljina sa 96,9 stanovnika po km² i Mostar sa 89,4 stanovnika po km². S druge strane, najslabije naseljene jedinice lokalne samouprave su općina Ravno sa 9,7 stanovnika po km² i općina Neum sa 19,4 stanovnika po km² (Tabela 1).

Tabela 1. Gustina naseljenosti po gradovima/općinama u HNK-u, 2020. godina

Naziv grada/općine	Površina u km ²	Broj stanovnika	Gustina naseljenosti
Čapljina	256	24.807	96,9
Čitluk	181	17.916	99,0
Jablanica	301	9.622	32,0
Konjic	1169	23.770	20,3
Grad Mostar	1175	105.074	89,4
Neum	225	4.369	19,4

³Puni tekst situacione analize dat je u prilogu dokumenta.

Prozor-Rama	477	13.414	28,1
Ravno	331	3.197	9,7
Stolac	286	14.079	49,2
Ukupno	4.401	216.248	49,1

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja

Prirodne i geografske karakteristike ovog područja su raznovrsne, od plodnih, prostranih polja i nepreglednih pašnjaka, rijeka i jezera pa do vjekovnih listopadnih i zim zelenih šuma i pružaju obilne mogućnosti za život i privredni razvoj zasnovan na poljoprivrednoj proizvodnji, stočarstvu i drvnoj industriji. Na sjeveru HNK-a preovladava umjereno kontinentalna, na planinama planinska, a na jugu mediteranska klima. Ekološki čista i nedirnuta priroda, geografski položaj i blizina i dobra saobraćajna povezanost sa susjednom Republikom Hrvatskom, tj. njezinim vratima u svijet - Srednjom Dalmacijom, kojoj privredno i tradicionalno gravitira, bitni su faktori za privredni prosperitet ovog kraja.

Geoprometno gledajući, HNK je raskrsnica dva osovinska komunikaciona pravca - regionalnog, državnog, međudržavnog (BiH-RH) i evropskog karaktera - što determiniše sadašnju, ali određuje i buduću poziciju Hercegovine u ovom dijelu Evrope. Oba pravca su podjednake važnosti, ali se onom osovine sjever - jug daje veći prioritet. Ta veza mora i kopna, dolinom Neretve, je završni dio vertikalne evropskih komunikacija iz poznatog Koridora Vc (Baltik-Adriatik). Druga osovina, Jonski pravac, slijedi obalu Jadranskog mora i povezuje Evropu preko Balkana s Bliskim istokom. Cestovna mreža veže region sa susjednim državama Hrvatskom i Crnom Gorom i nadalje sa ostatkom Evrope. Mreža željeznice veže Mostar sa Sarajevom i s lukom Ploče na Jadranskoj obali u Hrvatskoj, koja je izgrađena posebno da služi potrebama Bosne i Hercegovine i koja predstavlja prirodni transportni ulaz i izlaz za državu, ali i za region.

Vazdušni saobraćaj u regionu funkcioniše preko jedinog regionalnog aerodroma u Mostaru koji se nalazi u južnoj mostarskoj kotlini, u naselju Ortiješ, samo 6 km od središta Mostara i 35 km od Međugorja.

HNK, sa svojim prirodnim parkovima i brojnim prirodnim ljepotama, ima veliki turistički potencijal. Najveće turističke atrakcije u HNK-u su Stari grad u Mostaru, Blagaj kod Mostara, Međugorje i Neum (jedini izlaz Bosne i Hercegovine na more).

Hercegovačko-neretvanski kanton graniči s Republikom Hrvatskom, time i Evropskom unijom, i ujedno je raskrsnica dva osovinska komunikaciona pravca - regionalnog, državnog, međudržavnog (BiH-RH) i evropskog karaktera - što determiniše sadašnju, ali određuje i buduću poziciju Hercegovine u ovom dijelu Evrope. Navedeni geoprometni položaj predstavlja prednost s privrednog aspekta i aspekta privlačenja investicija. HNK odlikuje brojnost prirodnih ljepota, što čini veliki turistički potencijal. Potencijali i resursi se koriste, ali, uvažavajući utvrđeni prostor za unapređenje, fokus u narednom planskom periodu potrebno je postaviti na održivo upravljanje i promovisanje navedenih resursa, uz istovremenu zaštitu prirodnih bogatstava.

2.1.2. Demografske karakteristike i kretanja

2.1.2.1. Broj stanovnika

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine, HNK je imao 222.004 stanovnika (6. u Federaciji BiH) i gustinu naseljenosti od 51 stanovnika/km², čime se svrstava u kategoriju rijetko naseljenih kantona. Procijenjeni broj stanovnika u 2020. godini je 216.248, što je za 5.756 ili 2,66% manje u odnosu na popis iz 2013. godine. Skoro polovina stanovnika HNK-a je naseljena u gradu Mostaru koji je najveće urbano, obrazovno, zdravstveno, kulturno, turističko i privredno središte HNK-a, ali i Hercegovine. Iako i grad Mostar bilježi kontinuirani pad broja stanovnika u periodu 2015.-2020. godina. Također, u ostalim gradovima i općinama HNK-a uglavnom se bilježi negativan migracijski saldo koji je najviše uslovljen ekonomskim razlozima (Tabela 2.).

Tabela 2. Pregled broja stanovnika po općinama HNK-a, prema popisu stanovništva iz 2013. godine i procjeni broja stanovnika za period 2015.-2020. godina

Naziv grada/općine	2013.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Čapljina	26.157	22.483	25.410	25.160	25.024	24.892	24.807
Čitluk	18.140	15.857	18.043	17.997	17.955	17.944	17.916

Jablanica	10.111	11.493	9.889	9.801	9.730	9.658	9.622
Konjic	25.148	27.141	24.501	24.285	24.140	23.959	23.770
Grad Mostar	105.794	112.347	105.661	105.417	105.371	105.203	105.074
Neum	4.653	4.335	4.507	4.461	4.432	4.389	4.369
Prozor-Rama	14.280	15.498	13.896	13.747	13.643	13.515	13.414
Ravno	3.219	1.419	3.191	3.207	3.201	3.209	3.197
Stolac	14.502	12.898	14.297	14.398	14.269	14.201	14.079
Ukupno	222.004	223.471	219.395	218.473	217.765	216.970	216.248

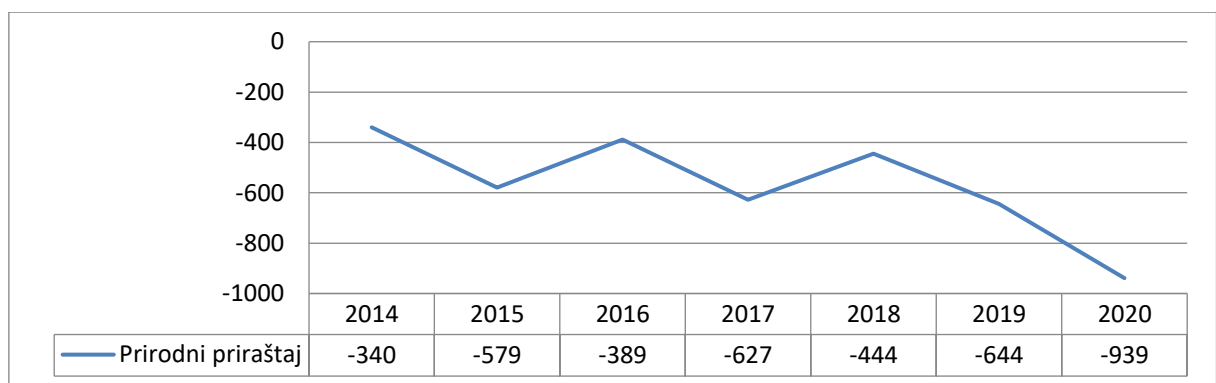
Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja

Ukupno na području HNK-a u 2020. godini živjelo je 9,89% ukupnog stanovništva Federacije BiH (2.184.680 stanovnika).

2.1.2.2. Struktura stanovnika

Analiza trenda prirodnog priraštaja stanovnika HNK-a u periodu 2014.-2020. godina ukazuje na kontinuiran negativan prirodni priraštaj na području HNK-a, s rastućim trendom, gdje je vidljiva sve značajnija razlika između broja umrlih i broja novorođenih. Naime, u 2020. godini broj rođenih iznosio je 1.532, dok je broj umrlih iznosio 2.471, što čini razliku od 939 više umrlih osoba u odnosu na broj novorođenih. Pregled prirodnog priraštaja u broju osoba dat je u grafikonu ispod. Stopa prirodnog priraštaja u 2020. godini je bila -4,3, dok je u 2014. godini bila -1,5 što je povećanje od 2,8 u posmatranom periodu. Negativan prirodni priraštaj je trend prisutan u cijeloj Bosni i Hercegovini, a uzroci leže u nestabilnoj političkoj situaciji, teškoj zapošljivosti mladih, kasnijem otpočinjanju samostalnog života i zasnivanja porodice i sve većeg broja odlazaka mladih iz Bosne i Hercegovine.

Grafikon. 1 Prirodno kretanje stanovništva u HNK-u, 2014.-2020.

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja

Prema dostupnim podacima, starosna struktura stanovništva ukazuje na to da HNK prati starosnu strukturu stanovnika FBiH (Tabela 3.), s tim da je značajnije izražen porast udjela stanovništva starijeg od 65 godina sa 10,92% u 2016. na 16,34 % u 2020. godini, a istovremeno smanjenja udjela stanovništva mlađeg od 14 godina sa 18,53% u 2016. na 14,38% u 2020. godini.

Tabela 3. Starosna struktura stanovništva u HNK-u i Federaciji BiH u 2016. i 2020. godini

Godina	2016.				2020.			
	HNK		Federacija BiH		HNK		Federacija BiH	
Starosna dob	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	%
0-14	39.005	17,78%	408.724	18,53%	29.348	13,57%	314.266	14,38%
15-64	151.314	68,97%	1.556.536	70,55%	146.950	67,95%	1.513.497	69,28%
65+	29.076	13,25%	240.971	10,92%	39.950	18,47%	356.917	16,34%
Ukupno	219.395	/	2.206.231	/	216.248	/	2.184.680	/

Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

Ovi podaci, zajedno sa negativnim prirodnim priraštajem stanovništva, ukazuju na to da HNK, kao i Federacija Bosne i Hercegovine, postaje područje s preovladavajućim brojem starije populacije, što će u narednom periodu, sigurno, imati negativne implikacije na privredni i društveni razvoj ovog područja.

Ako se posmatra etnička struktura stanovništva, prema posljednje dostupnim podacima zasnovanim na Popisu stanovništva u BiH iz 2013. godine, na području HNK-a najveći udio stanovništva čine Hrvati (53,29%), 41,44% čine Bošnjaci, 2,9% čine Srbi i ostali 2,38%. Osnovna izmjena u etničkoj strukturi u odnosu na 1991. godinu je značajno smanjen udio Srba u strukturi stanovništva, s 14,07% na 2,9%, i porast udjela Hrvata s 40,68% na 53,29%.

2.1.3. Rezime stanja po sektorima

2.1.3.1. Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti ekonomskog razvoja HNK-a

S aspekta **demografskih kretanja** na području HNK-a bilježi se kontinuiran pad broja stanovnika, a stopa prirodnog priraštaja je u posljednjih šest godina negativna. HNK ujedno spada u rijetko naseljena područja u FBiH (3. najrjeđe naseljen kanton u Federaciji BiH). Najveći broj stanovnika HNK-a je u dobnoj grupi između 15 i 64 godine, a od 2016. godine se bilježi nepovoljan trend u starosnoj strukturi stanovništva, odnosno pad broja mladih stanovnika, uz prateći rast udjela stanovnika od 65 godina starosti i više. Kao i u cijeloj FBiH, negativni demografski trendovi HNK-a se uglavnom vežu za nepovoljan socio-ekonomski položaj stanovništva i nestabilan politički ambijent, što vrlo često uzrokuje osjećaj besperspektivnosti kod stanovništva, posebno mlađeg, a time i „odliv mozgova“ s područja HNK-a i FBiH. Brojni stanovnici HNK-a žive i rade u dijaspori, što je potencijal kojem je potrebno strateški i sistematično pristupiti kako bi se potencijali dijaspore transferisali u korist razvoja HNK-a. Negativni demografski trendovi predstavljaju značajnu implikaciju za plansko usmjeravanje razvoja HNK-a pri čemu je poseban fokus, kroz strateške intervencije, potrebno staviti na osiguranje uslova za zadržavanje stanovništva kroz omogućavanje sticanja i razvoja vještina za poslove dostojne čovjeka (tzv. „decent jobs“), stvaranja prilika za zaposlenje i osnivanje biznisa i unapređenje kvaliteta života stanovnika ovog kantona u svim ključnim segmentima razvoja. Strategija integriranog razvoja HNK-a za period 2021.-2027. adresira ključne razvojne izazove, potrebe i perspektive, pa će, kroz definisane mjere i implementaciju aktivnosti, sigurno, stvoriti povoljniji ambijent za kvalitetan život i rad na području HNK-a.

S aspekta **ekonomskih kretanja** ističe se činjenica da se obim vanjskotrgovinske razmjene HNK-a povećavao u periodu 2015.-2019. godina, ali je kontinuirano povećanje izvoza izostalo u 2019. godini, dok je uvoz nastavio rasti, što je rezultiralo i rastom trgovinskog deficita i smanjenjem pokrivenosti uvoza izvozom. Padu izvoza, pa ujedno i industrijske proizvodnje, u 2019. godini doprinio je prestanak rada preduzeća Alumunij d.d. Mostar. HNK ima snažnu prerađivačku industriju koju predvode preduzeća iz djelatnosti metalne industrije, a koja su ujedno najveći izvoznici s područja HNK-a, ali je u razvojnom kontekstu neopodna daljnja podrška i unapređenje okruženja za stvaranje dodatne vrijednosti (standardizacija, izvoz, transfer i razvoj tehnologija, inovacije, digitalna transformacija i zelena tranzicija) kako bi se ujedno unaprijedila i konkurentnost privrednih subjekata HNK-a na globalnim tržištima, pa time podstaknuo i njihov uspješniji izlazak na i opstanak u globalnim lancima vrijednosti. Na području HNK-a od 2017. godine bilježi se kontinuiran rast broja poslovnih subjekata, uključujući sve pravne oblike organizacije (pravna lica, jedinice u sastavu pravnih lica i obrte). Međutim, okvirni indikatori iz 2020. godine pokazuju da je tokom 2020. godine s radom prestalo 145 obrta kao posljedica krize izazvane pandemijom COVID-19, a najviše iz razloga što je većina obrtnika u HNK-u vezana za oblast turizma, a najveći broj obrta koji su zatvoreni čine suvenirnice, taksi prevoznici i ugostiteljski objekti. Pored unapređenja cjelokupnog poslovnog ambijenta za rad privrednih subjekata, posebno obrta, jedna od značajnih implikacija i razvojnih potreba jest potreba za unapređenjem institucionalne povezanosti između obrazovnih institucija i obrtnika na području HNK-a kako bi se osigurala adekvatna i kvalifikovana radna snaga za bavljenje obrtništvom na području ovog kantona. U MSP-ima na području HNK-a uposlano je 65,1% od ukupnog broja zaposlenih na području HNK-a, pa se uz rast broja zaposlenih u ovim privrednim subjektima bilježi i rast ukupno ostvarene dobiti. Međutim, analizom stanja i razvojnih potreba utvrđen je nedovoljan nivo

inovativnosti, ali i manjak investicija od strane postojećih preduzeća, čemu doprinose i previsoka fiskalna i parafiskalna opterećenja, što ne ostavlja dovoljan prostor i kapacitet za inovacije i investicije, ali ujedno i nedovoljna i neadekvatna podrška u osnivanju, rastu i razvoju preduzeća. U kontekstu unapređenja poslovnog ambijenta i ambijenta za poslovanje privrednih subjekata HNK-a, nameće se i potreba daljnje podrške uspostavi i razvoju preduzetničke infrastrukture, odnosno poslovnih zona i preduzetničkih potpornih institucija kako bi se preduzetnicima i obrtnicima pružila infrastrukturna, ali i savjetodavna, mentorska i druge vrste podrške u osnivanju, rastu i razvoju njihovih poslovnih poduhvata.

Po izuzetno povoljnim agroekološkim svojstvima i proizvodnim površinama, u kojima na obradivo zemljište otpada 33,16 %, HNK ima respektabilno snažan potencijal za **poljoprivredni razvoj**. Ipak, najveći poljoprivredni zemljišni dio HNK-a otpada na pašnjake, a značajan ograničavajući faktor pašnjačkog pa i livadskog prostora HNK-a stoji u činjenici da se veliki dio tih površina nalazi na nagibima koji su veći od 8%, što sprečava efikasniju obradu tla i ograničava izbor načina njegovog korištenja. U posmatranom periodu (2015.-2019. godina) došlo je do smanjenja sjetvenih površina, a posljedično je smanjen i prinos žitarica, dok u kontekstu proizvodnje povrća i voća prinosi nisu imali značajnije oscilacije, ali je vidljiv porast proizvodnje grožđa, uvažavajući činjenicu da se na području HNK-a značajne površine koriste u proizvodnji grožđa (vinsko i stolno grožđe). Najveći poljoprivredni potencijal leži u razvoju proizvodnje ranog povrća, vinogradarstva, uzgoja ljekovitoga bilja i mediteranskih voćnih vrsta (šipak, maslina, smokva). S druge strane, u strukturi animalne proizvodnje na području HNK-a najveću važnost ima proizvodnja mlijeka, koja nakon 2017. godine bilježi trend pada uz istovremeno smanjenje broja grla stoke. U kontekstu stanja i razvojnih perspektiva poljoprivrede HNK-a, potrebno je naglasiti da se povećava površina neobrađenog poljoprivrednog zemljišta kao i da postoji rascjepkanost zemljišnih posjeda na male površine, što utiče na smanjenu produktivnost i efikasnost poljoprivrednih proizvođača, a time implicira i nestabilnost njihovog dohotka. Od ukupnih površina HNK-a na **šumsko zemljište** otpada 187.505 ha ili čak 42,45 %. Ključna razvojna potreba jest donošenje kantonalnog zakona o šumama kako bi se osiguralo kontinuirano upravljanje, planiranje i gazdovanje ovim značajnim resursom u cilju njegove zaštite, posebno u kontekstu zaštite šume od požara i nelegalne sječe. **Vodni resursi** HNK-a (ukupne dužine 215 km) su značajni, ali vodni režim dominantno zavisi od oborina koje manje padaju tokom vegetacije, a više u jesensko-zimskom periodu, pa iste, zbog nereguliranih kraških vodotoka, vodom više snabdijevaju more nego kraška polja, pa su tako malo korisne za poljoprivredu.

Turizam i ugostiteljstvo su djelatnosti koje, uz prerađivačku industriju, proizvodnju električne energije i poljoprivredu, čine okosnicu privrede HNK-a. U 2019. godini u HNK-u registrovano je 317,3 hiljade dolazaka i 607,5 hiljada noćenja turista, a HNK je učestvovao s oko 25% (ili jednom četvrtinom) u ukupnom turističkom prometu koji je registrovan u FBiH u 2019., odnosno HNK je, odmah iza Kantona Sarajevo, turistički najaktivniji kanton u FBiH. Turistički dolasci rastu (10% godišnje), a prosječna dužina boravka se u zadnjih 5 godina skratila s 2,3 dana na 1,9 dana, što može biti uzrokovano nedostatkom kvalitetnih sadržaja turističke ponude, ali i trendovima na globalnom turističkom tržištu i većim udjelom gostiju s dalekih tržišta (Južna Koreja i Kina). Ovdje je potrebno istaći da je kako na području FBiH tako i HNK-a nerazvijen sistem turističke statistike koji ne omogućava sagledavanje realnog i stvarnog stanja dolaska i noćenja gostiju. Turističku potražnju u HNK-u obilježava relativno visoka sezonalnost, 70% noćenja se ostvari u ljetnom periodu, a istu karakteriše i visoka prostorna koncentracija noćenja - u samo tri općine ostvaruje se čak 94% noćenja, što implicira na neravnomjeran prostorni razvoj turizma na području HNK-a. HNK ima kvalitetnu turističku resursnu osnovu, pa je kanton s najvećim brojem dobara koja su upisana na stalnu ili tentativnu listu UNESCO-a. Međutim, postoji manjak znanja o osnovnim karakteristikama turističke potražnje za HNK, a zadnje je istraživanje turističkog tržišta provedeno prije 10 godina. Elementi turističke ponude s kojima su turisti u HNK-u najzadovoljniji su ljepota prirode i pejzaža, ljubaznost lokalnog stanovništva, ljubaznost osoblja u smještajnim objektima i lična sigurnost. Generalno posmatrajući, glavni motivi dolaska u HNK se značajno razlikuju od destinacije do destinacije – u Mostaru su to kulturne znamenitosti, u Međugorju religiozni motivi, a u Neumu sunce i more, odnosno pasivni odmor i opuštanje. Uz

navedeno, turizam i turističku infrastrukturu HNK-a karakteriše i nepostojanje turističkih zajednica na nivou svih lokalnih zajednica HNK-a kao i nedostatak kvalitetnih stručnih kadrova. Jedna od značajnih razvojnih potreba jest i podsticanje saradnje među glavnim razvojnim učesnicima iz područja javnog i privatnog sektora kroz uspostavu tijela za koordinisanje razvoja turizma i provođenje mjera definisanih u Strategiji razvoja turizma HNK-a.

Tržište rada HNK-a u proteklom periodu bilježilo je pozitivne trendove. Uz kontinuirani pad broja nezaposlenih, rasla je zaposlenost, pa je tokom 2019. godine zabilježena stopa zaposlenosti od 37,2%, koja je ujedno bila viša od stope zaposlenosti u FBiH (34,8%). Međutim, u kontekstu zaposlenosti, stope značajno variraju među pojedinim lokalnim zajednicama HNK-a. Strukturu nezaposlenih osoba HNK-a prevladavaju KV radnici (32,95%), zatim osobe sa SSS (31,35%) te nekvalifikovane osobe (20,53%). U ukupnom broju nezaposlenih, visokoobrazovane osobe učestvuju s 13,71% (VŠS i VSS). Smanjenje nezaposlenosti može se pripisati i privrednoj djelatnosti, ali je ujedno i posljedica iseljavanja radno sposobne mlade populacije. Prosječna plata u HNK-u u 2019. godini iznosila je 1.011 KM i viša je u odnosu na prosjek u FBiH za 8,9%. Svakako da je i pandemija COVID 19 u 2020. godini uticala kako na pad privredne djelatnosti tako i na povećanje stope nezaposlenosti, što je značajna implikacija za naredni planski period. Tržište rada kako na području FBiH tako i na području HNK-a karakteriše i postojanje sive ekonomije, ali i nedovoljna usaglašenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada, pa se kao razvojna potreba definiše i potreba za većom usklađenošću službi za zapošljavanje, obrazovnih institucija i privrede kako u kontekstu modifikacije i/ili uvođenja novih obrazovnih modula/zanimanja u obrazovni sistem tako i u kontekstu vođenja evidencije, ali i sprečavanja rada na crno.

Uvažavajući činjenicu da na nivou HNK-a nije uspostavljeno **tijelo za razvojno planiranje i upravljanje razvojem**, nego se navedeni poslovi obavljaju kroz Odbor za monitoring Strategije razvoja HNK-a, značajna razvojna potreba u narednom periodu jest formiranje navedenog tijela kako bi se na efikasan način upravljalo razvojem na nivou HNK-a i ispunile zakonske odredbe u oblasti upravljanja razvojem, ali i doprinijelo implementaciji i ostvarenju što većeg razvojnog uticaja Strategije razvoja HNK-a.

Tabela 4. Rezime stanja razvojnih izazova i perspektiva u oblasti ekonomskog razvoja

Razvojni problemi	Razvojne perspektive	Oblast
Nedovoljno razvijen preduzetnički ambijent	Realizovati aktivnosti na smanjenju administrativnih procedura za osnivanje, rast i razvoj biznisa, olakšati pristup kapitalu, podsticati osnivanje novih i razvoj postojećih subjekata preduzetničke infrastrukture, kreirati programe za osnivanje, rast i razvoj MSP-a i obrta.	Poslovni subjekti
Nizak nivo imlementacije investicija i inovacija u MSP	Kreirati i implementirati programe za unapređenje konkurentnosti i inovativnosti MSP-a i obrta (standardizacija, orijentacija na izvoz, povoljno finansiranje, uvođenje naprednih tehnoloških i organizacionih rješenja, usklađivanje kadrovske strukture s trenutnim potrebama) programe podrške za domaće i ino-ulagače bez prepreka birokratskog sistema; podsticanje inovacija i tehnološke modernizacije industrijske proizvodnje i kreiranja inovativnih proizvoda, restrukturisanje preduzeća.	

<p>Nedovoljno iskorišten potencijal poljoprivrede, nerazvijeni infrastrukturni kapaciteti i mali podsticaji prehrambene industrije u privrednoj aktivnosti i nedovoljan ruralni razvoj</p> <p>Sve veće površine neobrađenog poljoprivrednog zemljišta, rascjepkanost zemljišnih posjeda na male površine što uzrokuje i nisku produktivnost i nestabilnost dohotka poljoprivrednih proizvođača</p>	<p>Kreirati i implementirati programe jačanja (porodičnih) poljoprivrednih gazdinstava, programe jačanja poljoprivrede, iskorištavanja razvojnih potencijala i životnih uslova ruralnog područja i njihovo međusobno povezivanje (žensko preduzetništvo, socijalno preduzetništvo, porodična poljoprivredna gazdinstva).</p> <p>Podrška poljoprivrednim proizvođačima za povećanje obima primarne poljoprivredne proizvodnje i stabilnosti dohotka kroz povećanje nivoa korištenja obradivih površina, okrupnjavanje zemljišnih posjeda i uspostava politike održivog upravljanja zemljištem</p>	<p>Poljoprivreda</p>
<p>Nepostojanje odgovarajuće legislativne iz sektora šumarstva te posljedična ilegalna sječa i neadekvatno gazdovanje šumskim resursima</p>	<p>Donijeti legislativu koja će omogućiti održivo upravljanje šumskim resursima HNK-a.</p>	<p>Šume</p>
<p>Visok udio niskoobrazovane radne snage (KV i NKV) u ukupnom broju nezaposlenih osoba</p> <p>Neusaglašenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada, i ponude i potražnje na tržištu rada, čemu doprinosi i nedovoljna saradnja aktera u oblasti rada i zapošljavanja (akademski sektor, privredni sektor, vladin sektor, zavodi za zapošljavanje, nevladin sektor</p>	<p>Implementirati programe za jačanje kvalifikacija i stručno osposobljavanje niskoobrazovane radne snage u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih HNK-a.</p> <p>Uvođenje novih obrazovnih modula/zanimanja u škole i ukidanje (ili privremeno ukidanje) obrazovnih ciklusa za struke u kojima je očita hiperprodukcija koje tržište rada nije u mogućnosti zaposliti – sistem visokog obrazovanja treba usklađivati potrebama savremenih i traženih zanimanja.</p> <p>Unapređenje saradnje i koordinisanja svih aktera u oblasti rada i zapošljavanja.</p>	<p>Tržište rada</p>
<p>Nepostojanje strateškog pristupa saradnji s dijasporom</p>	<p>Kontinuirano organizovati susrete s dijasporom kroz konferencije, okrugle stolove; sistemski podsticati događaje povezivanja koji su usmjereni na povezivanje s dijasporom (kao što je Connecto konferencija); Uspostaviti koordinaciono tijelo za saradnju s dijasporom.</p>	<p>Dijaspora</p>
<p>Neprepoznatljivost HNK-a kao jedinstvene turističke destinacije, nepostojanje jedinstvenog brenda Hercegovine, pa otud i kratka prosječna dužina boravka turista u HNK-u</p> <p>Visoka sezonalnost turističke potražnje, koncentracija turističkog prometa tokom ljetnih mjeseci i posljedična niska stopa iskorištenosti smještajnih kapaciteta</p> <p>Nedostatak kvalitetnih turističkih kadrova</p> <p>Nedovoljan nivo saradnje među glavnim razvojnim učesnicima, nedostatak kvalitetnog destinacijskog menadžmenta</p>	<p>Izrada strateškog marketinškog plana turizma HNK-a kojim bi se definisali osnovni elementi kao što su glavni turistički proizvodi, tržišni segmenti, komunikacione aktivnosti, osnovne karakteristike brend koncepta i sl.</p> <p>Razvoj turističkih proizvoda i usluga koji ne zavise od prirodnih i institucionalnih faktora kao što su klimatski uslovi, nacionalni praznici na glavnim emitivnim tržištima, sezona godišnjih odmora i sl. Jačanje uloge MZL-a Mostar u razvoju turizma u HNK-u.</p> <p>Unapređenje srednjoškolskog strukovnog obrazovanja s područja turizma, edukacija visokoobrazovanih turističkih kadrova, uspostava kvalitetnog sistema cjeloživotnog obrazovanja.</p> <p>Podsticanje saradnje među glavnim razvojnim učesnicima iz područja javnog i privatnog sektora kroz uspostavu tijela za koordinisanje razvoja turizma i provođenje mjera definisanih u Strategiji razvoja turizma HNK-a.</p>	<p>Turizam</p>
<p>Nepostojanje formalno uspostavljenog stalnog tijela pri Vladi HNK-a za razvojno planiranje i upravljanje razvojem</p>	<p>Formirati službu za razvoj i međunarodne projekte kao zasebne stručne službe Vlade HNK-a</p>	<p>Upravljanje razvojem</p>

2.1.3.2. Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti društvenog razvoja HNK-a

Sistem **obrazovanja** se na području HNK-a obavlja kroz rad 190 obrazovnih ustanova: 25 predškolskih ustanova, 49 javnih i dvije privatne osnovne škole, 33 srednje škole, 5 visokoškolskih ustanova i 1 centar za obrazovanje odraslih. U 2019. godini u obrazovni proces je uključeno 49.151 dijete/učenik ili 22,65% ukupnog broja stanovnika ovog kantona. Osnovne razvojne probleme u oblasti obrazovanja čine nedostatak prostornih kapaciteta na svim nivoima obrazovanja i zastarjelost škola, odnosno nedostatak savremenih nastavnih pomagala. Pandemija uzrokovana koronavirusom dodatno je naglasila nespremnost obrazovnog sistema u BiH uopćeno, a samim time i na području HNK-a, da se nosi s digitalnom transformacijom. Naime, hitnost uvođenja online nastave kako bi se održao obrazovni proces tokom pandemije je pokazala kako škole nisu ni tehnološki opremljene ni nastavnici dovoljno informatički osposobljeni da se uključe u ovakav oblik nastave. To je rezultiralo velikim jazom između kvaliteta nastave različitih škola na području HNK-a, ali i kvaliteta održavanja predavanja unutar iste škole u zavisnosti od spremnosti nastavnika. Zbog toga je jedna od važnih implikacija za budući planski period stvaranje i unapređenje preduslova za digitalizaciju obrazovanja kroz jačanje tehnološke opremljenosti škola, informatičku edukaciju nastavnog osoblja i razvoj sadržaja, alata i metoda za digitalno učenje.

Kao što je pokazala i socio-ekonomska analiza u oblasti društvenog razvoja, analiza u oblasti obrazovanja ukazala je na to da je, uz digitalnu transformaciju obrazovnog procesa, potrebno aktivno i istrajno raditi na usklađivanju potreba tržišta rada i upisne politike srednjih i visokoškolskih ustanova jer rezultati konsultacija koje se vrše između obrazovnih institucija i Službe za zapošljavanje HNK-a prije objavljivanja upisne politike nisu dovoljni, pa je u proces konsultacija potrebno uključiti predstavnike privrede i dodatno stimulirati obavljanje stručne prakse tokom samog obrazovanja. Na taj način će se podići usklađenost tržišta rada i obrazovnog sistema, ali će se i obrazovati stručniji i spremniji kadar za uključivanje na tržište rada odmah po završetku obrazovanja. U oblasti usklađivanja upisnih politika, treba uzeti u obzir i nedostatak nastavnog kadra u određenim oblastima (matematici, informatičari, prirodoslovnim predmetima i stranim jezicima) te kontinuirano jačati informatičku pismenost nastavnog kadra kako kroz formalno tako i kroz neformalno obrazovanje.

U pogledu stanja u oblasti **kulture**, može se reći da je HNK bogat kulturnim događanjima i da se svake godine održava 36 tradicionalnih manifestacija u 9 gradova i općina HNK-a. Međutim, kulturne institucije su nedovoljno infrastrukturno razvijene, ali i nedovoljno inovativne kada je riječ o programskom sadržaju, pa bi u narednom periodu akcenat trebalo staviti na jačanje inovativnosti u oblasti kulture i unapređenje infrastrukturnih kapaciteta kulturnih institucija. Najviše institucija kulture smješteno je u gradu Mostaru (12), dok npr. u Stocu postoji samo jedna institucija kulture (JU Radimlja Stolac). Kao rezultat nedovoljno afirmisanih kulturnih programa, primjećuje se nedovoljna prepoznatljivost važnosti kulture i nedefinisan smjer razvoja kulture, koji bi trebao biti uređen kroz izradu strategije razvoja kulture za sve općine i gradove unutar HNK-a kako bi na taj način općine i gradovi usaglašeno djelovali i sinhronizovano jačali ulogu kulture na području HNK-a.

Na području HNK-a registrovana su 134 udruženja koja u svojoj registraciji imaju neku vrstu sportske djelatnosti, u širokom rasponu od profesionaliziranih sportskih udruženja do amaterskih udruženja i grupa navijača. Stanje **sportske infrastrukture** na području HNK-a, u svim oblastima sporta, u većini slučajeva ne zadovoljava međunarodne i evropske standarde. Najznačajniji problemi u oblasti sporta su: neodgovarajuća zakonodavna regulativa u domenu sporta (sportski klubovi kao udruženja građana), nedefinisanost državnog i privatnog udjela u osnivačkim pravima, nedovoljno kvalitetan sportski menadžment na nivou sportskih klubova, nedovoljna finansijska sredstva za razvoj sporta i nepostojanje planskog pristupa razvoju masovnog sporta u osnovnim i srednjim školama. U narednom periodu fokus razvoja u oblasti sporta treba biti osiguranje stabilnijeg i značajnijeg izvora sredstava za finansiranje sporta te usmjeravanje raspoloživih sredstava u stipendiranje sportskih talenata, jačanje ugleda sportskih klubova i modernizaciju sportske infrastrukture.

Zdravstvena zaštita na području HNK-a se obavlja u 12 domova zdravlja, 62 ambulante porodične medicine i tri bolnice (dvije u Mostaru i jedna u Konjicu), od kojih je jedna bolnica univerzitetska klinička bolnica. Sumirajući pružanje usluga u javnom zdravstvu HNK-a, uočava se da je broj doktora od 3,19 na 1.000 stanovnika jednak evropskom prosjeku od 3,2 doktora na 1.000 stanovnika. U

prosjeku posmatranog perioda, HNK je raspolagao sa 1.027 bolničkih kreveta, odnosno 4,7 na 1.000 stanovnika, što je nešto niže od evropskog standarda od šest kreveta na 1.000 stanovnika. Materijalno-tehnička opremljenost zdravstvenih ustanova nije na zadovoljavajućem nivou te je prisutan problem dotrajale i zastarjele opreme mada, u određenim oblastima, ustanove raspolažu s kvalitetnom i savremenom medicinskom opremom. Uz nedovoljnu materijalno-tehničku opremljenost, oblast zdravstva HNK-a karakteriše i nedovoljno razvijen sistem zaštite bolesnika kao i nedovoljno razvijen sistem praćenja i monitoringa u zdravstvu, što onemogućuje kvalitetno praćenje razvoja ove oblasti i akcijsko djelovanje u smjeru unapređenja iste. Zato je u narednom periodu potrebno uspostaviti efikasan sistem monitoringa razvoja zdravstvene oblasti i izraditi strateške smjernice razvoja zdravstva na području HNK-a.

Socijalna zaštita provodi se putem centara za socijalni rad čiji su osnivači gradovi i općine, koji financiraju njihov rad. Uz centre za socijalni rad registrovana su i 122 udruženja koja u svojoj djelatnosti imaju socijalni rad s pojedinim kategorijama socijalno ugroženih osoba. Broj stručnog osoblja u centrima za socijalni rad nije u skladu s odgovarajućim normativima u oblasti socijalne zaštite, pa se kao razvojna potreba nameće preduzimanje aktivnosti na poboljšanje kadrovske osposobljenosti centara za socijalni rad sa stručnim kadrovima. Važno je spomenuti djelovanje **branilačkih/boračkih udruženja** na području HNK-a, koja za cilj imaju obezbijediti pravnu i socijalnu zaštitu kao i psihosocijalno jačanje populacije koju zastupaju. Na godišnjem nivou se provode mjere podsticanja samoupošljavanja branilaca i članova njihovih porodica kroz podršku obavljanja obrtničke djelatnosti i razvoj porodičnih poljoprivrednih gazdinstava.

Posmatrajući oblast **djelovanja nevladinog sektora (NVO)**, utvrđeno je da je rad ovih udruženja nedovoljno proaktivan i nedovoljno uključen u život lokalne zajednice i HNK-a. Civilno društvo u HNK-u još uvijek ne predstavlja u dovoljnoj mjeri relevantan korektivni faktor u djelovanju vladajućih struktura ni relevantan korektiv u artikulaciji budućih pravaca razvoja i djelovanja lokalne zajednice i HNK-a. Razvoj ove oblasti bi trebao uključivati razvoj strategije rada nevladinih organizacija na području HNK-a, čime bi se usmjerilo djelovanje ovih organizacija na način da mogu aktivno pridonijeti razvoju lokalnih zajednica.

Sagledavajući sveukupne elemente petogodišnje analize sigurnosnih indikatora u oblasti kriminaliteta, javnog reda i mira i sigurnost cestovnog saobraćaja, mogu se uočiti pozitivni trendovi u pogledu ukupnog **stanja sigurnosti** na području HNK-a, ali se navedeni rezultati mogu poboljšati u svim segmentima. Bitno je reći da se uticaj *migrantske krize* u Bosni Hercegovini osjeća i na području HNK-a koje je jedna od tranzitnih ruta migranata na putu prema zemljama Evropske unije. Na području grada Mostara egzistira izbjegličko-prihvatni centar „Salakovac“ u kojem pravo na smještaj ostvaruju i migranti. Dolaskom migranata na područje HNK-a, zabilježen je porast različitih oblika protivpravnog ponašanja počinjenih od strane istih. Podizanje efikasnosti rada policije jačanjem njenih kadrovskih i organizacijskih kapaciteta jest jedan od ključnih mehanizama za postizanje optimalnih ciljeva u oblasti sigurnosti građana.

Kada je riječ o **oblasti civilne zaštite**, područje HNK-a je okolišno rizično područje i najviše je ugroženo od opasnosti potresa, prelijevanja i pucanja brana na rijekama, olujnih vjetrova i velikih ljetnih požara i suše. Jedan od ključnih nedostataka u oblasti civilne zaštite, koji bi trebao biti otklonjen u narednom periodu, jest zastarjelost seizmoloških mjernih instrumenata i nedovoljan broj seizmoloških stanica. Izgradnjom akumulacija na Neretvi redukovani su valovi velikih voda, a regulacijskim radovima zaštićena su sva naselja nizvodno. Vruća ljeta (iznad 40° C) i dugotrajne suše su redovna pojava, a preduslov su za nastanak požara manjeg i većeg intenziteta, pa je u narednom periodu potrebno jačati kapacitete civilne zaštite potrebne za efikasno gašenje požara koji prijete uništavanju javne i lične imovine.

Tabela 5. Rezime stanja razvojnih izazova i perspektiva u oblasti društvenog razvoja

Razvojni problemi	Razvojne perspektive	Oblast
<p>Loša opremljenost i organizacija prostora u odgojno-obrazovnim ustanovama na svim nivoima obrazovanja</p> <p>Nedovoljni i nedovoljno razvijeni kapaciteti u oblasti odgoja i obrazovanja (programski, ljudski, infrastrukturni i sl.)</p>	<p>Omogućiti transformaciju odgojno-obrazovnih ustanova na svim nivoima obrazovanja u organizacije koje kontinuirano i odgovorno brinu o svom kvalitetu i razvoju.</p> <p>Kreirati i implementirati programe podrške unapređenju kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova svih nivoa obrazovanja (razvoj i unapređenje prostornih kapaciteta, jačanje infrastrukture, posebno IT i digitalne infrastrukture, obuke za nastavno osoblje i sl.) te podsticati razvoj sistema cjeloživotnog učenja.</p>	Obrazovanje
<p>Zastarjelost i loša opremljenost kulturnih infrastrukturnih objekata kao i programske ponude kulturnih institucija</p>	<p>Podsticati inovativan razvoj kulture kroz međusektorski pristup i saradnju, uz programe podrške jačanju infrastrukturnih i drugih kapaciteta ustanova kulture (prostor, oprema, sadržaj, ljudski resursi).</p>	Kultura
<p>Nedovoljna i neuređena sportska i rekreativna infrastruktura</p> <p>Nepostojanje planskog pristupa razvoju masovnog sporta uz nepostojanje odgovarajuće saradnje u oblasti sporta</p>	<p>Modernizacija infrastrukture za sport i rekreaciju.</p> <p>Izraditi strategiju razvoja sporta, jačati promociju sporta i kreirati i implementirati programe podrške razvoju sporta zasnovane na rezultatima, članstvu i drugim relevantnim kriterijima.</p>	Sport
<p>Nedovoljni mehanizmi za zaštitu prava pacijenata kao i promocije istih te neregulisana prava i obaveze zdravstvenih radnika</p> <p>Nedovoljan sistem monitoringa i evaluacije u oblasti zdravstva</p> <p>Nezadovoljavajuća materijalno-tehnička opremljenost zdravstvenih ustanova, posebno nedovoljna razvijenost i primjena informaciono-komunikacionih tehnologija u zdravstvu.</p>	<p>Urediti sistem zaštite prava pacijenata i zdravstvenih radnika.</p> <p>Uspostaviti efikasan sistem monitoringa razvoja zdravstvene oblasti te izraditi strateške smjernice razvoja zdravstva na području HNK-a.</p> <p>Jačati materijalno-tehničku opremljenost zdravstvenih ustanova i IKT kroz implementaciju programa podrške u zdravstvu.</p>	Zdravstvo
<p>Nedovoljan broj zaposlenih u centrima za socijalni rad i njihova neprimjerena kadrovska struktura</p> <p>Veliki broj osoba i porodica u stanju socijalne potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potrebna pomoć</p> <p>Nedovoljna sredstva za realizovanje dopunskih prava branilaca i članova njihovih porodica</p>	<p>Pripremiti plan zapošljavanja i urediti integrirani sistem upravljanja ljudskim potencijalima u centrima za socijalni rad.</p> <p>Razviti i implementirati nove programe socijalne pomoći i unaprijediti kvalitetu postojećih usluga.</p> <p>Osiguravati dodatne izvore sredstava za realizaciju programa podrške branilačkim porodicama i kreirati i implementirati</p>	Socijalna zaštita

	programe zasnovane na analizi potreba branilaca.	
Još uvijek nedovoljno proaktivan civilni sektor i nedovoljno uključen u život lokalne zajednice i HNK-a, tj. nepostojanje jasne uloge OCD-a u razvoju HNK-a	Pripremiti strategiju razvoja NVO sektora u HNK-u. Raditi na snažnijem uključivanju OCD-a u razvoju HNK-a.	Civilno društvo
Rizično okolišno područje (povećan rizik od velikih ljetnih požara i suše usljed visokih temperatura (preko 40°C))	Obezbijediti prevenciju i mogućnost brze reakcije u slučaju kriznih situacija te jačati, modernizovati i obezbijediti ključnu infrastrukturu civilne zaštite, ali i cjelokupnog sigurnosnog sistema.	Sigurnost građana
Negativan uticaj migrantske krize na sigurnosno stanje na području HNK-a	Kroz aktivnu saradnju sa svim nivoima vlasti, kontinuirano raditi na smanjenju posljedica rizičnog ponašanja migranata po sigurnost građana i unapređivati cjelokupni sistem sigurnosti HNK-a.	

2.1.3.3. Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti infrastrukture i zaštite okoliša HNK-a

Zahvaljujući povoljnim klimatološkim uslovima, a prvenstveno usljed prirodne prozračnosti ovog područja, procjenjuje se da je **kvalitet vazduha** na području HNK-a općenito zadovoljavajući. Precizni podaci nisu dostupni s obzirom na nepostojanje sistemskih višegodišnjih mjerenja indikatora kvaliteta vazduha. Mjerne stanice za kvalitet vazduha nalaze se samo na području Mostara, gdje postoje raniji podaci s dvije stanice kojima upravljaju Zavod za javno zdravstvo HNK-a i FPMOZ Sveučilišta u Mostaru, dok noviji podaci nisu dostupni s obzirom da mjerne stanice ili nisu u funkciji ili mjere samo pojedine indikatore kvaliteta vazduha. Kako bi se unaprijedio sistem upravljanja kvalitetom vazduha, kao razvojna potreba se definiše uspostava registra zagađivača HNK-a i uspostava funkcionalnih mjernih stanica za kvalitet vazduha raspoređenih na području cijelog HNK-a.

Analizom stanja u oblasti **upravljanja zemljištem** na području HNK-a, ustanovljeno je da HNK nema poljoprivrednog zemljišta I. bonitetne kategorije, pa je mogućnost razvoja poljoprivrede ograničena nedostatkom odgovarajućeg tla. Kao što je i analiza u oblasti ekonomskog razvoja pokazala, šumski sektor u HNK-u susreće se s brojnim problemima koji su prvenstveno posljedica nedostatka legislative i planskih dokumenata iz oblasti šumarstva (Zakona o šumama i šumsko-privredne osnove HNK-a).

Kada je riječ o **kvalitetu vode**, važno je naglasiti da područje HNK-a obiluje vodnim resursima i da je dobro razvijena nadzemna i podzemna hidrološka mreža, čiju okosnicu čini rijeka Neretva sa svojim pritokama. Analize kvaliteta površinskih voda, koje provodi Agencija za vodno područje Jadranskog mora Mostar, pokazuju visoko ili dobro ekološko stanje prirodnih tekućica, odnosno maksimalan ekološki potencijal za izmijenjena vodna tijela na području HNK-a. U cilju zaštite površinskih i podzemnih voda, i općenito okoliša, kao razvojna potreba se nameće donošenje mjera koje se prvenstveno odnose na povećanje stepena obuhvaćenosti kanalizacionih sistema uređajima za pročišćavanje otpadnih voda odgovarajućeg kapaciteta i stepena pročišćavanja.

Biološka raznolikost HNK-a je izuzetno bogata u šumskoj vegetaciji, gdje posebnu prirodnu vrijednost imaju šume na području općine Konjic. Zbog velike biološke raznolikosti, kao i brojnih endemskih i reliktnih vrsta, dolomitni kompleks Vrtaljica je bio zaštićen u svojstvu specijalnog botaničkog rezervata. Nadalje, područje HNK-a je vrlo specifično i s obzirom na faunističke elemente, gdje posebnu važnost ovom području daju endemske vrste riba, uključujući mekousnu pastrmku, neretvanskog vijuna, zubatka, peškelja i dr. Ribe su vrlo osjetljive na promjene okolišnih faktora pa su zagađenje, regulacija vodotoka i degradacija staništa česti uzroci smanjenja njihovih populacija. Najveći uticaj na riblje zajednice ovog područja ima unos stranih (alohtonih) vrsta u vodotoke koje

moгу biti invazivne, pa postepeno potiskivati primarne autohtone vrste. Biološka raznolikost HNK-a izuzetno je bogata i u pogledu ornitofaune i sisara, gdje su samo na području Hutovog blata zabilježene 163 vrste ptica. Visok stepen biološke i pejzažne raznolikosti na području HNK-a uslovlili su proglašenje niza zaštićenih prirodnih cjelina (parkova prirode, specijalnih rezervata, spomenika prirode, rezervata prirodnih predjela i zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta). Razvojne potrebe u ovoj oblasti uključuju aktivni monitoring razvoja i sistemsku zaštitu autohtonih i endemskih vrsta koje daju specifičnu važnost ovom području.

Stanje komunalne infrastrukture na području HNK-a karakteriše neravnomjerna razvijenost unutar područja HNK-a. Tako se priključenost stanovništva na javnu *vodovodnu mrežu* značajno razlikuje među općinama: dobra pokrivenost se može konstatovati za područje općine Čitluk, grada Mostara i grada Čapljine, dok je priključenost na vodovodnu mrežu općenito slabija u ruralnim područjima, gdje pojedina naselja u HNK-u nisu obuhvaćena postojećim vodovodnim sistemima, pa je vodosnabdijevanje ograničeno na čatrnje i cisterne za vodu. Problemi po pitanju vodosnabdijevanja u HNK-u su i veliki gubici vode (49,71% prosječna vrijednost u HNK-u) koji iznose i do 70%. Slično sistemu vodosnabdijevanja, i sistem odvodnje otpadnih voda je uglavnom ograničen na uža gradska sjedišta, pa se priključenost stanovništva na kanalizaciju značajno razlikuje među JLS-ima HNK-a, a prosječna pokrivenost u HNK-u je 41,40%. Deponovanje otpadnih voda u nekim područjima je riješeno septičkim jamama, čija neadekvatna izgrađenost ili neodržavanje može dovesti do prodora otpadnih voda u podzemlje s obzirom na propusnost krške podloge. Navedeno stanje je značajna implikacija za usmjeravanje budućih strateških intervencija ka jačanju sistema vodosnabdijevanja, evaluacije i saniranja septičkih jama u skladu s propisanim sanitarno-tehničkim zahtjevima te jačanja sistema odvodnje i tretmana otpadnih voda, a sve s ciljem postizanja ravnomjernog razvoja na području HNK-a.

Problematika **zbrinjavanja otpada** u HNK-u vrlo je složena. Održivo upravljanje otpadom predstavlja jedan od ključnih okolišnih izazova na području HNK-a, pa je u toku izrada Plana upravljanja otpadom na području HNK-a za period 2021.-2026. godina. Proizvodnja otpada se značajno razlikuje među JLS-ima, a u pravilu je veća u urbanim središtima. Prikupljanje, prevoz i zbrinjavanje otpada uglavnom je neselektivnog karaktera. Odlagališta otpada uglavnom su otvorenog tipa, smještene u prirodnim uvalama, rasjedima i često nisu propisno sanitarno uređena (s izuzetkom odlagališta Uborsk). Prema dostupnim podacima, na području HNK-a prisutan je veliki broj ilegalnih odlagališta koja su samo djelomično ili nisu uopće sanirana. Povećanje obima organizovanog odvoza otpada u HNK-u sigurno bi doprinijelo smanjenju broja divljih odlagališta otpada. Kako bi se efikasno riješio problem prikupljanja otpada, jedna od ključnih potreba je uspostava održivog upravljanja otpadom kroz povećanje obuhvata organizovanog prikupljanja otpada i odlaganja na sanitarnim deponijama i zbrinjavanje divljih odlagališta otpada u skladu s preporukama.

Kada se posmatra **oblast saobraćajne infrastrukture**, bitno je naglasiti da, zahvaljujući svom položaju, HNK predstavlja vrlo važan saobraćajno-strateški pravac koji povezuje kontinentalni, središnji dio Bosne i Hercegovine s Jadranskim morem. Cestovni saobraćaj dominira u HNK-u, a posebno je važan za prevoz putnika i roba. Cestovna mreža u HNK-u je dobro razvijena i dobrim dijelom modernizovana, no pojedini dijelovi cestovne infrastrukture nisu primjereni saobraćajnom opterećenju. Ključni problemi s kojima se suočava sektor saobraćaja uslovljeni su zastojem u ekonomskom razvoju, što se direktno odražava na priliv namjenskih sredstava za ceste, a postojeća raspodjela namjenskih sredstava za ceste dovoljna je samo za održavanje i dijelom rehabilitaciju. Također, primjetan je rastući trend saobraćajnih nesreća sa smrtno stradalim učesnicima u saobraćaju, što nameće potrebu upravljanja sigurnošću saobraćaja kroz uspostavu informacionog sistema saobraćajnih nesreća s ciljem prevencije. Uočeni problemi vezani su i za negativne efekte smanjenja mobilnosti stanovništva na poslovanje prevozničkih preduzeća i nedovoljnu iskorištenost kapaciteta Aerodroma Mostar. Prometna povezanost u HNK-u ima potencijal za razvoj intermodalne saobraćajne mreže: Aerodrom

Mostar nalazi se u gravitacijskom području dva saobraćajna koridora (Vc i JJAC), ima mogućnost direktnog priključka na glavnu željezničku prugu, nalazi se u neposrednoj blizini čvora na autocesti (Vc) Mostar-jug te je najbliži aerodrom koji je dobro povezan s lukom Ploče. Te prednosti u posmatranom periodu upućuju na potrebu izrade novog strategijskog pristupa regionalnom razvoju intermodalne saobraćajne mreže kako bi se definisalo novo mjesto i uloga Aerodroma Mostar s ciljem samoodrživosti.

Analiza stanja **elektroenergetske infrastrukture** ukazuje na to da je snabdijevanje električnom energijom na području HNK-a zadovoljavajuće, a na čitavom području HNK-a najrazvijenija je 110 kV mreža, koja je građena od pedesetih godina prošloga vijeka do danas. Proizvodnja električne energije je, uz prerađivačku industriju, najjača grana proizvodnog sektora. Hidroenergetski potencijal dominira u proizvodnji električne energije u HNK-u. Na teritoriji HNK-a izgrađeno je sedam hidroelektrana, od kojih je jedna na slivu rijeke Trebišnjice (HE Čapljina), dok je preostalih šest na slivnom području rijeke Neretve. Obim proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom i gasom u HNK-u u porastu je posljednje dvije godine. U posljednjih nekoliko godina na području HNK-a intenzivirana su ulaganja u energetske efikasnost kroz programe obnove i utopljanja javnih objekata (ulaganja cca 20 mil. KM u proteklih pet godina) i ulaganja u obnovljive izvore energije. S obzirom na prirodne potencijale HNK-a u pogledu izvora obnovljive energije, postojeći trendovi iskorištavanja energije vjetra i sunca svakako imaju potencijal za daljnji razvoj kako u proizvodnji električne energije tako i za uvođenje i razvoj sistema grijanja/hlađenja koji u urbanim središtima HNK-a nedostaju, pa predstavljaju razvojnu perspektivu. Razvojnu perspektivu u HNK-u u pogledu energetske sigurnosti predstavlja i planirani projekat gasifikacije, Južna interkonekcija.

Tabela 6. Rezime stanja razvojnih izazova i perspektiva u oblasti infrastrukture i zaštite okoliša

Razvojni problemi	Razvojne perspektive	Oblast
<p>Nedovoljni obavezni kantonalni planski i programski dokumenti u skladu s okolišnom legislativom višeg nivoa (F BiH)</p> <p>Ne postoji jedinstveni informacioni sistem za monitoring svih komponenti i zaštite okoliša HNK-a</p> <p>Nepostojanje Registra emisije zagađivača na kantonalnom nivou</p> <p>Opasnosti, rizici i osjetljivost područja na posljedice klimatskih promjena, posebno poplava i požara</p> <p>Nedovoljna samoodrživost prirodnih područja</p>	<p>Pristupiti izradi i/ili usvajanju dokumenata: Plana zaštite okoliša, Plana upravljanja otpadom, Plana zaštite kvaliteta vazduha, Programa zaštite prirode, podsticati međunarodnu saradnju u ovoj oblasti i podsticati održivo i okolišno prihvatljivo prostorno planiranje uz održivi razvoj ruralnih područja.</p> <p>Uspostaviti jedinstven informacioni sistem o stanju komponenti okoliša.</p> <p>Uspostaviti registar zagađivača HNK-a.</p> <p>Kreirati i implementirati mjere ublažavanja klimatskih promjena i iste inkorporisati u strateške i planske dokumente.</p> <p>Podsticati okolišno prihvatljive i dozvoljene privredne djelatnosti i</p>	<p>Upravljanje okolišem</p>

<p>Pojava invazivnih vrsta negativno utiče na autohtone i endemske vrste te stabilnost ekosistema</p> <p>Neinformiranost nadležnih organa (kantonalnih i viših nivoa vlasti) po pitanjima radnji koje se preduzimaju u drugom kantonu, a koje mogu imati direktne i indirektne posljedice po kvalitet života i zdravlje ljudi i prirodna bogatstva u HNK-u</p>	<p>umrežavanje u svrhu samoodrživosti prirodnih područja.</p> <p>Inventarizacija rijetkih, endemskih, osjetljivih i ugroženih vrsta kao i alohtonih/invazivnih vrsta.</p> <p>Unaprijediti međusektorsku saradnju nadležnih institucija unutar HNK-a s nadležnim institucijama susjednih kantona i federalnog nivoa.</p>	
<p>Nesistemska mjerenja kvaliteta vazduha i nepostojanje Registra emisije zagađivača vazduha na kantonalnom nivou</p>	<p>Podsticati uspostavu sistema za monitoring kvaliteta vazduha i razmotriti uspostavu Registra zagađivača vazduha HNK-a.</p>	<p>Upravljanje kvalitetom vazduha</p>
<p>Dostupnost postojećeg informacionog sistema voda u sklopu AVPJM-a</p>	<p>Omogućiti širi pristup korisnicima (ministarstvama i dr. službama iz oblasti upravljanja vodama)</p>	
<p>Loš kvalitet voda za kupanje u Mostaru (povećan sadržaj koliformnih bakterija) i sporadična pojava eutrofikacije (10 vodnih tijela u HNK-u proglašeno područjima podložnim eutrofikaciji i osjetljivim na nitrate)</p>	<p>Povećati stepen obuhvaćenosti kanalizacionih sistema uređajima za pročišćavanje otpadnih voda odgovarajućeg kapaciteta i stepena pročišćavanja i održivo korištenje voda.</p>	<p>Upravljanje vodama</p>
<p>Nedovoljna izgrađenost i/ili zastarjelost postojeće mreže za vodosnabdijevanje i odvodnju otpadnih voda u pojedinim JLS-ima, posebno u ruralnim područjima, relativno nizak stepen pročišćavanja otpadnih voda te posljedični gubitci vode i brojne septičke jame</p>	<p>Jačati sistem vodosnabdijevanja; Provesti evaluaciju i sanaciju septičkih jama u skladu s propisanim sanitarno-tehničkim zahtjevima; Jačati sistem odvodnje i tretmana otpadnih voda.</p>	
<p>Postojanje divljih odlagališta otpada i nesanitarno odlaganje otpada i razmjerno mali stepen odvajanja i reciklaže komunalnog otpada</p>	<p>Podsticati održivo upravljanje otpadom kroz povećanje obuhvata organizovanog prikupljenja otpada i odlaganje na sanitarnim deponijama i zbrinjavanje divljih odlagališta otpada u skladu s preporukama;</p> <p>Razmotriti ulaganje u objekte za zaštitu od raznošenja otpadnog materijala i podsticanje aktivnosti na promociji jačanja svijesti o reciklaži i načinima smanjenja nastanka otpada.</p>	<p>Upravljanje otpadom</p>
<p>Nedovoljna sredstva za ulaganje u saobraćajnu infrastrukturu s rastućim trendom saobraćajnih nezgoda sa smrtnim ishodom;</p>	<p>Razvijati saobraćajni sistem prema principu ekonomske održivosti; Obezbijediti značajnije investicije u mrežu regionalnih cesta (povoljna kreditna sredstva, grantovi, evropski fondovi) i poboljšanje stepena usklađenosti regionalnih cesta s cestama višeg ranga;</p>	<p>Saobraćajna infrastruktura</p>

<p>Nedovoljna iskorištenost kapaciteta Aerodroma Mostar</p>	<p>Uspostava informacionog sistema saobraćajnih nesreća s ciljem prevencije.</p> <p>Podsticati razvoj intermodalne saobraćajne mreže (Aerodrom Mostar, saobraćajni koridori Vc i JJAC), kako bi se definisalo novo mjesto i uloga Aerodroma Mostar, s ciljem samoodrživosti.</p>	
<p>Nedovoljna iskorištenost prirodnih potencijala HNK-a u proizvodnji obnovljivih izvora energije</p> <p>Nizak nivo energetske efikasnosti javnih objekata HNK-a</p>	<p>Nastaviti s realizacijom programa jačanja energetske efikasnosti i korištenje OIE – energije sunca, vjetra, biomase</p> <p>Kreirati i implementirati programe podrške unapređenju energetske efikasnosti javnih objekata</p>	<p>Energetska efikasnost, OIE i klimatske promjene</p>

2.1.4. Stanje prostorno-planske dokumentacije

U kontekstu prostorno-planske dokumentacije, na području HNK-a usvojen je prijedlog Prostornog Plana HNK-a od strane Vlade HNK-a u junu 2018. godine. U međuvremenu je ažuriran u skladu s planovima i odlukama donesenim na višim nivoima vlasti, posebno onima koje se odnose na trasu autoceste na Koridoru Vc. Skupština HNK-a usvojila je 26.2.2021. godine Prostorni plan HNK-a. Pored toga, aktuelan je i Prostorni plan PP Hutovo blato za period 2013.-2023. godina, koji je na snazi od novembra 2016. godine. Devet lokalnih zajednica HNK-a ima usvojene prostorne planove kako slijedi:

- Općina Ravno: Prostorni plan za period 2007. -2017., na snazi od novembra 2011. godine
- Općina Čapljina: Prostorni plan za period 2010.-2020., na snazi od februara 2012. godine
- Općina Čitluk: Prostorni plan za period 2010.-2020., na snazi od novembra 2013. godine
- Općina Prozor-Rama: Prostorni plan za period 2010.-2020., na snazi od aprila 2013. godine
- Općina Stolac: Prostorni plan za period 2013.-2023., na snazi od aprila 2015. godine
- Općina Jablanica: Prostorni plan za period 2016.-2025., na snazi od juna 2017. godine
- Općina Konjic: Prostorni plan za period 2013.-2033., na snazi od decembra 2016. godine
- Općina Neum: Prostorni plan za period 2010.-2020., na snazi od jula 2011. godine
- Grad Mostar: na snazi Prostorni plan Općine Mostar iz 1988. godine.

2.1.5. Javna uprava HNK-a

2.1.5.1. Organizaciona struktura kantonalne uprave

Zakonodavnu vlast HNK-a vrši Skupština HNK-a. Skupština HNK-a potvrđuje imenovanje i razrješenje Vlade HNK-a.

Vlada ima 12 članova, a čine je premijer i 11 ministara. Ministarstva HNK-a su:

1. Ministarstvo finansija
2. Ministarstvo privrede
3. Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša
4. Ministarstvo građenja i prostornog uređenja
5. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
6. Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave
7. Ministarstvo saobraćaja i veza
8. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta
9. Ministarstvo unutrašnjih poslova

10. Ministarstvo za pitanja boraca

11. Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite

Kantonalne organe uprave, upravne organizacije i druge kantonalne organe čini: 11 ministarstava, 3 uprave - Uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove, Uprava za prognanike i izbjeglice i Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo. Organizacionu strukturu kantonalne uprave čine i Kabinet premijera, Ured za zakonodavstvo, Stručna služba Vlade HNK-a, Arhiv HNK-a i Kantonalno javno pravobranilaštvo. U okviru organizacione strukture Vlade HNK-a nalaze se i zavodi, i to: Zavod za školstvo HNK-a, Pedagoški zavod HNK-a i Zavod za zaštitu kulturno-historijske baštine HNK-a.

2.1.5.2. Stanje administrativnih usluga i ljudskih resursa kantonalne uprave

U kantonalnim organima uprave i institucijama HNK-a uposlano je ukupno 5.548 osoba koje plaće i naknade primaju iz Budžeta HNK-a. Podaci obuhvataju kako ministarstva i druge organe uprave tako i pripadajuće institucije, srednje i osnovne škole i dr.

Tabela 7. Pregled broja zaposlenih u kantonalnim organima uprave i institucijama

Red.broj	Naziv kantonalnog organa uprave/ institucije	UKUPNO
1.	Ministarstvo finansija	48
2.	Ministarstvo privrede	37
3.	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	41(51)*
4.	Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave	18
5.	Ministarstvo saobraćaja i veza	18
6.	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	36
7.	Ministarstvo unutrašnjih poslova	1.014
8.	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite	31
9.	Ministarstvo građenja i prostornog uređenja	38
10.	Ministarstvo za pitanja boraca	25
11.	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša	38
12.	Kabinet premijera Vlade HNK-a	22
13.	Stručne službe Vlade HNK-a	18
14.	Ured za zakonodavstvo HNK-a	4
15.	Kantonalni zavod za pravnu pomoć	0
16.	Narodna knjižnica HNK-a	8
17.	Pedagoški zavod Mostar	11
18.	Zavod za školstvo Mostar	15
19.	Zavod za zaštitu kulturno-historijske baštine	4
20.	Arhiv HNK-a	7
21.	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo	23
22.	Uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove	8
23.	Uprava za prognanike i izbjeglice	9
24.	Pravosudni organi	323
25.	Projekat „Realizacija budžetske podrške sektoru pravosuđa“	3
26.	Kantonalni sud Mostar	58
27.	Kantonalno javno pravobranilaštvo	10
28.	Općinski sudovi	201
29.	Osnovne škole	2.226
30.	Srednje škole	1.255
	UKUPNO	5.548 (5.600)

*Broj čuvara šuma

Izvor: Budžet HNK-a

U ministarstvima i upravama HNK-a zaposlene su ukupno 1.463 osobe, od čega je najveći broj (70%) zaposlen u Ministarstvu unutrašnjih poslova HNK-a.

2.1.5.3. Broj administrativno-upravnih i drugih postupaka

U kontekstu administrativno-upravnih postupaka koje provode organi uprave HNK-a, nisu dobiveni podaci od svih organa uprave, što bi u značajnoj mjeri ukazalo na trendove i potrebe za unapređenjem procesa odvijanja i rješavanja administrativnih i upravnih postupaka u cilju unapređenja poslovnog ambijenta, ali i efikasnosti administracije. Prema podacima Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK-a, zadužen je 371 upravni predmet, od čega se 93 predmeta odnose na registraciju, 200 na preregistraciju, 12 na prestanak rada i brisanje po zahtjevu stranke, 55 na brisanje po službenoj dužnosti i 11 predmeta na izdavanje rješenja kojim se odobrava izrada pečata. U sektoru Kantonalne upravne inspekcije su 63 rješenja o naloženim mjerama.

Prema članu 5. Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakona o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakona o izvršenju Budžeta HNK-a, institucionalni okvir za razvojno planiranje i upravljanje razvojem čine Vlada Federacije BiH, federalni organi uprave i federalne upravne organizacije, Federalni zavod za programiranje razvoja, vlade kantona, kantonalni organi uprave i kantonalne upravne organizacije, jedinice lokalne samouprave i tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u kantonima i jedinicama lokalne samouprave. Navedeni zakon i popratne uredbe (Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u FBiH, Uredba o izradi strateških dokumenata u FBiH i Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH) predviđaju uspostavu i efikasno funkcionisanje tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u kantonima u cijelom procesu razvojnog planiranja i upravljanja razvojem.

U skladu sa zakonodavnim okvirom o planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH, Zakonom o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakonom o izvršenju Budžeta HNK-a, tokom 2019. godine izvršena je evaluacija s ciljem pružanja blagovremenih i relevantnih informacija prilikom određivanja razvojnih prioriteta i strateških pravaca kao i unapređenja javnih politika korištenjem rezultata evaluacije Strategije razvoja HNK-a. Proces evaluacije utvrdio je nedostatke u institucionalnim kapacitetima za upravljanje razvojem na nivou Vlade HNK-a. Dokumentom Strategije za period 2017.-2020. bilo je predviđeno formiranje stručne službe za razvoj i međunarodne projekte, kao zasebne stručne službe Vlade HNK-a, koja bi imala funkciju JURA, ali koja do sada nije uspostavljena, ali je kao prelazno rješenje formiran Odbor za monitoring Strategije razvoja HNK-a koji u ime Vlade HNK-a koordiniše razvoj u HNK-u. Odbor broji sedam (7) članova a isti su odgovorni za monitoring sektora okoliša, društvenog razvoja te ekonomskog razvoja i infrastrukture.

Nalazi evaluacije ukazali su na to da **nepostojanje zvanične jedinice za upravljanje razvojem** koja će obavljati poslove tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, a prema Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, utiče i na neadekvatno planiranje, monitoring, implementaciju i izvještavanje o realizaciji strateških prioriteta za HNK. Uvažavajući navedene činjenice, preporuke u sklopu izvještaja o razvoju ukazuju na to da je **uspostava, kapacitiranje i funkcionisanje JURA bitna pretpostavka provedbe Zakona, ali i istinskog upravljanja Strategijom razvoja i ukupnim razvojem HNK-a**. HNK je jedan od kantona koji još nisu uspostavili osnovnu kariku sistema upravljanja razvojem – jedinicu za upravljanje razvojem⁴, što je u procesu izrade nove strategije razvoja za planski period 2021.-2027. godina potrebno urediti.

⁴Izvještaj o razvoju s pregledom implementacije Strategije razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za 2018. godinu, str. 18.

2.1.6. Fiskalni kapacitet HNK-a

2.1.6.1. Analiza budžeta i projekcije finansiranja realizacije Strategije razvoja HNK-a

Procjena finansiranja Strategije razvoja HNK-a pripremljena je uzimajući u obzir sljedeće: trend izdvojenih sredstava u prethodne 4 godine, budžet za tekuću godinu i projekcije budžeta (DOB-a) za period 2021.- 2023. godina, očekivana dopunska sredstva iz ostalih vanjskih izvora, očekivani blagi rast prosječnih izdvajanja za razvojne projekte te ograničenja u pogledu akumuliranih obaveza i zaduženosti kao i drugih rizika.

U periodu od prethodne 4 godine, odnosno periodu od 2017.-2020. godine, za implementaciju razvojnih prioriteta i/ili kapitalnih/infrastrukturnih investicija ukupno je planirano 133,99 miliona KM ili 33,47 miliona KM prosječno godišnje, od čega vlastitih sredstava 63,9 miliona KM (47,7%) ili 15,97 mil. KM prosječno godišnje i sredstava iz drugih izvora u iznosu od 70,09 miliona KM (52,3%) ili 17,5 mil. KM prosječno godišnje. Analizom dostupnih javno objavljenih indikatora u godišnjim izvještajima o razvoju za period 2017.-2018., utvrđeno je da je izdvojeno ukupno 27,1 mil. KM ili 13,55 mil. KM prosječno godišnje, od čega iz Budžeta HNK-a 23,6 mil. KM ili 11,8 mil. KM prosječno godišnje, a iz ostalih izvora 3,5 mil. KM ili 1,75 mil. KM prosječno godišnje.

Na osnovu projekcija prihoda koje je uradilo Federalno ministarstvo finansija, a koje su rađene s krajnjom oprežnošću i zasnovane na konzervativnom pristupu, kao i analiza ostvarenja prihoda za prvih pet mjeseci 2020. godine, Ministarstvo finansija HNK-a je uradilo projekciju prihoda koji pripadaju kantonalnom budžetu za 2021. godinu u iznosu od 212,98 mil. KM - projicirani prihodi manji za oko 16,6 mil. KM od planiranih prihoda bez primitaka u izmjenama i dopunama budžeta za 2020. godinu i oko 21 mil. KM u odnosu na ostvarene prihode u 2019. godini. U 2022. godini ukupno očekivani prihodi, po istim projekcijama, mogli bi biti 220,59 mil. KM i 223,0 mil. KM u 2023. godini. Ukupna sredstva za nabavku stalne, kapitalne imovine i nabavke stalne imovine u obliku prava i za rekonstrukciju i investicijsko održavanje u 2021. godini planirana su u iznosu od oko 12,5 mil. KM, a u 2022. godini kao i u 2023. godini planiran je iznos od oko 11,3 mil. KM. Rashodi po osnovu namjenskih prihoda su planirani za naredni srednjoročni period u iznosu od oko 11,4-11,7 mil. KM prosječno godišnje.

Prognoze po glavnim izvorima finansiranja razvojnih prioriteta, mjera i/ili kapitalnih/infrastrukturnih investicija su usko vezane za očekivana kretanja makroekonomskih indikatora, čime njihova realizacija može imati drukčiji ishod ukoliko dođe do značajnijeg usporavanja ekonomskog rasta od procijenjenog. S obzirom na ogromne nepoznanice u trenutku izrade projekcija o jačini i trajanju šoka uzrokovanog pandemijom koronavirusa, postoje značajniji rizici za ostvarenje projekcija.

Tabela 8. Pregled procjene po glavnim izvorima finansiranja za period 2021.-2027. godine

Izvori finansiranja	Okvirna procjena po godinama (miliona KM)							UKUPNO
Strategije razvoja HNK-a	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2021.-2027.
BUDŽETI i ostali izvori	24	28	30	34	36	37	38	227
VANJSKI IZVORI (Kreditni, sredstva EU-a, donacije)	12	15	18	19	19	20	20	123
UKUPNO	36	43	48	53	55	57	58	350

Uzimajući u obzir trendove iz ranijeg perioda, strukturu finansiranja strateških ciljeva, prioriteta i mjera u Strategiji razvoja FBiH za period 2021.-2027. godina, definisane strateške ciljeve, prioritete i

mjere u Strategiji razvoja HNK-a za period 2021.-2027. godina, nastojanja da se osnaži ekonomski sektor, predložena je okvirna raspodjela finansiranja po razvojnim oblastima (Tabela 9).

Tabela 9. Prijedlog okvirne raspodjele finansiranja po razvojnim oblastima

Ekonomske razvoj (u mil. KM)	Društveni razvoj (u mil. KM)	Održivi infrastrukturni razvoj i zaštita okoliša (u mil. KM)	Ukupno (u mil. KM)
136,50	110,25	103,25	350,00
39,0%	31,5%	29,5%	100,0%

2.2. SWOT analiza i strateško fokusiranje

Na osnovu izrađene socio-ekonomske analize, u nastavku je dat pregled ključnih faktora iz unutrašnje okoline (snage i slabosti) i vanjske okoline (prilike i prijetnje) koji imaju važan uticaj na razvoj HNK-a. Strateški pristup razvoju HNK-a treba se oslanjati na korištenje snaga i eliminaciju utvrđenih slabosti u pojedinačnim područjima, uz iskorištavanje prilika iz okoline kako bi se izbjegle prijetnje ili smanjio njihov uticaj iz vanjskog okruženja.

Tabela 10. Pregled unutrašnjih i vanjskih faktora koji utiču na razvoj HNK-a –SWOT analiza

	SNAGE (Strengths – S)	SLABOSTI (Weaknesses - W)
UNUTRAŠNJA OKOLINA	<ul style="list-style-type: none"> - Povoljan geografski položaj HNK-a i blizina EU tržišta (granica s Hrvatskom, EU) - Postojanje Aerodroma Mostar kao veze HNK-a s regionom i svijetom koja pogoduje razvoju turizma i privrede sveukupno - Dobra saobraćajna povezanost i zastupljenost vazdušnog, željezničkog i cestovnog saobraćaja; - Izdašna dostupnost obnovljivih izvora energije (vjetar, sunce, voda) - Izuzetna agroekološka svojstva obradivog tla povoljna za razvoj poljoprivrednih kultura - Nezagađeno poljoprivredno zemljište - Raspoloživost šumskih resursa - Povećanje instaliranih rashladnih kapaciteta za čuvanje voća i povrća - Snažan zamah razvoja proizvodnje hrane i pića (nove farme, vinogradi i podrumi, pomaci u brendiranju Žilavke i Blatine, proizvodnja sira). - Rast broja poslovnih subjekata, ukupnih prihoda, neto dobiti i broja zaposlenih posebno u oblasti prerađivačke industrije i IT sektora HNK-a - Snažna prerađivačka industrija HNK-a koju predvode preduzeća iz djelatnosti metalne industrije - Povoljni trendovi na tržištu rada (smanjenje broja nezaposlenih uz povećanje broja zaposlenih, prosječna neto plata veća od prosjeka F BiH) - Mlada, prilagodljiva i relativno jeftina radna snaga. - Postojanje relevantnih zakonskih i podzakonskih akata koji regulišu oblast malog i srednjeg preduzetništva (MSP) u HNK-u - Postojanje strateških okvira (Strategija razvoja MSP-a u HNK-u 2012.-2020. godina, strategije razvoja jedinica lokalne samouprave HNK-a i strategija na višim nivoima vlasti) 	<ul style="list-style-type: none"> - Nepovoljan poslovni ambijent na području HNK-a (otežan pristup kapitalu za osnivanje, rast i razvoj obrta i MSP-a, nepostojanje i/ili neadekvatna zakonska regulativa u oblasti MSP-a i obrta, spori i dugotrajni sudski i administrativni postupci) - Visok udio neprijavljenog poslovnog prometa (siva ekonomija) - Nedovoljno razvijena i diversificirana preduzetnička infrastruktura uz nedovoljnu institucionalnu podršku inicijativama za osnivanje novih klastera (posebno u oblasti poljoprivrede i prerađivačke industrije). - Nizak nivo inovativnosti i konkurentnosti privrednih subjekata HNK-a - Nedovoljna umreženost i organizovanost preduzetnika i obrtnika međusobno kao i privrednog, akademskog i vladinog sektora - Usitnjenost poljoprivrednih parcela, što umanjuje produktivnost i efikasnost poljoprivredne proizvodnje - Nizak nivo zaštite šuma (ne postoji Zakon o šumama HNK-a, Program razvoja šumarstva, Javno preduzeće za gazdovanje šumama, ugroženo zdravstveno stanje šuma) - Vodni resursi HNK-a ne doprinose razvoju poljoprivrede - Visok udio visokoobrazovanih nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih - Nedovoljna usaglašenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada, te ponude i potražnje na tržištu rada - Slabo brendiranje turističkih i prehrambenih proizvoda - Manjak kvalitetnih sadržaja turističke ponude – nedovoljno razvijen destinacijski lanac vrijednosti - Nizak nivo prepoznatljivosti i poželjnosti HNK-a kao turističke destinacije – nepostojanje jedinstvenog brenda Hercegovine

- Postojanje kvalitetne i raznovrsne turističke resursne osnove (prirodna i kulturna materijalna i nematerijalna baština, UNESCO lokaliteti, vjerski turizam, očuvana priroda – Natura 2000 i sl.) i tradicija pružanja usluga u turizmu
- Postojanje spomenika pod zaštitom UNESCO-a, razvijen vjerski turizam (Međugorje, Blagaj..) i ostali turistički brendovi HNK-a.
- Broj i raznovrsnost univerziteta i visokih škola (dva univerziteta i tri visoke škole) na području HNK-a
- Obrazovni sistem raspolaže kvalitetnim kadrovima kao i mrežom škola i institucija visokog obrazovanja
- Raznovrsnost sportskih aktivnosti i klubova na području HNK-a
- Uz postojanje sportsko-rekreativnih programa, postoji i visoka motivacija i entuzijazam za bavljenje sportom uz činjenicu da sportisti iz HNK-a postižu vrhunske sportske rezultate
- Veliki broj i raznovrsnost nevladinih organizacija (nevladin sektor primarno uz pomoć donatora već pruža usluge socijalne aktivacije i razvija modele socijalnog preduzetništva)
- Postojanje visoko-sofisticirane medicinske opreme u sistemu zdravstva (iako nedovoljno)
- Postojanje uređenog zakonskog okvira za provođenje odgovarajućih programa za korisnike socijalne zaštite
- Razvijena mreža ustanova u kulturi, značajan ljudski potencijal u institucijama, udruženjima i pojedinci koji stvaraju kulturu i nude bogate lokalne programe kulturnih manifestacija kao i organizovani i rasprostranjeni oblici očuvanja tradicije i savremene kulture kroz aktivnosti udruženja/ kulturno-umjetničkih društava
- Značajna kulturno-historijska i materijalna baština
- Postojanje legislativnog okvira za ostvarivanje prava branilaca i članova njihovih porodica kojim se kroz programske aktivnosti Ministarstva za pitanja boraca HNK-a jača sistem zaštite za branioce, čuvaju stečevine i ublažavaju negativne posljedice Rata u BiH
- Strateške inicijative i inovativni projekti Ministarstva za pitanja boraca HNK-a koji su sukladni aktivnostima EU-a, a posebno onima koje su usmjerene na područja podizanja kvaliteta života branilaca i članova njihove porodica, socijalnog uključivanja, smanjenja nezaposlenosti, primjenu informacionih i komunikacionih tehnologija, poboljšanja dostupnosti javnih usluga i sl.
- Vlastita sredstva za aktivnu politiku zapošljavanja u Službi za zapošljavanje HNK-a kao i Program podrške za otvaranje radnih mjesta branilaca i resocijalizaciju branilaca (podsticanje zadrugarstva)
- Široka mreža i obuhvat usluga socijalne zaštite
- Relativno visok stepen civilne zaštite
- Manjak obrazovanih kadrova za rad u turizmu
- Nedovoljna horizontalna integriranost turizma i drugih sektora (npr. poljoprivreda, zaštita okoliša, prostorno planiranje i sl.)
- Nepostojanje funkcionalnog sistema za upravljanje razvojem na nivou HNK-a (organizacioni sistemi, ljudski kapacitet, finansijski kapacitet)
- Neprilagođeni materijalno-tehnički kapaciteti odgojno-obrazovnih ustanova broju učenika u osnovnim i srednjim školama i studenata na visokoškolskim ustanovama i savremenim uslovima odgojno-obrazovnog procesa
- Neregulisano cjeloživotno učenje i nepostojanje infrastrukture za cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih
- Neracionalno organizovan zdravstveni sektor (veliki broj nemedicinskog kadra u zdravstvenim ustanovama)
- Nedovoljan sistem monitoringa i evaluacije u oblasti zdravstva
- Nepostojanje modela socijalnog uključivanja i aktivacije prema potrebama različitih ranjivih grupa (veliki udio stanovništva u stanju socijalne isključenosti s prijetnjom siromaštva)
- Neujednačena teritorijalna pokrivenost uslugama socijalne zaštite; nedovoljna i neodgovarajuća infrastrukturna opremljenost ustanova socijalne zaštite.
- Nedovoljan broj institucija koje brinu za stare i nemoćne
- Nerazvijenost dijela društvene infrastrukture (domovi za stare i iznemogle, obrazovna i kulturna infrastruktura)
- Nedovoljno povezivanje kulture, kulturne baštine i turizma
- Zapuštenost objekata kulturno-historijske baštine na lokalnom nivou usljed finansijskih ograničenja i kompleksnosti postupaka obnavljanja
- Nedostatak strateškog razmišljanja u promociji kulture.
- Nedovoljno razvijena sportska infrastruktura na području HNK-a u svim oblastima sporta, u većini slučajeva ne zadovoljava međunarodne i evropske standarde
- Nedovoljna efikasnost sistema civilne zaštite u HNK-u
- Nedovoljna sredstva za realizaciju dopunskih prava branilaca i članova njihovih porodica
- Nepostojanje jasne uloge OCD-a u razvoju HNK-a
- Zastarjelost seizmoloških mjernih instrumenata i nedovoljan broj seizmoloških stanica te nedovoljan angažman stručnog kadra.
- Nepostojanje sistemskih podataka o stanju pojedinih komponenti okoliša;
- Nepostojanje sistemskog monitoringa kvaliteta tla i gubitak tla usljed degradacije (erozija) i destrukcije;
- Nepostojanje sistemskog upravljanja odnosno monitoringa kvaliteta vazduha;
- Smanjenje upotrebnih vrijednosti vodnih resursa usljed zagađenja (septičke jame, invazivne vrste) i periodičnih pojava eutrofikacije;

	<ul style="list-style-type: none"> - Zadovoljavajuće stanje u oblasti sigurnosti građana - Izuzetna biološka raznovrsnost i autohtoni genetski resursi - Očuvanost ekosistema i jedinstveno prirodno nasljeđe - Dobar kvalitet komponenti okoliša i prirodni potencijali za održive privredne djelatnosti (integrirana i organska poljoprivredna proizvodnja, rekreacija, eko-turizam) 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedovoljna izgrađenost i/ili zastarjelost postojeće mreže za vodosnabdijevanje u pojedinim JLS-ima, posebno u ruralnim područjima i posljedični gubici vode; - Nedovoljno razvijena infrastruktura odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda posebno u ruralnim područjima (brojne septičke jame); - Nedovoljan obuhvat stanovništva organizovanim odvodom otpada, nesanitarno odlaganje otpada i postojanje divljih deponija otpada; - Neadekvatni tehnički elementi pojedinih cesta, neprimjereni prometnom opterećenju; - Nepostojanje odgovarajuće legislative iz sektora šumarstva, te posljedična ilegalna sječa i neadekvatno gazdovanje šumskim resursima
	PRILIKE(Opportunities - O)	PRIJETNJE (Threats – T)
VANJSKA OKOLINA	<ul style="list-style-type: none"> - Dostupnost domaćih i međunarodnih (EU i drugih) fondova za sufinansiranje strateških intervencija HNK-a iz svih sektora - Pozicioniranje Aerodroma Mostar kao regionalnog čvorišta za turistički vazdušni saobraćaj - Završetak izgradnje bitnih infrastrukturnih projekata koji pogoduju privrednom razvoju HNK-a (koridor Vc kroz BiH, državna cesta M17.3 Neum-Stolac i dalje prema Mostaru te Pelješkog mosta u RH) - Razvoj sektora proizvodnje energije iz obnovljivih izvora, te razvoj zelene ekonomije i sve veće zanimanje za iste - Rastući interes za organskim poljoprivrednim kulturama - Razvoj sektora infomacijskih tehnologija i digitalizacije poslovanja - Rastući interes za turizam u ruralnom prostoru - Promjena potrošačkih trendova i rasta potražnje potrošača u različitim djelatnostima (poljoprivreda, turizam i sl.) - Razvoj i jačanje institucija za podršku MSP-ima (subjekti preduzetničke infrastrukture, razvojne agencije, centri i sl.) - Mogućnosti koje nudi međuopćinska, regionalna i međudržavna saradnja. - Široka bh. dijaspora i potencijali umrežavanja radi transfera znanja i tehnologija te pristupa kapitalu - Praksa država članica EU-a u valorizaciji prirodnih resursa i kulturnih događaja kao turističkih destinacija (more, rijeke, planine, parkovi prirode) - Prakse primjene dualnog sistema obrazovanja u EU-u i regionu - Globalizacija naučnog osoblja i međunarodne razmjene studenata i učenika putem EU programa s ciljem povećanja preduzetničkih i inovativnih kapaciteta mladih - Programi međuuniverzitetske saradnje/razmjene u oblasti inovacija - Strateške inicijative usmjerene na rješavanje pravnog položaja branilaca, a koje, zbog multidimenzionog pristupa koji kombinuje obrazovne, zdravstvene i socijalne aktivnosti, podstiču dugoročnu održivost projekata i mogućnost korištenja sredstava iz EU fondova 	<ul style="list-style-type: none"> - Nepovoljni demografski trendovi (negativan prirodni priraštaj, povećanje udjela starijeg stanovništva u ukupnom broju stanovnika, smanjenje broja stanovnika na području HNK-a) - Atraktivnija radna mjesta u regionu i EU-u - Politička i sigurnosna nestabilnost u BiH, sa posebnim osvrtom na problem Grada Mostara - Niska kupovna moć stanovništva - Poremećaji na globalnom tržištu usljed COVID 19 pandemije i generalno negativan uticaj pandemije COVID 19 na privredni, ali i druge sektore. - Sporost u provođenju reformi i prilagođavanju EU standardima i Sporazumu o PP (posebno u donošenju propisa koji su nekvalitetni i nedorečeni, što stvara teškoće u njihovoj primjeni, naročito u oblasti uprave, pravosuđa i obrazovanja) - Nesigurnost i nepovjerenje u pravni sistem potencijalnih ulagača zbog stalne promjenjivosti zakonskih okvira - Nezainteresovanost viših nivoa vlasti za osmišljeno podsticanje privrednog razvoja i specifičnih potreba lokalnih zajednica (nema posebnih programa podrške). - Nepostojanje prostornih planova u svim JLS-ima - Prisutnost korupcije u različitim sferama života - Snažna regionalna konkurencija, posebno u turizmu i prehrambenoj industriji - Nepovoljne globalne monetarne politike - Visoki standardi koje očekuju strani turisti - Globalne klimatske promjene i ranjivost područja prema klimatskim ekstremima i elementarnim nepogodama (poplave, požari)

- Ekonomska valorizacija kulture i sporta
- Povećana ulaganja i podsticanje energetske efikasnosti i OIE;

2.3. Strateško fokusiranje

Strateški fokusi predstavljaju poređenje sadašnjeg stanja i kretanja u ključnim djelatnostima razvoja HNK-a s trendovima u široj okolini kao i strateškim usmjerenjima s nivoa BiH sadržanim prvenstveno u Okviru za ciljeve održivog razvoja u BiH 2030. Pritom se nastoje iskoristiti postojeće prednosti (snage) i raspoložive prilike u regionalnom i globalnom okruženju, s jedne strane, uz nastojanje da se poboljšaju uočene slabosti i bitno ograniči negativni uticaji prijetnji iz okoline, s druge strane.

Uzimajući u obzir činjenicu da HNK ima nekoliko izrazitih prednosti (prirodni resursi, različitost resursa), kreiranje Strategije razvoja HNK-a usmjereno je temeljnom idejom da te, za sada, komparativne prednosti ciljano prerastu u jedinstvene konkurentske prednosti. Sve značajnije globalne i regionalne prijetnje, prvenstveno neočekivane krize sa nepredvidivim uzrocima i posljedicama, nameću imperativ postepenog sticanja i jačanja snage za krizu u dužem vremenskom periodu. Održivost i razvoj HNK-a povezan je sa učesnicima da prevladaju sve prikazane slabosti i prijetnje uz paralelno iskorištavanje razvojnih potencijala koji su istaknuti kroz snage i prilike ovog kantona. Sve radne grupe, uvažavajući predstavljene varijable snaga, slabosti, prilika i prijetnji (SWOT analiza), predstavile su strateške fokuse na osnovu kojih će se kreirati ciljevi Strategije razvoja HNK-a. Na osnovu prethodno navedenog, za HNK su odabrani strateški fokusi prikazani u Tabeli 11.

Tabela 11. Strateški fokusi

1.	Digitalizacija
2.	Privredni razvoj podsticanjem MSP-a, izvoza, i razvoja poljoprivrede i turizma
3.	Razvoj savremene, odgovorne i prosperitetne društvene zajednice
4.	Očuvan okoliš, razvijena cirkularna privreda, mobilnost i digitalna infrastruktura

Strateški fokus 1. Digitalizacija

Digitalizacija je jedan od ključnih preduslova tržišno konkurentne privrede. S obzirom da u privrednoj strukturi HNK-a dominiraju mikro i mali preduzetnici koji najčešće zaostaju u digitalnoj transformaciji, digitalizacija predstavlja jedan od strateških fokusa i važnih preduslova privrednog razvoja HNK-a. Zaostajanje u digitalizaciji može rezultirati suboptimalnim korištenjem proizvodnih resursa, usporavanjem privrednog rasta, smanjenjem BDP-a i povećanjem nejednakosti u razvoju HNK-a i drugih kantona u FBiH. Digitalizacija ima posebnu važnost za privredni razvoj HNK-a s obzirom da su turizam i poljoprivreda važni privredni sektori u HNK-u. Dosadašnja praksa je pokazala da digitalna transformacija posebno velike efekte ima upravo u poljoprivredi i turizmu jer omogućuje razvoj ekonomije dijeljenja, tzv. „peer-to-peer (P2P)“ ekonomije, brže i kvalitetnije donošenje odluka, a u poljoprivredi omogućuje sljedivost proizvoda i aktivnosti u lancu snabdijevanja, što postaje sve važnije za plasman poljoprivrednih proizvoda. Osim digitalizacije privatnog sektora, odnosno MSP-a, za konkurentnu privredu je također važna digitalizacija javne uprave, koja omogućuje veću efikasnost i transparentnost pružanja javnih usluga.

Osim za razvoj privrede, digitalizacija ima i sve važniju ulogu u društvenim djelatnostima kao što su zdravstvo, obrazovanje, kultura i sl. Tehnološki napredak značajno podiže kvalitet i efikasnost pružanja javnih usluga s područja društvenih djelatnosti. Prednosti tehnološkog napretka i digitalizacije društvenih djelatnosti posebno su došle do izražaja u uslovima pandemije COVID-19, gdje je pružanje cijelog niza javnih usluga iz područja obrazovanja, zdravstva, ali i kulture, nezamislivo bez korištenja različitih tehnoloških rješenja i platformi. Online nastava, online naručivanje na doktorske preglede, saradnja udaljenih doktorskih timova putem IT platformi i proizvodnja, distribucija i konzumacija različitih kulturnih sadržaja samo su neki od primjera primjene tehnologije na području društvenih djelatnosti. Razvoj društvenih djelatnosti u HNK-u u planskom periodu Strategije razvoja HNK-a u velikoj mjeri će zavisiti od brzine digitalne transformacije i prilagođavanja društvenih djelatnosti novim tehnološkim trendovima.

Na kraju, digitalizacija je važna i u kontekstu očuvanja okoliša i zaštite životne sredine. Evropski zeleni plan naglašava da je digitalizacija ključna za (1) daljnju dekarbonizaciju energetskeg sistema, (2) za

poboljšanje dostupnosti informacija o svojstvima proizvoda koji se prodaju u EU-u, a koji mogu biti štetni za okoliš, (3) za monitoring zagađenja vazduha i vode na daljinu ili za monitoring i optimizaciju upotrebe energije i prirodnih resursa, (4) za razvoj cirkularne privrede te (5) za razvoj pametnih saobraćajnih sistema koji će upravljati multimodalnim transportom. Zbog toga je, osim za razvoj privrede i efikasno odvijanje društvenih djelatnosti, fokus na digitalizaciju važan i u kontekstu očuvanja okoliša i zaštite životne sredine u planskom periodu Strategije razvoja HNK-a.

Strateški fokus 2. Privredni razvoj podsticanjem MSP-a, izvoza i razvoja poljoprivrede i turizma

Drugi strateški fokus odabran je zbog važnosti podsticanja mikro MSP-a, održive poljoprivrede i održivog turizma za konkurentnost privrede HNK-a i stvaranja povoljnog ambijenta za privlačenje stranih investicija. Mikro MSP preovladavaju u bosansko-hercegovačkoj ekonomiji, kao i u ekonomiji HNK-a, i čine ukupno 90 posto od ukupnog broja. Njihova zastupljenost u izvozu je niska, pa i dalje u izvozu dominiraju veća preduzeća. HNK treba raditi na povećanju izvoza proizvoda s visokom dodanom vrijednošću, ali i na digitalizaciji preduzeća, koja nije dovoljno razvijena, kao i na razvijanju inovacija i praćenju najnovijih tehnologija. Razvoj regiona HNK-a svakako se odnosi na razvoj preduzetništva, razvoj inovativnih proizvodnji, uz povećanje konkurentnosti sektora koji će implicirati industrijski rast, razvoj postojećih i kreiranje novih preduzetničkih ideja, uz valorizaciju prirodne i kulturne baštine, i konkurentnost MSP-a koja će uticati na unapređenje preduzetničkog ambijenta i koja je vezana uz prioritete podsticanja inovacija i tehnološkog unapređenja proizvodnje; jačanje preduzetničkog ambijenta; podizanje konkurentnosti održive poljoprivrede; održivi ruralni razvoj i ravnomjeran, održivi razvoj turizma. Strateški fokus vezan je i uz podsticanje izvoza HNK-a, gdje se izvoznici treba poboljšati poslovni ambijent, odnosno kako bi se otklonila definisana uska grla na planu uslova privređivanja, zapošljavanja i plata zaposlenih. Podsticanje izvoza HNK-a ima općedruštveni interes jer će se time uticati na smanjenje sive ekonomije i poboljšanje fiskalne discipline, smanjenje nezaposlenosti, povećanje plata i investicija te podizanje konkurentne sposobnosti privrede HNK-a.

Drugi strateški fokus usmjeren je i na održivu poljoprivredu HNK-a koja mora zadovoljavati potrebe postojećih i budućih generacija, osiguravajući istovremeno profitabilnost, zaštitu okoliša i socijalnu i ekonomsku jednakost. Sistem proizvodnje, principi i institucije koje podupiru globalnu sigurnost hrane su sve više nedovoljni. Održiva poljoprivreda HNK-a treba njegovati zdrave ekosisteme i podsticati održivo upravljanje zemljištem, vodom, prirodnim resursima, osiguravajući istovremeno globalnu sigurnost hrane. Održiva poljoprivreda HNK-a zahtijeva sistem globalnog upravljanja koji promoviše sigurnost hrane u smislu trgovinskih zahtjeva i poljoprivrednih politika kako bi se promovisala lokalna i regionalna tržišta poljoprivrednih proizvoda i koji u potpunosti uzima u obzir trenutne i buduće privredne, društvene i okolišne efekte, brine se o potrebama posjetilaca, sektora, okoliša i destinacije. Održivi turizam, kao dio ovog strateškog fokusa HNK-a, možemo definisati kao „međunarodno konkurentan turizam koji stvara novu vrijednost za društvo u cjelini, podiže nivo životnog standarda lokalnog stanovništva istovremeno uzimajući u obzir ekonomske, društvene i okolišne efekte turističkog razvoja“. Smjernice i koncepte održivog razvoja turizma HNK-a potrebno je integrisati u razvoj svih vrsta turističkih proizvoda na području HNK-a, počevši od glavnih turističkih proizvoda (turizam sunca i mora, vjerski turizam, „city break“, izletnički turizam i sl.) pa sve do nišnih turističkih proizvoda namijenjenih vrlo uskim tržišnim segmentima. Principi održivosti se odnose na okolišne, privredne i društvene efekte turističkog razvoja. S ciljem postizanja dugotrajne održivosti, mora se uspostaviti odgovarajuća ravnoteža između te tri dimenzije. Zbog toga bi održivi turizam u HNK-u trebao biti usmjeren na sljedeće: (1) optimalno koristiti okoliš i prostor kao najvažnije turističke resurse HNK-a, vodeći računa o tome da su intervencije u prostor/okoliš dugotrajne i teško popravljive i da turističkim razvojem ne smiju biti narušeni bitni ekološki procesi, odnosno da turizam treba biti u funkciji zaštite prirodne baštine i biodiverziteta; (2) poštovati društveno-kulturnu autentičnost destinacije, očuvati njezinu materijalnu i nematerijalnu baštinu i tradicijske vrijednosti, te doprinositi međukulturalnom razumijevanju i toleranciji. Također, treba voditi računa o uticaju turističkog razvoja na svakodnevni život lokalnog stanovništva i obezbijediti podršku lokalnog stanovništva razvoju turizma; (3) obezbijediti da ekonomski efekti turizma i povrat na investicije (ROI) budu podsticajni za daljnja ulaganja i za daljnji turistički razvoj.; (4) Obezbijediti ekonomske koristi široj društvenoj

zajednici kroz stvaranje nove vrijednosti, osiguranje novih radnih mjesta i, uopće, kroz podizanje nivoa blagostanja/smanjenje siromaštva lokalnog stanovništva.

Strateški fokus 3. Razvoj savremene, odgovorne i prosperitetne društvene zajednice

Razvoj savremene, odgovorne i prosperitetne zajednice zalog je napretka društva u cjelini. U planskom periodu ovakav će se razvoj zasnivati na unapređenju obrazovnog nivoa, očuvanju zdravlja stanovništva, odnosno potpunijem zadovoljavanju zajedničkih potreba stanovništva po obimu, kvalitetu i dostupnosti. U proteklom periodu istaknut je pravac razvoja društvene odgovornosti i brige za ljude i pomoć kod njihovog društvenog uključivanja. Međutim, ako se želi postići cilj organizacije savremenog društva, osnovni segmenti društvenog sektora, uključujući društvenu infrastrukturu kao što je obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, kultura, sport itd., moraju doživjeti preinake.

Kako bi se osigurali elementi savremene društvene zajednice, potrebna su dodatna ulaganja u obrazovnu, zdravstvenu, kulturnu i sportsku infrastrukturu. Nedovoljna ulaganja tokom vremena rezultirala su potkapacitiranom i nedovoljno razvijenom infrastrukturom te, u skladu s tim, nižim kvalitetom ljudskih resursa. Prema tome, potrebna će ulaganja biti usmjerena na stvaranje modernog i prosperitetnog kantona koji može razvijati odgovoran javni sektor.

Savremeni razvoj, posebno obrazovanja, podrazumijeva umrežavanje s međunarodnim institucijama kroz koje se stvaraju podsticaji za razvoj novih znanja, inovacija, tehnologije, naučnih vještina i svega onog što je prihvatljivo društvenoj zajednici.

Ovako definisan pravac polazi prvenstveno od činjenice da razvoj društvenog sektora u cjelini počiva na snagama HNK-a, oličenih u kombinaciji prirodnih i generičkih prednosti regiona, što HNK čini jedinstvenom sredinom za jačanje i razvoj inkluzivne i prosperitetne društvene infrastrukture namijenjene poboljšanju kvaliteta života svih građana. Treći strateški pravac usmjeren je primarno na razvoj obrazovanja, zdravstva, socijalne uključenosti (posebno ranjivih kategorija stanovništva), njegovanje kulture, ali i kulturno-historijskog nasljeđa, te multidisciplinarni i inovativni pristupe u rješavanju definisanih društvenih izazova – posebno u segmentu upravljanja sigurnošću svih građana.

Imajući u vidu sve gore navedeno, treći strateški pravac bi bio na podizanju stepena koordinisanja, koherentnosti, kvaliteta i transparentnosti (organa uprave) u unapređenju implementacije obrazovnih politika i zdravstvenih usluga, socijalne inkluzivnosti na jednakim i ravnopravnim osnovama, projekata za mlade, razvoj civilnog društva i političko-građanske odgovornosti i javne sigurnosti u cjelini.

Strateški fokus 4. Očuvan okoliš, razvijena cirkularna privreda, mobilnost

Održiv razvoj, koji podrazumijeva međusobnu zavisnost i usklađenost sve tri dimenzije održivosti – privredne, okolišne i društvene - bitna je pretpostavka razvoja HNK-a. Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša ima za cilj podsticanje privrednog rasta zasnovanog na principima okolišne prihvatljivosti i društvene odgovornosti. Navedeno podrazumijeva poboljšanje kvaliteta života stanovništva kroz unapređenje usluga i infrastrukture, ali i efikasnije korištenje, očuvanje i zaštitu prirodnih resursa, jačanje svijesti o važnosti primjene mjera ublažavanja i prilagođavanja na klimatske promjene, primjenu okolišno prihvatljivijih tehnologija promovisanje korištenja OIE-a, smanjenje nastanka otpada reciklažom, održivo korištenje voda i tla, zaštitu autohtonih genetskih resursa i podsticanje onih djelatnosti i pretpostavki cirkularne privrede (cirkularne ekonomije) koje doprinose postizanju navedenog cilja.

HNK ističe se bogatstvom prirodnih resursa, posebno u pogledu kvaliteta i kvantiteta voda, šumskog potencijala i biološke raznolikosti. Istovremeno, primjetni su određeni antropogeni uticaji na sve komponente okoliša, pa je razvojnu politiku potrebno usmjeravati u pravcu njihovog očuvanja jer gubitak usluge ekosistema snažno utiče na prirodu, privredu i dobrobiti društva. Ključnu ulogu u postizanju ukupnih razvojnih planova, smanjenju privrednih, okolišnih i društvenih troškova u budućnosti i jačanju konkurentnosti privrede i smanjenju siromaštva imaju održivi oblici proizvodnje i potrošnje. Da bi se postiglo održivo upravljanje i efikasno korištenje prirodnih resursa, potrebna je i

odgovarajuća infrastruktura, koja podržava ekonomski rast i blagostanje, s tehnološkim rješenjima koja omogućavaju povećanje životnog standarda, a istovremeno su i okolišno prihvatljiva. Nadalje, neizostavna pretpostavka okolišno prihvatljivog razvoja HNŽ/K-a je i uspostava informacionog sistema o stanju okoliša i prateće infrastrukture kao i usvajanje planskih dokumenata okolišne legislative u svrhu očuvanja okoliša, prevencije nesreća i upravljanja prirodnim rizicima. Zbog toga je neophodno nastaviti ulagati u komunalnu, saobraćajnu i industrijsku infrastrukturu i koristiti prostorne potencijale i resurse na načine koji osiguravaju očuvanje i unapređenje okoliša i podržavaju dugoročne potrebe i kvalitet života zajednice.

2.4. Vizija razvoja i strateški ciljevi s indikatorima

U ovom dijelu Strategije razvoja HNK-a daje se razvojna perspektiva HNK-a ogledana u viziji HNK-a i izvanvremenskog horizonta ove strategije. Strateški cilj je cilj najvišeg nivoa koji utiče na ukupni pravac razvoja i predstavlja jasan smjer kretanja u dugoročnom periodu. Strateška platforma razvoja HNK-a zasniva se na tri strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomskog i društvenog razvoja i zaštite okoliša.

2.5. Vizija razvoja

Vizija razvoja predstavlja težnju, dugoročnu namjeru, pravac djelovanja i poželjno stanje u budućnosti. Članovi Kantonalnog odbora za razvoj razmatrali su Viziju razvoja HNK-a za period 2016.-2020. godina i zaključili da je tada definisana vizija u svim svojim elementima i dalje aktuelna i da odgovara postojećem stanju i promjenama u okruženju, pa je prihvaćeno da u strateškom periodu 2021.-2027. godina bude proširena. U tom smislu, Vizija razvoja HNK-a je predstavljena kao:

Hercegovačko-neretvanski kanton je ekonomski i društveno najrazvijeniji region u Bosni i Hercegovini, PREPOZNATLJIV kao region ugodnog življenja i visokog životnog standarda, PRIVLAČAN za investicije, s jakim preduzetništvom koje se temelji na malim i srednjim preduzećima, poljoprivredi i turizmu i koji svoj ekonomski razvoj i društveno blagostanje gradi na SINERGIJI RAZLIČITOSTI, uvažavajući komponente ekonomske, društvene i okolišne održivosti.

2.6. Strateški ciljevi s indikatorima

Strateški ciljevi su usaglašeni s nacrtom Strategije razvoja FBiH i Okvirom za ciljeve održivog razvoja u BiH, kojim se utvrđuju zajednički podciljevi i indikatori za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum) te usmjeravaju budući procesi strateškog planiranja. Ono što je zajedničko Strategiji razvoja HNK-a i Okviru ciljeva održivog razvoja u BiH jest to da je prepoznat potencijal implementacije Agende 2030 i to je, s aspekta razvoja HNK-a, jedini način da se unaprijede privredni, društveni i okolišni kapaciteti kao i razvoj kapaciteta za upravljanje. Važno je naglasiti i težnje HNK-a i BiH pristupanju Evropskoj uniji, s kojima su i Agenda 2030 kao i strateški dokumenti u procesu pristupanja u potpunosti komplementarni. Svima im je cilj bolje društvo, „ljudski kapital“ i ostanak ljudi u BiH kao i to da „Niko ne smije biti izostavljen“ te vizija uspostavljanja prosperitetne BiH, a time i HNK-a, ekonomski razvoj i razvoj institucija, socijalna pravičnost i jednake mogućnosti svih građana, razvoj infrastrukture i znanja, efikasno korištenje prirodnih i drugih resursa, očuvanje okoliša i bogatstvo različitosti, koje svojim ispunjenjem garantiraju i ispunjenje vizije razvoja HNK-a.

Pri definisanju ciljeva razvoja HNK-a za period 2021.-2027. godina uzet je u obzir i Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH koji utvrđuje zajedničke podciljeve i indikatore za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definisani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akcelerate.

Tabela 12. Strateški ciljevi

1.	Dinamičan ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa
2.	Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora
3.	Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša

Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa

Prvi strateški cilj temelji se na nekoliko ključnih pretpostavki:

- da se raspoloživi resursi (ljudski, prirodni i finansijski) stave u funkciju razvoja HNK-a, da budu usaglašeni s globalnim ciljevima razvoja i strategijom pametne specijalizacije, vodeći računa o skladnom uklapanju u savremene trendove digitalizacije i zelene ekonomije kako bi se osigurala dugoročna konkurentnost privrede i podrška iz fondova Evropske unije i drugih razvojnih fondova,
- da programi podrške privredi budu sistemski dizajnirani i usmjereni na jačanje konkurentnosti poslovnih subjekata, s posebnim fokusom na mikro, mala i srednja preduzeća koja su umrežena u globalne lance vrijednosti i izvozno orijentisana,
- da podrška razvoju preduzetničke infrastrukture bude sinhronizovana s programima podrške općina i gradova u HNK-u i programima podrške FBiH kako bi se ostvario veći razvojni efekat na stvaranje uslova za osnivanje novih poslovnih subjekata u propulzivnim privrednim granama, otvaranje produktivnih i bolje plaćenih radnih mjesta,
- da se ulaganjima u razvoj poljoprivrede osigura zadovoljenje potreba postojećih i budućih generacija, osiguravajući istovremeno rast profitabilnosti registrovanih fizičkih i pravnih lica u području poljoprivrede,
- da ulaganja u održivi turizam rezultiraju optimalnim korištenjem okoliša i prostora kao najvažnijeg turističkog resursa HNK-a, uz poštovanje društveno-kulturne autentičnosti destinacije, i da ekonomski efekti turizma i povrat na investicije budu podsticajni za daljnja ulaganja i za daljnji turistički razvoj kako bi se unaprijedio kvalitet življenja stanovništva i osigurala nova radna mjesta i povećao nivo blagostanja/smanjenje siromaštva lokalnog stanovništva,
- da se uspostavi dinamično tržište rada i da se, umrežavanjem obrazovnog sistema i privrednih subjekata, kreiraju stručni profili neophodni za korištenje digitalnih tehnologija koje će postati glavni faktor konkurentske prednosti privrednih subjekata u narednom periodu, a koje će rezultirati većim obujmom novostvorene vrijednosti,
- da sve strateške intervencije budu tako dizajnirane i disperzirane da osiguraju ravnomjeran ekonomski razvoj svih dijelova HNK-a, zasnovano na posebnostima svake općine/grada,
- da se kreiraju povoljni uslovi za investiranje, a naročito investiranje u visokotehnoološke industrije, kako bi se kreirali proizvodi zasnovani na znanju i jedinstvenim prirodnim resursima i na takav način povećali prihodi poslovnih subjekata i stanovništva.

Pri definisanju **prvog strateškog cilja** i elemenata koji se odnose na ekonomski razvoj u Strategiji razvoja HNK-a, uzet je u obzir i **Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH** koji utvrđuje zajedničke

podciljeve i indikatore za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definisani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akceleratorne.

STRATEŠKI CILJ 1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ				
CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA	PRAVCI RAZVOJA			
	PAMETAN RAST		DRUŠTVO JEDNAKIH MOGUĆNOSTI	
	AKCELERATORI	PODCILJEVI	AKCELERATORI	PODCILJEVI
	Povoljan ambijent za preduzetništvo i inovacije	Povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvoja i inovacija u javnom i privatnom sektoru	Aktivacija zapošljavanja ranjivih kategorija	Povećanje zapošljivosti nezaposlenih osoba kroz razvoj socijalnog preduzetništva
		Mobilisanje potencijala dijaspore	Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema	Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada
		Globalni lanci vrijednosti		
		Olakšavanje poslovanja i podrška brzo rastućim firmama		
	Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem	Održivi turizam		
	Zeleni rast i čista energija	Razvoj „zelenih“ vještina i poslova		
Povećanje investicija u infrastrukturu	Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija			

Slika 2. Povezivanje Strateškog cilja 1. s ciljevima održivog razvoja BiH

Ostvarenje strateškog cilja pratit će se kroz odabrane indikatore uticaja nakon kojih će se moći ocijeniti vrsta i stepen promjena u okruženju. Tabela sumira indikatore za koje su definisane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja strateških ciljeva.

Tabela 13. Indikatori uticaja realizacije Strateškog cilja 1

Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa	Indikatori uticaja	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	Nivo razvijenosti – indeks/rang	FZZPR	1,2 (2)	1,3 (2)
	Industrijska proizvodnja - indeks	FZZPR	97,5	105
	Prosječan broj zaposlenih	FZZPR	55.2013	70.000
	Neto plata - prosječna u KM	FZZPR	1.1011	1.400
	Broj poslovnih subjekata – broj sa stanjem 31.12.	FZZPR	14.200	16.000
	Pokrivenost uvoza izvozom (%)	FZZPR	49,9	60,0

Strateški cilj 2. Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora

Drugi strateški cilj temelji se na nekoliko ključnih pretpostavki:

- podizanje kvaliteta i strateški razvoj obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite,
- poboljšati rezultate zdravstvenog sistema,

- sinergija razvoja gradova i općina u razvoju i jačanju kapaciteta obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite,
- ostvarivanje zajedničkih projekata u razvoju kulturnog nasljeđa, sporta i edukacije,
- saradnja i stvaranje veza u sigurnosnom segmentu,
- povezivanje i uključivanje nevladinog sektora u društvene projekte obrazovanja, kulture i sporta.

Drugi strateški cilj je povezan s drugim i trećim pravcem održivog razvoja BiH (*Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom i Društvo jednakih mogućnosti*) i u direktnoj je vezi sa sljedećim akceleratorima i pripadajućim pokretačima:

- Pravac - *Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom* – Akcelerator 1: „Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac - *Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom* – Akcelerator 2 „Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac – *Pametni rast* – Akcelerator 3 „Unapređenje pristupa i kvaliteta obrazovanja i obuke“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac – *Društvo jednakih mogućnosti* – Akcelerator 1 „Unapređenje politika socijalne zaštite“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac – *Društvo jednakih mogućnosti* – Akcelerator 3 „Efikasna zdravstvena zaštita za sve“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac – *Društvo jednakih mogućnosti* – Akcelerator 4 „Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema“ s pripadajućim pokretačima.

STRATEŠKI CILJ 2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA						
CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA 	PRAVCI RAZVOJA					
	DOBRA UPRAVA I UPRAVLJANJE JAVNIM SEKTOROM		DRUŠTVO JEDNAKIH MOGUĆNOSTI		PAMETNI RAST	
	AKCELERATORI	PODCILJEVI	AKCELERATORI	PODCILJEVI	AKCELERATORI	PODCILJEVI
	Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor	Odgovorna uprava orijentisana na građane	Unapređenje politika socijalne zaštite		Unapređenje pristupa i kvaliteta obrazovanja i obuke	Razvoj kapaciteta nastavnika, modernizacija škola i nastavnih metoda
			Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema	Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada		Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada
						Univerzalno i kvalitetno predškolsko obrazovanje

						Kurikularna reforma na svim nivoima obrazovanja
						Efikan sistem cjeloživotnog učenja
	Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava	Efikasna borba protiv korupcije	Efikasna zdravstvena zaštita za sve	Unapređenje pristupa i kvaliteta zdravstvene zaštite	Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema	
				Provođenje reformi finansiranja zdravstvene zaštite		
			Preventivne zdravstvene mjere			
			Strateški pristup zadržavanju postojećeg osoblja i razvoj ljudskih resursa u oblasti zdravstva			

Slika 3. Povezivanje Strateškog cilja 2. sa ciljevima održivog razvoja BiH

Ostvarenje strateškog cilja će se pratiti kroz odabrane indikatore uticaja nakon kojih će se moći ocijeniti vrsta i stepen promjena u okruženju. Tabela u nastavku sumira indikatore za koje su definisane početne i ciljne vrijednosti.

Tabela 14. Indikatori uticaja realizacije Strateškog cilja 2

STRATEŠKI CILJ 2.	Indikatori uticaja	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora	Broj učenika na 1.000 stanovnika	FZZPR		
	- Osnovno obrazovanje		83	85
	- Srednje obrazovanje		34	40
	Broj stanovnika na	FZZPR		
	- 1 doktora		314	250
	- 1 stomatologa		3.444	2.700
	Prosječna neto penzija	FZS	465	510
Stopa registrovane nezaposlenosti, %	FZZPR		34.6%	29.0%
Stopa obrazovanja stanovništva	FZS		1,46	2.0

Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša

Treći strateški cilj temelji se na nekoliko ključnih pretpostavki:

- usmjeravanja pažnje na potrebu očuvanja okoliša i zaštite i racionalnog korištenja njegovih komponenti, kao bitnog preduslova ukupne dobrobiti i kvaliteta života zajednice,
- identifikovanja i smanjenja antropogenih opterećenja i negativnih uticaja na komponente okoliša i posljedičnog uticaja istih na zdravlje ljudi,

- smanjenja uticaja klimatskih scenarija i drugih prirodnih rizika i jačanja kapaciteta za upravljanje prirodnim rizicima i katastrofama,
- jačanja infrastrukture (digitalnih tehnologija, komunalne, saobraćajne, energetske) i okolišne legislative u svrhu održivog upravljanja vodama, šumama, otpadom, biološkom raznovrsnošću,
- optimizacija korištenja postojećih prirodnih, prostornih i infrastrukturnih kapaciteta,
- podsticanja prekogranične i međunarodne saradnje u oblasti zaštite okoliša i infrastrukture i samoodrživosti zaštićenih područja kroz okolišno prihvatljive i dozvoljene privredne djelatnosti i umrežavanje.

Treći **strateški cilj** i elementi koji se odnose na okolišni i infrastrukturni razvoj u Strategiji razvoja HNK-a definisani su uzimajući u obzir i **Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH** koji utvrđuje zajedničke podciljeve i indikatore za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definisani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akceleratora:

STRATEŠKI CILJ 3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA																			
CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA 	PRAVAC RAZVOJA: PAMETNI RAST																		
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>AKCELERATORI</th> <th>POKRETAČI</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td rowspan="3">Povećanje investicija u infrastrukturu</td> <td>Jednak pristup savremenoj transportnoj infrastrukturi</td> </tr> <tr> <td>Veći udio javnih investicija u infrastrukturu</td> </tr> <tr> <td>Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija</td> </tr> <tr> <td rowspan="4">Zeleni rast i čista energija</td> <td>Smanjenje energetske siromaštva</td> </tr> <tr> <td>Razvoj „zelenih“ vještina i poslova</td> </tr> <tr> <td>Decentralizacija elektro-energetskog sistema</td> </tr> <tr> <td>Dekarbonizacija energetske sektora</td> </tr> <tr> <td rowspan="5">Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem</td> <td>Deminiranje kontaminiranih područja</td> </tr> <tr> <td>Upravljanje rizicima od katastrofa</td> </tr> <tr> <td>Zaštita i obnova prirodnog kapitala</td> </tr> <tr> <td>Razviti sistem cirkularne ekonomije</td> </tr> <tr> <td>Jačanje kontrole i monitoringa kvaliteta ekosistema</td> </tr> <tr> <td>Održivi turizam</td> </tr> </tbody> </table>	AKCELERATORI	POKRETAČI	Povećanje investicija u infrastrukturu	Jednak pristup savremenoj transportnoj infrastrukturi	Veći udio javnih investicija u infrastrukturu	Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija	Zeleni rast i čista energija	Smanjenje energetske siromaštva	Razvoj „zelenih“ vještina i poslova	Decentralizacija elektro-energetskog sistema	Dekarbonizacija energetske sektora	Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem	Deminiranje kontaminiranih područja	Upravljanje rizicima od katastrofa	Zaštita i obnova prirodnog kapitala	Razviti sistem cirkularne ekonomije	Jačanje kontrole i monitoringa kvaliteta ekosistema	Održivi turizam
	AKCELERATORI	POKRETAČI																	
	Povećanje investicija u infrastrukturu	Jednak pristup savremenoj transportnoj infrastrukturi																	
		Veći udio javnih investicija u infrastrukturu																	
		Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija																	
	Zeleni rast i čista energija	Smanjenje energetske siromaštva																	
		Razvoj „zelenih“ vještina i poslova																	
		Decentralizacija elektro-energetskog sistema																	
		Dekarbonizacija energetske sektora																	
Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem	Deminiranje kontaminiranih područja																		
	Upravljanje rizicima od katastrofa																		
	Zaštita i obnova prirodnog kapitala																		
	Razviti sistem cirkularne ekonomije																		
	Jačanje kontrole i monitoringa kvaliteta ekosistema																		
Održivi turizam																			

Pregled indikatora za monitoring uticaja Strateškog cilja 3. „Upravljenje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša“ dat je u Tabeli 15.

Tabela 15. Indikatori uticaja realizacije Strateškog cilja 3

STRATEŠKI CILJ 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša	Indikatori uticaja	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	Stepen priključenosti na sistem vodosnabdijevanja(%)	AVJPM (Plan upravljanja)	72,76%	85%
	Stepen priključenosti na sistem odvodnje otpadnih voda (%)	AVJPM (Plan upravljanja)	41,50%	60%
	Pokrivenost uslugama odvoza komunalnog otpada (%)	MGPU/MTTZO	77%	85%
	Broj rekonstruisanih i utopljenih objekata/ustanova (broj)	Vlada HNK-a	45	90

3. Prioriteti i mjere s indikatorima

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći uticaj na razvoj, odnosno ostvarenje strateških indikatora. Definisani prioriteti su grupirani pod relevantnim strateškim ciljevima kako je prikazano u nastavku.

Prioriteti za Strateški cilj 1.

Strateški cilj 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa“ operacionalizuje se kroz 4 prioriteta i 19 mjera⁵ čije će se ostvarenje pratiti preko 57 indikatora.

Tabela 16. Pregled prioriteta i indikatora izlaznih rezultata s izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru Strateškog cilja 1

Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)	
Strateški cilj 1.	1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta	Broj poslovnih subjekata	FZZPR	17.593	20.000
		Vrijednost izvoza HNK-a	FZS	721.180.000	1.000.000.000
		Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji	FZS	7.546	8.000
	1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja	Broj registrovanih poslovnih subjekata u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (osnovna pravna lica i obrti)	FZS	652	800
		Broj registrovanih obrta u P/Š/R	FZS	473	600
		Ostvarene investicije u P/Š/R	FZS	8.193.000	9.000.000
	1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda HNK-a	Broj noćenja turista	FZS	607.500	4.000.000
		Broj smještajnih objekata 4* i 5*	FMOIT	52	100
		Broj studenata turizma na području HNK-a	MONKS	220	460
	1.4. Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe	Unaprijeđen i funkcionalan sistem upravljanja integralnim razvojem na nivou HNK-a	Kabinet premijera Vlade HNK-a	NE	DA
		Broj odobrenih aplikacija za finansiranje razvojnih	MF	4	30

⁵Mjere su detaljno opisane u Prilogu 3.

	prioriteta HNK-a iz vanjskih izvora	Kabinet premijera Vlade HNK-a	NE	DA
	Funkcionalni kontrolni mehanizmi za provođenje preventivnih mjera za smanjenje mogućnosti za nastanak koruptivnih pojava u instituciji, odnosno za provođenje plana integriteta			

*FZS – Federalni zavod za statistiku

**FZZPR – Federalni zavod za programiranje razvoja

***FMOIT – Federalno ministarstvo okoliša i turizma

****MONKS – Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a

*****MF – Ministarstvo finansija HNK-a

Prioritet 1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta

Kreiranje podsticajnog poslovnog ambijenta u kojem se uspješno odvija nova, ali i postojeća, preduzetnička aktivnost fokus je razvojnih aktivnosti u oblasti privrede HNK-a. Osiguranje podrške i olakšanje pristupa finansijskim sredstvima kroz programe podrške za privredne subjekte i obrtnike kako bi se uspješno nosili s izazovima očuvanja, rasta i razvoja poslovnih poduhvata, ali i izazovima koje nosi globalizacija i sve konkurentnije okruženje, u tom kontekstu je od posebne važnosti. Uspostavljanje preduzetničke infrastrukture ostvaruje doprinos bržem rastu preduzetništva i povećanjem investicija i zaposlenosti i u funkciji je ravnomjernog razvoja jedinica lokalne samouprave na području HNK-a, pa će se, kroz funkcionalnu mrežu preduzetničkih potpornih institucija i poslovnih zona, olakšati ulazak u preduzetništvo, podržavati razvoj preduzeća svih veličina i generisati specifično znanje korisno za sve privredne subjekte. U tom kontekstu, biznis centri i centri za preduzetništvo mladih u lokalnim zajednicama HNK-a mogu značajno doprinijeti ukupnoj podršci razvoju preduzetništva u cijelom HNK-u, ali i zadržavanju stanovništva na području HNK-a. Od posebnog značaja je i razvoj *triple helix* modela, a u okviru njega i podrške povezivanju privrede i naučno-istraživačkih institucija za stvaranje osnove za uspješniju i efikasniju implementaciju razvojnih projekata, investicija i sl.

Preduzeća s područja HNK-a se suočavaju sa sve većom konkurentnošću kako na domaćem tako i na inostranom tržištu, pa je neophodno jačati kapacitete i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentisanih preduzeća strateških oblasti prerađivačke industrije i preduzeća u softverskoj djelatnosti, su od posebnog strateškog interesa i značaja za privredni razvoj HNK-a. Ujedno, važno je identifikovati lidere razvoja oko kojih se umrežavaju, ili bi se mogla umrežiti, manja preduzeća i tako formirati lanac vrijednosti/klaster, čiju bi održivost nadležne kantonalne vlasti mogle podržati kroz svoje politike lanaca vrijednosti i podstaknuti ulazak u globalne lance vrijednosti.

Cilj prioriteta je stvoriti povoljan administrativni i poslovni ambijent za investitore na području HNK-a i obezbijediti podršku unapređenju konkurentnosti privrednih subjekata HNK-a kako bi obezbijedili razvoj zasnovan na inovacijama i novim tehnologijama i postali dio globalnih lanaca vrijednosti. Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz aktivnosti na unapređenju poslovnog ambijenta, uključujući razvoj preduzetničke infrastrukture, realizaciju programa podrške unapređenju poslovanja i konkurentnosti novih i postojećih privrednih subjekata, podsticanje veće saradnje između privrednih subjekata i naučnih institucija. Očekuje se da navedene aktivnosti rezultuju povećanjem broja

poslovnih subjekata na području HNK-a, većom vrijednošću izvoza, ali i povećanjem broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji.

Prioritet se operacionalizuje kroz 7 mjera čije će se ostvarenje pratiti preko 20 indikatora.

Tabela 17. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta

Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
1.1.1. Unapređenje poslovnog ambijenta kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne podrške postojećim i novim poslovnim subjektima	Broj aktualnih donesenih prostornih planova na nivou HNK-a	MGPU i JLS	5	11
	Funkcionalan jednošalterski sistem registracije poslovnih subjekata	MPULS i JLS	0	1
	Broj osnovanih privrednih subjekata od strane ino-ulagača	Općinski sud (Registar pravnih lica)	548	650
1.1.2. Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih preduzeća i obrta	Broj podržanih novoosnovanih privrednih subjekata	MP	22	154
	Vrijednost realizovanih sredstava podrške za nove početničke poduhvate, obrte, TSO, socijalne preduzetnike, mlade preduzetnike i žene preduzetnice.	MP	205.000	1.450.000
	Broj ukupno podržanih subjekata male privrede	MP	110	700
1.1.3. Podržati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija	Broj pripremljenih i realizovanih zajedničkih projekata privrede, univerziteta i naučno-istraživačkih instituta	MONKS	0/0	10/5
	Broj sklopljenih memoranduma o saradnji na realizaciji zajedničkih aktivnosti između privrednih subjekata i univerziteta	MP i MONKS	0	7
1.1.4. Podrška uspostavi i razvoju poslovnih zona i preduzetničkih potpornih institucija	Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvoja preduzetničke infrastrukture HNK-a	MP	0	1
	Vrijednost realizovanih sredstava za podršku preduzetničkim potpornim institucijama	MP	120.000 KM	840.000 KM
	Broj preduzetničkih potpornih institucija na području HNK-a	MP	1	12
1.1.5. Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvoznorijentisanih preduzeća strateških oblasti prerađivačke industrije i	Broj preduzeća korisnika sredstava iz Revolving fonda za podršku male privrede HNK-a	MP	0	12
	Vrijednost realizovanih finansijskih sredstava usmjerenih za podršku modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvoju poslovnih procesa	MP	740.000 KM	5.180.000 KM

preduzeća u softverskoj djelatnosti	Broj preduzeća korisnika podrške iz sektora prerađivačke industrije i IT industrije	MP	60	300
1.1.6. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)	Broj klastera koji djeluju na području HNK-a	MP	4	7
	Broj privrednih subjekata pokrenutih od strane dijaspore na području HNK-a	MP INTERA TP MOSTAR	8	20
	Broj održanih preduzetničkih susreta na području HNK-a	MP	1	7
1.1.7. Oslobođanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stiču prvo radno iskustvo	Broj korisnika mjere	SZZ HNK	0	140
	Broj dodatno zaposlenih osoba unutar podržanih poslodavaca	SZZ HNK	0	70

Prioritet 1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa“.

S ciljem osiguranja daljnjeg razvoja privrede HNK-a, potrebno je unaprijediti poslovni ambijent kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne podrške postojećim i novim poslovnim subjektima, pri čemu je od posebne važnosti unapređenje regulatornog okruženja koje će biti u funkciji podsticanja osnivanja novih privrednih subjekata, ali i lakšeg poslovanja postojećih, uz hamornizaciju propisa i podsticaja kako bi se olakšalo poslovanje na području HNK-a. Od posebne važnosti za cjelokupni razvoj je uspostava katastra nekretnina kako bi se veliki broj nekretnina u općinama u kojima ne postoje pouzdani i tačni podaci o nekretninama i pravima na njima mogao definisati u prostoru i utvrditi stvarni vlasnički odnosi nad njima, čime bi se otklonile značajne prepreke za investiranje.

Potrebno je kreirati ambijent u kojem će se pomoći osnivanju novih preduzeća, ali i očuvanju postojećih, kroz direktnu finansijsku pomoć i druge programe podrške, s posebnim fokusom na standardizaciju poslovanja.

Podrška zajedničkim projektima privrede, univerziteta i naučno-istraživačkih instituta, osnivanju i radu strukovnih udruženja, iboljoj saradnji privrednog, akademskog, nevladinog i vladinog sektora, u funkciji je stvaranja uslova za kreiranje kvalitetnijih uslova i osnove za konkurentnost privrede HNK-a.

Razvojem preduzetničke infrastrukture podstaknut će se ubrzani razvoj preduzetničke aktivnosti na području HNK-a i povećanje prihoda i broja zaposlenih, odnosno ukupnog ekonomskog razvoja gradova/općina na području HNK-a.

Programima podrške jačanju konkurentnosti privrednih subjekata koji pripadaju strateški važnim privrednim oblastima na području HNK-a u digitalizaciji poslovanja i unapređenju inovativnog i izvoznog potencijala ovih kompanija, uz podršku klasterskom povezivanju subjekata male privrede i radu formiranih klastera u HNK-u, doprinijet će se unapređenju konkurentnosti privrednih subjekata HNK-a, njihovoj inovativnosti i lakšem uključivanju u globalne lance vrijednosti.

Programom podrške poslodavcima na području HNK-a za zapošljavanje osoba bez radnog iskustva omogućit će se unapređenje efikasnosti rada, ali i prevazilaženje negativnih posljedica COVID 19 pandemije, i podržati očuvanje poslovnih subjekata na tržištu.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s ciljevima održivog razvoja: SDG8 - Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG9 - Industrija, inovacije i infrastruktura.

*MP- Ministarstvo privrede HNK-a

**JLS – Jedinice lokalne samouprave (gradovi i općine HNK-a)

***MONKS – Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a

****MGPU – Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a

*****MPULU – Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK-a

Prioritet 1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja

Poljoprivredna djelatnost je značajna komponenta u ukupnoj privrednoj strukturi HNK-a. Osim ekonomskog, važnost poljoprivredne djelatnosti se ogleda i u socijalnim i ekološkim aspektima, te formalnom i neformalnom zapošljavanju stanovništva, posebno u ruralnim područjima. Revitalizacija, razvoj i diversifikacija aktivnosti u ruralnim područjima predstavlja neophodan proces koji će dovesti do oživljavanja ruralnih zajednica i održivog razvoja ruralnih područja uz privrednu i ekološku održivost HNK-a. Iako HNK obiluje resursima, poljoprivreda nije na realnom stepenu razvoja. Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz aktivnosti podrške za biljnu proizvodnju, odnosno za proizvodnju ratarskih, povrtlarskih, voćarskih kultura, proizvodnju grožđa i duhana i podrške za animalnu proizvodnju koje se dodjeljuju za: govedarsku, ovčarsku i kozarsku, svinjogojsku, peradarsku, pčelarsku proizvodnju i uzgoj slatkovodne i morske ribe. Podrške konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda dodjeljuju se za: investicije u poljoprivredne mašine i priključne uređaje za biljnu i stočarsku proizvodnju i investicije u opremu za biljnu i stočarsku proizvodnju.

Realizacija mjera će uticati na prilagođavanje zahtjevima EU-a u oblasti upravljanja vodama kao dio procesa stabilizacije i pridruživanja BiH Evropskoj uniji: adekvatno integrisanje oblasti upravljanja vodama u ekonomski sistem kao cjelinu uz veću zastupljenost ekonomskih instrumenata u procesu upravljanja vodnim resursima; poboljšanje efikasnosti, unapređenje transparentnosti i povećanje odgovornosti u upravljanju vodama; osiguranje finansijske održivosti u upravljanju vodama i reforma sistema cijena vodnih usluga, uz postepeno uvođenje ekonomske cijene vode. Realizacija mjere *Kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene industrije* će uticati na preduslove poljoprivrednim gazdinstvima za proizvodnju za tržište i ostvarenje privredne profitabilnosti koju prate investicijske aktivnosti za unapređenje i poboljšanje uslova za poljoprivrednu proizvodnju, uz korištenje svih raspoloživih resursa koje poljoprivredno gazdinstvo posjeduje. Realizacija mjere *Održivi ruralni razvoj* će uticati na podsticanje konkurentnosti poljoprivrede, osiguravanje održivog upravljanja prirodnim resursima te stvaranje novih i zadržavanje postojećih radnih mjesta na području HNK-a. Realizacija održivog i ruralnog razvoja podstiče podršku za zaštitu i jačanje autohtonih genetskih resursa, realizaciju poljoprivredno-okolišnih mjera i mjera za ublažavanje klimatskih promjena, promociju saradnje među poljoprivrednim proizvođačima, promociju i pružanje usluga za ruralno stanovništvo, promociju prerađivačkih aktivnosti malog obima, marketing lokalnih proizvoda i usluga, podršku formiranju grupa proizvođača (formiranje klastera), realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu za preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda te podršku organskoj proizvodnji. Realizacija mjere *Uspostava funkcionalne, savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške*

razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede će uticati na oblikovanje boljih uslova poslovanja u poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi u svrhu unapređenja konkurentnosti sektora.

Cilj prioriteta je održiva poljoprivreda uz održivo korištenje vodnih resursa i šuma, podstičući kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, održivi ruralni razvoj i uspostavu funkcionalne savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Prioritet se operacionalizuje kroz 5 mjera čije će se ostvarenje pratiti preko 14 indikatora.

Tabela 18. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja

Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)	
Prioritet 1.2.	1.2.1. Održiva poljoprivreda	Prosječna plata poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede	MPŠV	713 KM	850 KM
		Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	MPŠV	8.193 KM	11.000 KM
		Novi nasadi u hektarima (godišnje povećanje)	MPŠV	70 ha	200 ha
	1.2.2. Održivo korištenje vodnih resursa i šuma	Broj donesenih zakonskih propisa, provedbenih planova, projektne dokumentacije	MPŠV	2	Min 5
		Broj provedenih postupaka i dodijeljenih koncesija	MPŠV	15	50
		Jačanje kadrovske strukture sektora voda/povećanje broja i edukacija postojećeg kadra	MPŠV	2	4 nova službenika / 10 edukacija
		Vrijednost podržanih projekata za održivo upravljenje šumama	MPŠV	0	20% povećanje
	1.2.3. Kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje	Broj održanih manifestacija kao podrška poljoprivredi i povećanju konkurentnosti poljoprivrednog sektora	MPŠV	19	25% povećanje
		Izvoz (000 KM)	MPŠV	721.180 KM	850.000 KM
		Digitalna tržnica - broj PPG-a koji plasiraju na digitalnoj tržnici	MPŠV	100	1.000
	1.2.4. Održivi ruralni razvoj	Registar poljoprivrednih gazdinstava (PPG)	MPŠV	5.684	6.500
		Broj podržanih poljoprivrednih proizvođača za organsku poljoprivrednu proizvodnju	MPŠV	0	5% od podsticaja, za organsku proizvodnju
	1.2.5. Uspostaviti funkcionalne savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Broj korisnika savjetodavnih usluga u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu	MPŠV	2.500	3.500
		Broj održanih stručnih skupova, konferencija, simpozija, seminara i sajмова u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	MPŠV	80	150

Prioritet 1.2 Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa“.

Cilj mjere *Održiva poljoprivreda* je podizanje konkurentnosti održive poljoprivredne proizvodnje, čime se stvaraju bolji temelji za povećanje produktivnosti poljoprivrednih gazdinstava i podizanje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, za brže prilagođavanje EU standardima, pravilima i procedurama kao i lakši pristup domaćem i inostranom tržištu. Trebaju se obezbijediti preduslovi poljoprivrednim gazdinstvima za proizvodnju za tržište i ostvarenje privredne profitabilnosti koju prate investicijske aktivnosti za unapređenje i poboljšanje uslova za poljoprivrednu proizvodnju, uz korištenje svih raspoloživih resursa za koje poljoprivredno gazdinstvo posjeduje komparativne prednosti, kako bi se ostvarilo smanjenje proizvodnih gubitaka i unapređenje održive poljoprivredne proizvodnje. Od posebnog značaja jest i podrška promociji, uključujući podršku poljoprivrednim sajmovima, manifestacijama i izložbama.

Cilj mjere *Održivo korištenje vodenih resursa i šuma* ogleda se u pravnoj reformi sektora voda, koja proizilazi iz potrebe za prilagođavanjem novim društvenim uslovima, uz prilagođavanje zahtjevima EU-a u oblasti upravljanja vodama i šumama kao dio procesa stabilizacije i pridruživanja BiH Evropskoj uniji: adekvatno integrisanje oblasti upravljanja vodama u ekonomski sistem kao cjelinu uz veću zastupljenost ekonomskih instrumenata u procesu upravljanja vodnim resursima; poboljšanje efikasnosti, unapređenje transparentnosti i povećanje odgovornosti u upravljanju vodama; obezbjeđenje finansijske održivosti u upravljanju vodama i reforma sistema cijena vodnih usluga, uz postepeno uvođenje ekonomske cijene vode; djelotvorna institucionalna organizacija i administracija sposobna za provođenje procesa pridruživanja i primjenu zahtjeva EU-a u sektoru voda; povećanje obuhvata i poboljšanje javnog vodosnabdijevanja; obezbjeđenje uslova za održivu upotrebu voda u oblastima čiji razvoj zavisi od potreba tržišta; postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda u cilju zaštite akvatične flore i faune i potreba korisnika; smanjenje rizika pri ekstremnim hidrološkim pojavama. Cilj mjere je da se, kroz uspostavu inventara šuma i šumskog zemljišta, omogući sistemsko praćenje stanja šuma i šumskog zemljišta te unaprijedi održivo upravljenje istim.

Kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene industrije kao mjera ima cilj obezbijediti preduslove poljoprivrednim gazdinstvima za proizvodnju za tržište i ostvarenje privredne profitabilnosti koju prate investicijske aktivnosti za unapređenje i poboljšanje uslova za poljoprivrednu proizvodnju, uz korištenje svih raspoloživih resursa koje poljoprivredno gazdinstvo posjeduje.

Cilj mjere *Održivi ruralni razvoj* je podsticanje konkurentnosti poljoprivrede, osiguravanje održivog upravljanja prirodnim resursima te stvaranje novih i zadržavanje postojećih radnih mjesta na području HNK-a. Održivi ruralni razvoj podstiče podršku za zaštitu i jačanje autohtonih genetskih resursa, realizaciju poljoprivredno-okolišnih mjera i mjera za ublažavanje klimatskih promjena, promovisanje saradnje među poljoprivrednim proizvođačima, promovisanje i pružanje usluga za ruralno stanovništvo, promovisanje prerađivačkih aktivnosti malog obima, marketing lokalnih proizvoda i usluga, podršku formiranje grupa proizvođača (formiranje klastera), realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu za preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda te podršku organskoj proizvodnji.

Mjera *Uspostava funkcionalne, savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede* ima cilj oblikovanja boljih uslova poslovanja u poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi u svrhu unapređenja konkurentnosti sektora. Cilj mjere se ogleda kroz: kreiranje različitih programa savjetovanja mladih poljoprivrednika, šumoposjednika, poljoprivrednih gazdinstava, mladih koji se žele baviti turizmom i dr.; podršku izradi naučnih i stručnih programa iz poljoprivrede i ruralnog razvoja; sufinansiranje opremanja laboratorija, sufinansiranje stručnih skupova, kongresa, simpozija, seminara i sajmova; podršku promotivnim i informativnim aktivnostima (sajmovi poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, stručna i naučna savjetovanja itd.); podršku osiguranju primarne poljoprivredne proizvodnje i upravljanju rizicima; podršku otkupu poljoprivrednih proizvoda, promovisanje održive proizvodnje visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti te osiguranje povezivanja privatnog sektora s poljoprivrednim fakultetima, školama, institutima, zavodima i lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s ciljevima održivog razvoja SDG 2 - Svijet bez gladi i SDG8 - Dostojanstven rad i ekonomski rast.

Prioritet 1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda HNK-a

HNK je jedan od turistički najaktivnijih i najrazvijenijih regiona u Bosni i Hercegovini i turistički najrazvijeniji region u Federaciji Bosne i Hercegovine. Međutim, bez obzira na relativno dobre indikatore turističkog prometa i kvalitetnu i diversificiranu turističku resursnu osnovu, turizam se na području HNK-a još uvijek većinom razvija stihijski, a potencijali koje nudi turistički razvoj su tek manjim dijelom iskorišteni.

Za daljnji razvoj turizma HNK-a, potrebna je inovacija postojećih i razvoj novih sadržaja turističke ponude, podizanje vidljivosti i prepoznatljivosti HNK-a na turističkom tržištu i jačanje ljudskih potencijala osposobljenih savremenim znanjima i vještinama, koji doprinose održivosti turizma HNK-a, posebno uzimajući u obzir kako je turizam radno intenzivna uslužna djelatnost, pa je kvalitet kadrova jedna od ključnih određenja ukupnog kvaliteta turističkog proizvoda. Navedeno je od posebnog značaja kad se uzme u obzir da sistemski, planski, uravnotežen i dugoročno održiv razvoj turizma na području HNK-a i izgradnja imidža HNK-a kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta predstavljaju ključna razvojna određenja u oblasti turizma u predstojećem planskom periodu.

Poljoprivreda je, uz turizam, jedna od glavnih privrednih grana na području HNK-a, pa je neophodno raditi na njihovom većem povezivanju i stavljanju u funkciju razvoja turističke ponude (npr. revitalizacija i razvoj vinskih cesta) i sadržaja domaćih/lokalnih poljoprivrednih proizvoda, što je direktno povezano s brendiranjem HNK-a kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta koje se oslanja na domaće/lokalne i autohtone turističke proizvode.

Cilj prioriteta je podizanje kvaliteta turističke ponude, osiguranje sistemskog i planskog turističkog razvoja, podizanje poželjnosti i prepoznatljivosti HNK-a kao destinacije na turističkom tržištu, uz jačanje turističkih kapaciteta u svim aspektima.

Realizacija prioriteta će omogućiti ubrzan, sistemski i planski razvoj turizma na području HNK-a, što će, kroz multiplikativne efekte turizma, direktno podstaknuti razvoj i drugih privrednih aktivnosti na području HNK-a, i doprinijeti i ukupnom ekonomskom razvoju HNK-a.

Realizacija ovog prioriteta će rezultirati povećanjem broja turističkih noćenja, većim brojem smještajnih objekata visoke kategorije, ali i podizanjem javne svijesti o mogućnostima koje pruža turistički razvoj, što će biti vidljivo i kroz veće zanimanje za srednje i visoko obrazovanje s područja turizma.

Prioritet se operacionalizuje kroz 4 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko 13 indikatora.

Tabela 19. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda HNK-a

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.3.	1.3.1. Razvoj novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude	Broj noćenja turista u HNK-u	FZS	607.500	4.000.000
		Broj kategorisanih smještajnih objekata 4* i 5*	FMOIT	52	100
		Prosječna dužina boravka turista	Izračun	1,9 dana	5 dana
	1.3.2. Promocija i brendiranje HNK-a kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta	Strategija razvoja turizma HNK-a 2022.-2030.	Vlada HNK-a	0	1
		Godišnji broj nastupa na sajmovima TZ HNK-a	TZ HNK-a	15	25
		Broj posjetilaca web-stranice HNK-a	TZ HNK-a	Cca. 50 hilj	500 hilj.

	Doseg TZ HNK-a na društvenim medijima/digitalnim kanalima (FB i IG)	TZ HNK-a	FB – 1.050 IG - 0	FB – 100 hilj. IG – 10 hilj.
1.3.3. Povezivanje turizma i poljoprivrede	Broj seoskih gazdinstava koja se bave pružanjem usluga smještaja i pripremanjem i posluživanjem hrane i pića	TZ HNK-a	15	50
1.3.4. Razvoj ljudskih potencijala u turizmu	Broj učenika upisanih u srednje turističko-ugostiteljske škole	MONK	667	800
	Broj studenata turizma na području HNK-a	MONK	220	450

Prioritet 1.3 *Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda HNK-a* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa“.

Kroz izgradnju novih i podizanje kvaliteta postojećih smještajnih objekata, razvoj inovativnih sadržaja turističke ponude, turizma događanja i manifestacija, „nišnih“ turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti, označavanje i interpretaciju turističkih atrakcija na području HNK-a te razvoj sistema „labelinga“ i sistema označavanja kvaliteta (npr. „eco-labeling“ i sl.) doprinijet će se podizanju kvaliteta i konkurentnosti turističke ponude HNK-a.

Aktivnosti usmjerene na osnaživanje destinacijskog menadžmenta i planski razvoj, promovisanje i brendiranje HNK-a kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta doprinijet će uravnoteženom i dugoročno održivom razvoju turizma na području HNK-a te izgradnji imidža HNK-a kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta.

Za razvoj ruralnog turizma HNK-a posebnu će važnost imati aktivnosti na povezivanju poljoprivrede i turizma, podsticanju autohtone i organske poljoprivredne proizvodnje i plasmana u turističku potrošnju te razvoj sistema certifikacije PPG-ova (seoskih gazdinstava).

Kadrovsko osnaživanje HNK-a kroz formalnu edukaciju turističkih kadrova, koja se provodi u ustanovama srednjeg i visokog obrazovanja, te kroz neformalnu edukaciju, koja je prvenstveno usmjerena na odrasle osobe (tečajevi, prekvalifikacija, dokvalifikacija i sl.), ojačat će ljudske kapacitete u oblasti turizma, te osnažiti resursnu osnovu njegovog daljeg razvoja. U ovom kontekstu, posebno je važno i unapređenje rada turističkih zajednica i njihovih radnika.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s ciljevima održivog razvoja: SDG8 - Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG9 - Industrija, obrazovanje i infrastruktura

*FMOIT- Federalno ministarstvo okoliša i turizma

**FZS – Federalni zavod za statistiku

***TZHNK-a – Turistička zajednica HNK-a

***Vlada HNK-a – Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona

Prioritet 1.4. Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe

Efikasna i djelotvorna javna uprava oslonac je budućeg privrednog, ali i ukupnog, razvoja HNK-a. Razvoju privrede posebno će doprinijeti djelotvorna javna uprava i pravosuđe, koji će ujedno odgovoriti na očekivanja građana u pogledu kvaliteta javnih usluga, jasnije i široj javnosti pristupačnije komunikacije te izgradnje društva zasnovanog na vladavini prava. U tom kontekstu, neophodna je intenzivnija saradnja s jedinicama lokalne samouprave i zajednički rad na pronalaženju rješenja za

povećanje njihove djelotvornosti i efikasnosti. U okviru navedenog prioriteta posebnu važnost ima daljnji razvoj sistema za integrirano upravljanje razvojem, a u okviru njega osnivanje tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem na osnovu Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH, Zakona o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakona o izvršenju Budžeta HNK-a. Uz digitalizaciju procesa pružanja javnih usluga, pa tako i doprinos unapređenju poslovnog ambijenta koji je podsticajan za nove i postojeće preduzetnike, važno je i preduzimanje potrebnih mjera za unapređenje sistema upravljanja imovinom na nivou HNK-a.

Unapređenje efikasnosti sistema javnih finansija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava će, uporedo s povećanjem efekta u trošenju javnih sredstava i obima i efikasnosti javnih investicija i kontinuiranim radom na analizi, smanjivanju i eventualnom ukidanju parafiskalnih nameta, doprinijeti većem povjerenju građana u javnu upravu. Povećanom povjerenju građana u javnu upravu će pridonijeti i efikasno upravljanje korupcijskim rizicima primjenom adekvatnih antikorupcijskih mehanizama i unapređenjem regulatornog okvira za borbu protiv korupcije na nivou HNK-a. Funkcionisanje i rad pravosuđa jedna je od temeljnih komponenti kvaliteta poslovnog ambijenta i povjerenja građana i privrednika u javne institucije, pa dalje povećanje efikasnosti pravosuđa na nivou HNK-a ostaje jedan od najvećih prioriteta. Unapređivanje rada pravosuđa uključuje, prije svega, jačanje infrastrukture, ali i ljudskih kapaciteta za efikasniji i produktivniji rad radnika u pravosuđu, uz unapređenje digitalizacije u oblasti pravosuđa, a posebno na području razmjene dokumenata i komunikacije u sudskim postupcima.

Uz stavljanje javne uprave u službu građana, od posebne važnosti u narednom planskom periodu će biti jačanje političkog i institucionalnog vođenja i koordinisanja reforme javne uprave na nivou HNK-a. Kako je i u procesu konsultacija, odnosno javne rasprave o nacrtu Strategije razvoja HNK-a za period 2021.-2027. godina, naglašena potreba od strane niza učesnika, posebno predstavnika lokalnih zajednica, za većom transparentnošću, odnosno javnim objavljivanjem dokumenata, informacija, zaključaka i slično koji se donose na sjednicama Vlade i Skupštine HNK-a, navedenom aspektu će biti posvećena posebna pažnja u narednom planskom periodu.

Cilj prioriteta je, kroz unapređenje efikasnosti sistema upravljanja javnim finansijama, pravosudnog sistema, sistema borbe protiv korupcije i upravljanja razvojem, optimizacijom i digitalizacijom usluga i procesa javne uprave i jačanjem ljudskih kapaciteta u javnoj upravi, doprinijeti stvaranju kompetentne, efikasne, djelotvorne, otvorene i odgovorne javne uprave HNK-a, koja je u funkciji unapređenja poslovnog ambijenta, privrednog razvoja kao i cjelokupnog kvaliteta života na području HNK-a.

Prioritet se operacionalizuje kroz 4 mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 10 indikatora.

Tabela 20. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.4. Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.4.	1.4.1. Kompetentna, dostupna i efikasna javna uprava	Funkcionalno tijelo za poslove razvojnog planiranja i upravljanje razvojem	MPULS	NE	DA
		Prihodi od upravljanja imovinom HNK-a	MF	21.500.000	30.000.000
	1.4.2. Transparentnost u upravljanju javnim finansijama	Implementacija i unapređenje programskog budžetiranja	MF	NE	DA
		Visina neporeskih prihoda (u KM)	MF	9.631.000	14.000.000

1.4.3. Efikasno i djelotvorno pravosuđe i pravni sistem	Prosječno trajanje sudskih postupaka	MPULS	443,9	374
	Broj educiranih stečajnih sudija i upravnika	MPULS	4	5
	Iznos sredstava uloženi u poboljšanje uslova rada i digitalizaciju usluga i procesa	MPULS	61.498,59	126.000
1.4.4. Borba protiv korupcije	Funkcionalno profesionalno tijelo za sprečavanje korupcije	MPULS	NE	DA
	Broj izrađenih planova integriteta u kantonalnim organima uprave	MPULS	0	1*(za svaki organ)
	Izrađeni planovi integriteta u općinskom/kantonalnom sudu	MPULS	5	5

Prioritet 1.4. Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa“.

Izgradnja funkcionalne, kompetentne, efikasne javne uprave ostvarit će se kroz unapređenje sistema upravljanja razvojem na nivou HNK-a, optimizaciju i digitalizaciju usluga i procesa javne uprave, unapređenje upravljanja ljudskim resursima kao i funkcionalnosti i održivosti lokalne samouprave, uz podizanje kvaliteta i pojednostavljanje pismene i internetske komunikacije javnih institucija, te otvorenosti prema savjetovanju i učestvovanju građana i civilnog društva u oblikovanju i provođenju javnih politika. Posebno mjesto u navedenom procesu ima i unapređenje sistema upravljanja imovinom HNK-a.

Kroz unapređenje efikasnosti sistema javnih finansija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava planira se doprinijeti i mobilizaciji javnih finansijskih resursa i rastu ekonomije kao i rasterećenju privrede na održiv način. U ovom kontekstu, značajan je rad na smanjenju i/ili ukidanju parafiskalnih nameta, ali i rad na pripremi i implementaciji projekata za (su)finansiranje iz vanjskih izvora.

Dalji će se razvoj efikasnog i djelotvornog pravosuđa HNK-a osigurati kroz realizaciju aktivnosti usmjerenih ka poboljšanju organizacionih i infrastrukturnih preduslova za djelotvoran rad javnog pravosuđa i uprave, jačanje i podršku borbe protiv različitih oblika kriminaliteta te koordinisanja reforme javne uprave.

Izgradnjom efikasnog sistema prevencije i borbe protiv korupcije, uz povećanje transparentosti rada i smanjenja nivoa korupcije, stvorit će se uslovi za djelotvorniji rad kantonalnih organa uprave, a HNK učiniti atraktivnijom destinacijom za život, rad i dolazak investitora i turista.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuća mjere u skladu su s ciljevima održivog razvoja: SDG5 - Rodna ravnopravnost, SDG16 - Mir, pravda i jake institucije i SDG17 - Partnerstvom do ciljeva.

*MF- Ministarstvo finansija HNK-a

**MPULS – Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK-a

Prioriteti za Strateški cilj 2

Strateški cilj 2. „Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora“ operacionalizuje se kroz 4 prioriteta i 16 mjera⁶ čije će se ostvarenje pratiti preko 16 indikatora.

⁶Mjere su detaljno opisane u Prilogu 3.

Tabela 21. Pregled prioriteta i indikatora izlaznih rezultata s izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru Strateškog cilja 2

Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)	
Strateški cilj 2.	2.1. Unapređenje nauke i obrazovanja na svim nivoima	% Opremljenost obrazovnih ustanova	MONKS	50%	90%
		Broj učenika OŠ na 1 računar	MONKS	20	5
		Broj učenika SŠ na 1 računar	MONKS	10	2
		Određena visina studentskog standarda	MONKS	NE	DA
	2.2. Unapređenje kulture i sporta	% investicija u kulturu	MONKS	30%	70%
		% investicija u sport	MONKS	30%	70%
	2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite	Stopa nataliteta na 1.000 stanovnika	MZRSZ	7,50	12
		% inkluzija OSI u društvo	MZRSZ	10%	50%
		% dodatno educiranih i obučanih zaposlenika u centrima za socijalni rad	MZRSZ	60%	100%
		Broj općina i gradova u HNK-u u kojima je formirano vijeće mladih	MONKS	4	10
	2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva	% Opremljen i modernizovan centar civilne zaštite	CCZV	50%	90%
		Broj evidentiranih kaznenih djela	MUP	9,29	600

Prioriteti u okviru Strateškog cilja 2. vezani su za ciljeve održivog razvoja

*MONKS – Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a

**MZRSZ – Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK-a

***CCZV – Centar civilne zaštite i vatrogastva

****MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova HNK-a

Prioritet 2.1. Unapređenje nauke i obrazovanja na svim nivoima

Prioritet *Unapređenje nauke i obrazovanja na svim nivoima* usmjeren je na razvoj i modernizaciju odgojno-obrazovnog sistema i predstavlja ulaganje u budućnost, što je od velike važnosti za razvoj HNK-a.

Glavni cilj je osavremeniti institucije i programe kako bi se mogli prilagoditi potrebama savremene privrede koje utječu na kvalitet života građana, ali i kako bi ispunjavale kriterije, standarde i normative u obrazovanju, posebno visokom obrazovanju.

Ulaganjem u nauku, koja je poseban društveni interes, i podsticanjem upotrebe informacijskih tehnologija i inovacija stvara se savremeni tehnološki razvoj. Razvoj nauke bit će praćen i podržan adekvatnim finansiranjem iz Budžeta HNK-a shodno mogućnostima Budžeta. Potrebno je osavremeniti programe i time ih uskladiti s potrebama tržišta rada, pa će se podsticati cjeloživotno učenje. Shodno navedenom, potrebno je jačati tehničke kapacitete odgojno-obrazovnih institucija,

naučno-istraživačkih instituta i centara, obezbijediti opremu i dodatno edukovati nastavno i stručno osoblje, uz otvaranje rasprave o mogućnostima i potrebama osnivanja novih visokoškolskih ustanova. Nastavnici i stručni kadar imaju ključnu ulogu u obrazovanju, te je stoga važno jačanje njihovih kompetencija. Područja djelovanja odnose se na sve nivoe obrazovanja - od predškolske, osnovne, srednje do visokoobrazovne. U kontekstu navedenog, od posebne je važnosti i donošenje zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvoju.

Na ovaj će se način doprinijeti razvoju svih nivoa obrazovanja, unapređenju kvaliteta osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, zasnovanog na razvojnim strategijama i kurikularnim reformama, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova i Sveučilišta i Univerziteta, uz kontinuirano podsticanje inkluzivnog obrazovanja za sve. S druge strane, razvojem naučno-istraživačkog rada cilj je ojačati most između akademske zajednice i privrede HNK-a i inovacijama podstaknuti brži ekonomski razvoj.

Realizacija prioriteta će se ostvariti kroz programe podrške unapređenju infrastrukturnih preduslova za povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, razvoja i unapređenja kvaliteta osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, kroz kurikularne reforme zasnovane na rezultatima učenja i programima unapređenja i modernizacije prostornih kapaciteta obrazovnih ustanova, Sveučilišta i Univerziteta, digitalizaciju obrazovanja na svim nivoima, promovisanju i podsticaju cjeloživotnom učenju i obrazovanju odraslih i programima jačanja naučno-istraživačkog rada i formiranja naučno-tehnoloških parkova. Očekuje se da naprijed navedeno rezultuje povećanjem obuhvata djece predškolskim obrazovanjem (3-6 god), povećanjem udjela radno sposobnog stanovništva s višom i visokom školom, magistratom i doktoratom u ukupnoj radnoj snazi te boljim rangiranjem Sveučilišta i Univerziteta na međunarodnoj ljestvici.

Prioritet se operacionalizuje kroz 5 mjera čije će se ostvarenje pratiti preko 23 indikatora.

Tabela 22. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.1. Unapređenje nauke i obrazovanja na svim nivoima

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 2.1.	2.1.1. Jačanje infrastrukturnih, tehničkih i digitalnih kapaciteta za odgoj i obrazovanje	% rekonstruisanih osnovnih i srednjih škola	MONKS	50%	90%
		Usvojeni strateški dokumenti iz oblasti obrazovanja	MONKS	NE	DA
		Broj infrastrukturnih objekata u okviru kampusa Sveučilišta i Univerziteta	MONKS	30	50
		Broj računara koje koriste učenici na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	MONKS	5	10
		Obuhvat škola koje koriste elektronske dnevnik	MONKS	0	100%
	2.1.2. Poboljšati kvalitet osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja	Broj implementiranih nastavnih planova i programa na osnovu ishoda učenja za sve nivoe obrazovanja	MONKS	0	5
		Broj izgrađenih, rekonstruisanih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnih ustanova	MONKS	0	4
		Broj usvojenih strateških dokumenta	MONKS	1	4

2.1.3. Jačanje kapaciteta naučno-istraživačkih i visokoobrazovnih institucija u skladu sa EU normama	Nivo istraživačko-razvojnih projekata u saradnji s privredom	MONKS	20%	50%
	Broj programa za usavršavanje i mobilnost profesora	MONKS	0	50
	Broj novih studijskih programa	MONKS	0	20
	Nivo infrastrukturnih i tehničkih kapaciteta u obrazovnim ustanovama	MONKS	50%	80%
	Donesena strategija naučnog i tehnološkog razvoja HNK-a	MONKS	NE	DA
	Broj formiranih naučno-tehnoloških parkova na području HNK-a	MONKS	0	2
	Centar za ekonomsko-društvena istraživanja	MONKS	NE	DA
2.1.4. Jačanje uključenosti u predškolski odgoj, inovativne i kreativne potencijale učenika i studenata	Udio uključene djece u predškolsko obrazovanje barem godinu prije obaveznog obrazovanja	MONKS	70%	100%
	% modernizovanih osnovnoškolskih i srednjoškolskih programa	MONKS	0	100%
	% srednjoškolaca i studenata koji pohađaju praksu za vrijeme studija u trajanju preko mjesec dana	MONKS	10%	50%
	% studenata i profesora koji učestvuju u međunarodnim programima i inovativnim projektima	MONKS	10%	50%
2.1.5. Razvoj cjeloživotnog učenja	Kapacitet infrastrukturnih objekata koji imaju namjenu za cjeloživotno učenje	FZS	n/d	n/d
	Broj registrovanih i certificiranih ustanova za CO	MONKS	1	4
	Broj programa obrazovanja odraslih	MONKS	0	20
	% samozapošljavanja kroz prekvalifikaciju zanimanja	MONKS	0	50%

Prioritet 2.1. doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora“.

Unapređenjem obrazovanja i usluga predškolskog odgoja, prvenstveno formiranjem novih javnih predškolskih ustanova, i izgradnjom novih i proširenjem postojećih prostornih kapaciteta obrazovnih ustanova povećat će se obuhvat djece predškolskim odgojem i učiniti usluge predškolskog odgoja dostupnima u svim općinama, a obrazovanje djece u osnovnim i srednjim školama podići će se na viši nivo kvaliteta, čime se stvaraju uslovi za kvalitetniji život mladih bračnih parova u manje razvijenim sredinama.

Jačanje kapaciteta u obrazovnim ustanovama odnosi se na investicijsku obnovu i tehničku modernizaciju sredstvima za nastavu (informatička i komunikaciona oprema te nastavna pomagala: laptopi, tableti, projektori, ploče itd.), s fokusom na opremu za rad na daljinu. Cilj je poboljšati uslove boravka i rada te kvalitet obrazovanja kroz podsticajan proces učenja.

Investicijsko ulaganje i tehničku obnovu zahtijevaju i visokoškolske institucije. Dodatnim ulaganjem unaprijedit će se uslovi za naučno-istraživački rad i ukupno obrazovanje. Također, unapređenjem razvoja nauke, tehnologije i visokog obrazovanja podstaći će se društveni i ekonomski razvoj, usmjeriti društvo ka inovacijama i podizanju općeg nivoa tehnologija u privredi i očuvati civilizacijska baština i identitet HNK-a.

Za predškolski odgoj i obrazovanje ključna područja djelovanja odnose se na stvaranje odgovarajućih uslova za boravak većeg broja djece i veću uključenost djece s teškoćama u razvoju te kvalitetan i podsticajan rad odgojatelja s djecom, uz podsticanje veće socijalne uključenosti djece s teškoćama u razvoju.

Prioritet se stavlja na cjeloživotno obrazovanje kojim se podstiče nivo obrazovanja i/ili prekvalifikacija. Udio u širini obrazovanja imaju omladinske organizacije koje provode edukacijske programe za mlade.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s ciljevima održivog razvoja: SDG4 - Kvalitetno obrazovanje

Prioritet 2.2. Unapređenje kulture i sporta

Prioritet 2.2. *Unapređenje kulture i sporta* usmjeren je na razvoj i jačanje sektora kulture i sporta u HNK-u.

Kultura i sport su pomalo zapostavljene oblasti u HNK-u. S obzirom na bogatu kulturnu baštinu i potencijal koji ima ovaj kanton, kultura se ne razvija planski i konstantno. Svaki grad i općina ima prepoznatljive kulturne kapacitete koji se vremenom mogu vezati u kulturnu rutu HNK-a. Pored postojećih muzejskih i galerijskih objekata, potrebno je obezbijediti pristupe starim kulama i gradovima, što može biti jedan od vodećih aduta i u turističkoj ponudi. Uz takmičarske sportske aktivnosti, definicija sporta danas u potpunosti uključuje motoričke i tjelesne aktivnosti koje ne samo da podstiču porast sportskih aktivnosti, nego promovišu zdravlje, usvajanje zdravih životnih navika i sprečavanje pojave hroničnih bolesti kod stanovništva kao što su pretilost, dijabetes tipa 2, kardiovaskularna oboljenja, mentalne bolesti itd. Kako bi se navedeno postiglo, potrebna je stalna promocija bavljenja sportom cjelokupne populacije, posebno djece u školama od najranije dobi, uključivanje u sportske aktivnosti osoba s invaliditetom i osoba treće dobi, ali da bi isto bilo efikasno, potrebno je imati kvalitetnu, pristupačnu i odgovarajuću sportsku infrastrukturu. Neophodno je obezbijediti uslove za ravnomjernu zastupljenost bavljenja sportom na području cijelog HNK-a te izraditi planove izgradnje, obnove, rekonstrukcije i održavanja sportskih objekata i prostora za rekreaciju, kao bitne pretpostavke za uspješno bavljenje sportom.

Glavni cilj je, ulaganjem u institucije i modernizacijom kapaciteta, stvoriti bolje uslove za što kvalitetniji rad sportsko-rekreativnih klubova i društava te obezbijediti promociju i važnost očuvanja kulturno-historijske baštine stanovnika HNK-a.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe obnove i izgradnje sportsko-rekreativnih zona, bazena i dvorana pri osnovnim i srednjim školama na području HNK-a koje, pored sportskih aktivnosti, mogu biti korištene za organizovanje drugih manifestacija. Realizacija ovih aktivnosti treba biti definisana strategijom razvoja sporta. Razvoj kulture manifestirat će se povećanjem učesnika i korisnika kulture u HNK-u. Sport i kultura uvelike ovise od uloge u sektoru turizma. Zbog toga je važna

sinergija sportskih i kulturnih manifestacija u turizmu kao i razvoj sportskog i rekreativnog turizma i podsticaj turista da povećanjem korisnika dožive i „ožive“ kulturnu baštinu HNK-a.

Prioritet se operacionalizuje kroz 3 mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 10 indikatora.

Tabela 23. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.2. Unapređenje kulture i sporta

Prioritet	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
2.2. Unaprijeđenje kulture i sporta	2.2.1. Jačanje kapaciteta kulture	Broj aktivnih kulturnih institucija	MONKS	31	50
		Broj kulturnih manifestacija, festivala, izložbi i dr.	MONKS	40	100
		Broj uposlenih u kulturnom sektoru (umjetnost, zabava i rekreacija)	MONKS	1.453	2.500
	2.2.2. Podrška daljnjem razvoju sporta	Broj sportsko-rekreativnih zona	MONKS	15	30
		Zastupljenost većine sportova	MONKS	60%	90%
		Broj registrovanih sportskih klubova/udruženja	MONKS	134	200
		Usvojena strategija razvoja sporta	MONKS	NE	DA
	2.2.3. Jačanje kulture i sporta kroz turizam	% turista kulturnog turizma	MONKS MTTZO	50%	80%
		% turista sportsko-rekreativnog turizma	MONKS MTTZO	20%	50%
		Broj novih poslova u oblasti sportskog i kulturnog turizma	MONKS MTTZO	0	50

Prioritet 2.2. *Unapređenje kulture i sporta* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora“.

Podrška daljnjem razvoju kulture odnosi se na unapređenje rada kulturnih institucija, povećanje ukupnog ulaganja u kulturu podsticanjem broja zaposlenih te, shodno tome, podsticanje većeg broja kulturnih manifestacija i sličnih aktivnosti. Modernizacijom infrastrukture u oblasti kulture osigurat će se preduslovi za kvalitetnije obavljanje kulturnih djelatnosti u skladu sa savremenim kretanjima u struci, odnosno stvorit će se pretpostavke da ustanove kulture mogu obavljati svoju djelatnost na način kako je to propisano zakonima koji regulišu kulturne djelatnosti na području HNK-a.

Cilj je podstaknuti afirmaciju kulture na svim nivoima i uključenost u više sektora. Podsticanje kulturnog turizma kao jednog od osnovnih grana turizma u gradovima.

Investicijskim ulaganjem u sport povećat će se preduslovi za kvalitetan razvoj sporta, broj sportova i korisnika. Sport je jedan od podsticaja razvoju turizma, pa se zbog toga razvojem sportskih manifestacija očekuje rast turizma.

Unapređenjem i izgradnjom sportske infrastrukture omogućit će se razvoj više srodnih sektora. Pojačat će se odvijanje kulturnih, privrednih i sportskih manifestacija na području HNK-a te poboljšati uslovi za rad sportskih klubova i udruženja, odnosno jačanje vrhunskog sporta. Uspostavljanjem registara pravnih i fizičkih lica u oblasti sporta kao i izradom strategije razvoja sporta osigurat će se kvalitetniji uslovi za razvoj sporta na području HNK-a te će se uspostaviti sistemsko i strateško usmjeravanje aktivnosti na one oblasti koje će ostvarivati najveće razvojne efekte u oblasti sporta. Implementacijom mjere stvaraju se bolji uslovi za rad sportskih organizacija koje, kroz kvalitetno usmjeravanje programa podrške, predstavljaju najvećeg partnera za povećanje baze sportista (djece i omladine), a u cilju što boljih rezultata na polju kvalitetnog i vrhunskog sporta.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s održivim razvojnim ciljevima SDG3 - Zdravlje i blagostanje, SDG4 -Kvalitetno obrazovanje i SDG10 - Smanjenje nejednakosti.

2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite

Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite je cilj svakog savremenog i razvijenog društva. Kako bi se postigao zadovoljavajući nivo razvoja ovog sektora, potrebno je kontinuirano promovirati pravo zdravstvene zaštite za sve građane, poboljšavati pokrivenost zdravstvenim osiguranjem, primjenjivati preventivno učenje o zdravlju, cjeloživotno učenje o zdravom životnom stilu i zdravim izborima, kontinuirano osiguravati i poboljšavati kvalitet zdravstvenih usluga, teritorijalno ravnomjernije pružati zdravstvene usluge i jačati vertikalnu i horizontalnu koordinisanost i spremnost, posebno u kriznim javno-zdravstvenim situacijama poput epidemija i pandemija visoko prenosivih i zaraznih bolesti (poput COVID-19, SARS, MERS, tuberkuloza, HIV itd.).

Poboljšanje kompetencija ljudskih potencijala, poboljšanje socijalne zaštite i smanjenje siromaštva, povećanje socijalne uključenosti i radne aktivacije stanovništva, posebno najranjivijih grupa, unapređenje kvaliteta življenja kroz dimenziju zdravlja te povećanje sigurnosti građana, uz efikasnost usluga i pružanja podrške reformama u području socijalne zaštite, planirano je kroz dva prioriteta.

Programi promocije zdravlja, prevencije bolesti (posebno malignih i bolesti krvotoka) i unapređenja kvaliteta života imaju za cilj uključiti i osnažiti pojedince i zajednicu u praviljenju odabira zdravog ponašanja i izvršiti promjene koje smanjuju rizik od ranog razvoja hroničnih oboljenja i drugih bolesti. Posebna pažnja u oblasti prevencije i promocije zdravlja trebalo bi da se usmjeri na djecu i omladinu kako bi se spriječio razvoj nezdravih stilova života i kako bi se mladi stimulirali za prihvaćanje zdravih stilova života. Neophodna je digitalna transformacija sistema zdravstvene zaštite, s korištenjem jedinstvenih standardiziranih protokola. Kao osnovni predušlov za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija, neophodno je postojanje baza podataka i znanja na svim nivoima zdravstvenog sektora, podržanih odgovarajućom informatičkom i informacionom strukturom i uvezanih u jedan sistem. To podrazumijeva vertikalnu i horizontalnu razmjenu podataka i informacija svih učesnika u zdravstvenom sektoru i unapređenje protokola za protok informacija.

Cilj prioriteta je doprinijeti razvoju kapaciteta svih nivoa zdravstvene zaštite da adekvatno odgovore zdravstvenim izazovima današnjice (uključujući i lako prenosive zarazne bolesti) i unapređenju prevencije vodećih bolesti kroz donošenje i implementaciju javnih politika i programa prevencije i jačanje infrastrukturnih, materijalnih i ljudskih kapaciteta urgentnih centara i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe jačanja materijalno-tehničkih i ljudskih kapaciteta zdravstvenih ustanova, opremanje laboratorija, programe prevencije i suzbijanja zaraznih i vodećih bolesti te digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite. Rezultat ovih aktivnosti ispoljava se kroz smanjenu stopu mortaliteta te informatički uvezanu primarnu, sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu zaštitu u okviru cjelokupnog sistema zdravstvene zaštite u HNK-u.

Prioritet se operacionalizuje kroz 5 mjera čije će se ostvarenje pratiti preko 22 indikatora.

Tabela 24. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite

Prioritet	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
-----------	-------	------------	-------	----------------------------	---------------------------

2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite	2.2.1. Unapređenje sistema zdravstvene zaštite	% rekonstrukcija zdravstvenih ustanova	MZRSZ	60%	100%
		% stanovništva obuhvaćenog zdravstvenim osiguranjem	MZRSZ	90%	100%
		% opremljenosti zdravstvenih ustanova	MZRSZ	60%	100%
		Broj opremljenih laboratorija za brzu detekciju zaraznih bolesti	MZRSZ	1	3
		Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita	MZRSZ	60%	100%
		% zdravstvenih ustanova uključenih u jedinstven informacijski sistem	MZRSZ	60%	100%
	2.2.2. Unapređenje sistema socijalne zaštite i inkluzija djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom	Broj udruženja čija je primarna zadaća socijalni rad	MZRSZ	122	200
		% aktivnog stručnog osoblja u centrima za socijalni rad	MZRSZ	60%	100%
		Usvojena strategija socijalnog uključivanja	MZRSZ	NE	DA
		Uspostavljena baza podataka pružalaca socijalnih usluga (javnih institucija i organizacija)	MZRSZ	NE	DA
		Izrađen Registar OSI-a (osoba s invaliditetom)	MZRSZ	NE	DA
		Iznos finansijskih sredstava za udruženja OSI (godišnje)	MZRSZ	30.000	100.000
	2.2.3. Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije politike prema mladima	Broj osnovanih vijeća mladih	MONKS	4	10
		Iznos godišnjeg nivoa izdvajanja za sredstva za rad vijeća mladih	MONKS	0	100.000
		Izrađena i usvojena strategija prema mladima	MONKS	NE	DA
		Broj omladinskih organizacija koje provode edukacijske programe	MONKS	177	250
	2.2.4. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora	Izrađena i usvojena strategija razvoja nevladinih organizacija	MPULS	NE	DA
		% sufinansiranja razvojnih projekata NVO-a	MF	20%	40%
		Formirano koordinaciono tijelo NVO-a na nivou HNK-a	MPULS	NE	DA
	2.2.5. Unapređenje sistema podrške boračkoj populaciji	Broj stambeno zbrinutih branilaca i ratnih vojnih invalida te porodica poginulih	MB	77	500
		Broj boračkih udruženja/zadruga	MB	22	40
		Iznos finansiranja udruženja i zadruga	MB	479.180,00	1.000.000

Prioritet 2.3. *Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora“.

Jačanjem infrastrukturnih, tehničkih i informacionih kapaciteta zdravstvenih ustanova razvija se kvalitetnija, efikasnija i savremenija zdravstvena zaštita.

Osiguranjem boljih uslova za kvalitetniji život djece, mladih i odraslih, a posebno osoba s invaliditetom, osoba u stanju socijalne potrebe, porodice s djecom kao i djece i osoba bez porodične podrške smanjit će se negativne društvene pojave poput maloljetničke delinkvencije, bolesti ovisnosti, svi oblici nasilja i sl.

Stvaranjem bolje saradnje i koordinisanja razvojnih aktivnosti između javnog sektora i nevladinog sektora, omogućit će se multiplikacija razvojnih efekata.

Kroz bolje uslove za život mladih, smanjio bi se negativan trend odlaska mladih ljudi izvan granica države i pozitivno bi se uticalo na unutrašnju migraciju stanovništva na području HNK-a.

Unapređenjem i povećanjem efikasnosti tržišta rada, kroz implementaciju programa aktivne politike zapošljavanja i samozapošljavanja branilaca i članova njihovih porodica, stvara se stimulativan ambijent za olakšan pristup tržištu rada i povećanja njihove ekonomske nezavisnosti kroz programe zapošljavanja i samozapošljavanja. Podsticanje razvoja privrede putem boračkih udruženja i zadruga predstavlja korak dalje u održivoj ekonomiji ovih grupa.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s održivim razvojnim ciljevima SDG3 - Zdravlje i blagostanje, SDG8 - Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG10 - Smanjenje nejednakosti.

Prioritet 2.4. Jačanje kapaciteta za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnost društva

Rano upozoravanje od prirodnih i sigurnosnih rizika podrazumijeva uspostavljanje potrebnih kapaciteta za izradu i dostavljanje pravovremenih informacija i upozorenja, kako bi se omogućilo pojedincima, zajednici i organizacijama kojima prijeti opasnost da se pripreme i djeluju na odgovarajući način i u odgovarajuće vrijeme kako bi se smanjili mogući gubici i štete.

Cilj prioriteta je da se, kroz jačanje kapaciteta struktura Civilne zaštite, policijskih snaga i unapređenjem zakonske regulative, unaprijedi lična i imovinska sigurnost građana.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe povećanja broja zaposlenika MUP-a a posebno će posebna pažnja biti posvećena projektima i obukama jer su konkretne edukacije od izuzetne važnosti za sticanje novih znanja i vještina od značaja za rad Uprave policije MUP-a HNK-a jer se na ovaj način stvara povoljan ambijent za modernizaciju i trend rada MUP-a HNK-a kao i svih policijskih struktura u Bosni i Hercegovini. U procesu planiranja Uprava policije je usmjerena na nabavku opreme: uredska oprema, prevozna oprema, specijalistička oprema, naoružanje i druga policijska oprema, laboratorijska oprema, informatička oprema i kriminalističko-tehnička oprema. Uspostavljanjem sistema ranog upozoravanja u sistemu civilne zaštite, stvaraju se pretpostavke za pravovremeno obavještanje i uzbuđivanje stanovništva o nadolazećoj opasnosti i aktiviranje ljudskih i materijalnih resursa za djelovanje na zaštiti i spašavanju ugroženih ljudi i materijalnih dobara. Navedeni sistem čine sistem osmatranja i obavještanja i sistem uzbuđivanja, a on funkcioniše u okviru organa uprave

za civilnu zaštitu HNK-a i općina kao centri osmatranja, obavještanja i uzbuđivanja, odnosno operativni centri civilne zaštite.

Prioritet se operacionalizuje kroz 3 mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 9 indikatora.

Tabela 25. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.4. Jačanje kapaciteta za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnost društva

Prioritet	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 2.4.	2.4.1. Unapređenje sistema upravljanja krizama, zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nepogoda	% Modernizovan centar civilne zaštite	UCZV	60%	90%
		Broj učesnika edukacije sistema zaštite i spašavanja	UCZV	0	200
		Broj opremljenih timova za zaštitu i spašavanje	UCZV	1	10
	2.4.2. Modernizacija i osiguranje ključne infrastrukture za optimalno funkcionisanje	% izgrađena pristupna putna mreža	UCZV MPVŠ	30%	50%
		Izgrađen vodovodni sistem u područjima s visokim rizikom od požara	UCZV MPVŠ	NE	DA
	2.4.3. Unapređenje sistema sigurnosti	Broj evidentiranih kaznenih djela	MUP	929	650
		Broj evidentiranih saobraćajnih nesreća	MUP	2029	1.850
		% infrastrukturna i tehnološka modernizacija sistema sigurnosti	MUP	60%	90%
		Broj novouposlenih policijskih službenika	MUP	0	400

Prioritet 2.4. Jačanje kapaciteta za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnost društva doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora“.

Mjerom *Upravljanje rizicima iz oblasti sigurnosti* omogućava se sagledavanje i preduzimanje aktivnosti za smanjenje rizika po sigurnost u HNK-u. Ključni izazovi na koje je usmjerena ova mjera su rizici za zdravlje ljudi uzrokovani pandemijom COVID -19 i štete od prirodnih katastrofa (npr., požari, potresi, poplave, suše). Modernizacijom centra civilne zaštite, opremanjem službi za zaštitu i spašavanje, podići će se spremnost HNK-a u prevenciji i borbi protiv prirodnih i ostalih nesreća i uticaj na moguće rizike, čime se smanjuje negativan uticaj na državu i ličnu imovinu građana. Također, unapređenjem sistema sigurnosti povećat će se sigurnost građana, što će se ispoljiti kroz smanjenje broja prijavljenih kaznenih djela, evidentiranih prekršaja iz oblasti javnog reda i mira i smanjenje broja evidentiranih saobraćajnih nesreća u HNK-u. Unapređenjem sistema sigurnosti će se povećati sigurnost građana, što što se ispoljava kroz manji broj kaznenih djela, modernizaciju MUP-a i upošljavanje većeg broja policijskih službenika u HNK-u.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s održivim razvojnim ciljevima SDG15 - Očuvanje života na zemlji i SDG16 - Mir, pravda i snažne institucije.

Prioriteti za Strateški cilj 3

Strateški cilj 3. „Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša“ operacionalizuje se kroz 3 prioriteta i 8 mjera⁷ čije će se ostvarenje pratiti preko 21 indikatora.

Tabela 26. Pregled prioriteta i indikatora izlaznih rezultata s izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru Strateškog cilja 3

Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)	
Strateški cilj 3.	3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa	Broj novih izrađenih/usvojenih dokumenata iz oblasti zaštite okoliša	MTTZO	0	5
		Broj novih monitoring programa komponenti okoliša	MTTZO	0	5
		Broj dozvola iz Registra okolišnih dozvola MTTZO i FMOIT	MTTZO	61	+20%
	3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture	Broj modernizovanih regionalnih cesta	MSV	0	11
		Broj finansiranih projekata iz oblasti jačanja svijesti o reciklaži i smanjenju nastanka otpada	MTTZO	41	120
		Modernizovan sistem zemljišne administracije	UGIP	NE	DA
	3.3 Podsticati efikasnu energetska tranziciju	Iznos utrošenih sredstava za projekte jačanja energetske efikasnost javnih objekata (KM)	Vlada HNK-a	11.616.161,38	40.000.000
		Broj novih programa jačanja svijesti o EE-u i OIE-u	FZO	0	20
		Broj ugovora o koncesiji za OIE	MP	19	35

*MTTZO– Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a

**AVPJM – Agencija za vodno područje Jadranskog mora

***FZPR – Federalni zavod za programiranje razvoja

***MSV– Ministarstvo saobraćaja i veza HNK-a

****MGPU– Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a

*****MP– Ministarstvo privrede HNK-a

⁷Mjere su detaljno opisane u Prilogu 3.

Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa

Očuvanje jedinstvenog prirodnog nasljeđa HNK-a, kroz zaštitu specifične biološke i geološke raznolikosti krškog područja, komponenti okoliša i ekosistema ovog područja, pretpostavka je dugoročnog održivog razvoja HNK-a. Kako bi očuvali ovo veliko prirodno bogatstvo, ali i održivo upravljali prirodnim resursima, neophodno je imati relevantne informacije o stanju komponenti okoliša te usmjeravati pažnju na potrebe očuvanja i racionalnog korištenja resursa i usluga koje ekosistemi u HNK-u pružaju, kao bitnog preduslova ukupne dobrobiti i kvaliteta života zajednice. HNK je u proteklom periodu provodio niz aktivnosti na monitoringu stanja i zaštiti okoliša, smanjenju emisija stakleničkih gasova i drugih zagađivača i prilagođavanju na klimatske promjene. U narednom periodu potrebno je jačanje institucionalnih kapaciteta Ministarstva trgovine, turizma i zaštite okoliša i lokalnih zajednica, kroz podršku unapređenju programa monitoringa stanja komponenti okoliša (tlo, vazduh, biološka i pejzažna raznolikost) i uspostavu jedinstvenog središnjeg okolišnog informacionog sistema kao i registra zagađivača u HNK-u u svrhu očuvanja okoliša i održivog korištenja prirodnih resursa. Izrada nedostajućih i harmonizacija postojećih strateško-planskih dokumenata iz oblasti okoliša i usvajanje istih također je obuhvaćena unutar ovog prioriteta. HNK ima dokumente iz okolišne legislative. Međutim, potrebna je njihova daljnja harmonizacija i izrada onih dokumenata (planova zaštite pojedinih komponenti okoliša) koji nedostaju. Jačanje bilateralnih i multilateralnih saradnji, partnerstava u okruženju i zajedničkih projektnih aktivnosti bitna je komponenta u implementaciji okolišnih politika i povlačenju sredstava, posebno iz dostupnih EU fondova za okoliš, klimatske promjene i cirkularnu privredu. Umrežavanja i nova partnerstva doprinose su i za jačanje održivosti javnih institucija koje upravljaju zaštićenim područjima u HNK-u. Unapređenje fizičke infrastrukture postojećih zaštićenih područja omogućit će proširenje ponude posjetiocima i ljubiteljima prirode, uz očuvanje njihovih izvornih prirodnih vrijednosti. Izuzetne prirodne karakteristike ovog područja, kao jednog od centara endemizma i prostora visoke biološke i pejzažne raznolikosti, osnova su za njihovo uvezivanje kroz zajedničku ponudu i mogućnost za privlačenje većeg broja posjetilaca i jačanje njihove samoodrživosti. Realizacija prioriteta doprinosi očuvanju biološke i pejzažne raznolikosti, smanjenju zagađenja komponenti okoliša, efikasnom korištenju prirodnih kapaciteta i umrežavanju i održivom privrednom i društvenom razvoju.

Prioritet se operacionalizuje kroz tri mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 8 indikatora.

Tabela 27. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa

Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	3.1.1. Monitoring okoliša i uspostava okolišnog informacionog sistema		Izrađene nove studije i provedena terenska istraživanja	MTTZO	0
Uspostavljen informacioni sistem zaštite okoliša (ISZO HNK-a)			MTTZO	NE	DA
Izrađen registar zagađivača HNK-a			MTTZO	NE	DA
3.1.2. Podsticanje saradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša		Broj novih projektnih prijedloga za međunarodne projekte u oblasti zaštite okoliša	MTTZO	0	5
Broj realizovanih projekata jačanja svijesti o zaštiti okoliša	41	100			

3.1.3. Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja	Nove ponude u zaštićenim područjima	MTTZO	NE	DA
	Broj novih projekata u zaštićenim područjima		0	10
	Broj novih promotivnih materijala o zaštićenim područjima HNK-a		0	15

Prioritet 3.1. *Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša.“

Mjerom *Monitoring okoliša i uspostava okolišnog informacionog sistema* osigurat će se podrška novim istraživanjima i objedinjavanje podataka o komponentama okoliša (vazduh, tlo, biološka i pejzažna raznolikost). Uz zaštitu i promociju prirodnih vrijednosti ovog područja, mjera predviđa revitalizaciju i ograničavanje negativnih uticaja na ključne ekosisteme i usluge koje oni pružaju (usluge snabdijevanja, regulacije, pružanja staništa i kulturne usluge).

Mjera *Podsticanje saradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša* predviđa izradu nedostajućih okolišnih akata na kantonalnom nivou kao i njihovo usklađivanje s pravnim propisima EU-a. Mjera predviđa i jačanje svijesti o uzrocima, posljedicama i mjerama ublažavanja klimatskih promjena te jačanje partnerstava u smanjenju njihovih negativnih posljedica kao i podsticanje međunarodne saradnje i jačanje kapaciteta za implemetaciju projekata iz programa kohezijske politike za zeleniju Evropu.

Mjera *Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja* podstiče inventarizaciju i digitalizaciju podataka u zaštićenim dijelovima prirode HNK-a kao podloge za mrežu Natura 2000. Mjerom se također podstiče promocija i brendiranje zaštićenih područja, razvoj novih proizvoda i ponude u svrhu jačanja turističkih djelatnosti i ruralne privrede kao i aktivnosti koje doprinose održivom korištenju prirodnih potencijala.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s ciljevima održivog razvoja: SDG 2 – Svijet bez gladi, SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice, SDG 13 – Očuvanje klime, SDG 14 – Očuvanje vodenog svijeta, SDG 15 – Očuvanje života na Zemlji i SDG 17 – Partnerstvom do cilja.

Prioritet 3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture

Savremena infrastruktura, uz efikasan sistem prostornog planiranja, doprinosi postizanju ciljeva sva tri stuba održivog razvoja, doprinoseći kvalitetu života i povećanju sigurnosti stanovništva, uz istovremeno jačanje privrede i konkurentnosti te efikasno korištenje prirodnih resursa. Održivo upravljanje prostorom, otpadom, saobraćajnom i komunalnom infrastrukturom osnovna je pretpostavka za razvoj cirkularne privrede i čistijih obrazaca proizvodnje.

Bitan segment u razvoju HNK-a je unapređenje transportnih i saobraćajnih kapaciteta, čime se ostvaruje bolja saobraćajna povezanost kako unutar HNK-a tako i u regionu. Također, poboljšanjem tehničkih elemenata lokalnih cesta i unapređenjem mreže regionalnih cesta, doprinosi se povećanju sigurnost učesnika u saobraćaju. Različiti vidovi saobraćaja koji su zastupljeni u HNK-u komparativna su prednost HNK-a i bitna pretpostavka za razvoj intermodularne saobraćajne mreže.

Održivo upravljanje otpadom, koje će rezultirati povećanjem obuhvata stanovništva organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada, donosi višestruke prednosti u HNK-u. Potrebno je stvoriti uslove za odvojeno prikupljanje, reciklažu i sanitarno odlaganje otpada te sanirati postojeća ilegalna odlagališta otpada, koji predstavljaju opasnost prvenstveno za zdravlje ljudi, ali i za komponente okoliša. Infrastruktura vezana za odvodnju otpadnih voda i njihovo pročišćavanje prije ispuštanja u prirodne recipijente ima veliku važnost za očuvanju vodnog bogatstva HNK-a, odnosno sliva rijeke Neretve. Unapređenje sistema pročišćavanja otpadnih voda ima za cilj održavanje/postizanje visokog ili dobrog stanja površinskih i podzemnih voda u HNK-u, u skladu s nacionalnom i vodom legislativom EU-a. Ovo područje, s obzirom na propusnost krške podloge, posebno je osjetljivo na zagađenja, pa je

potrebno obezbijediti adekvatnu zaštitu vodnih bogatstava HNK-a u svrhu zaštite vodene flore i faune, i potreba korisnika voda.

U svrhu efikasnijeg upravljanja prostorom, potrebno je uvođenje prostornih informacionih sistema i digitalizacija podataka. Unos referentnih prostornih podataka u neki od podržanih GIS formata uključuje prikupljanje prostornih podataka i njihovo pretvaranje u digitalni oblik, analizu i upravljanje podacima, i njihovu prezentaciju. Ovakva evidencija će omogućiti formiranje baze podataka i savremeni način njihove obrade, analizu istraženih i pristupačnih podataka o zemljištu, uvezivanje topografskih, grafičkih i numeričkih podataka, istraživanje događanja i uticaja na prostornu organizaciju i razvoj jedinica lokalne samouprave i HNK-a u cjelini, a time i na kontinuitet procesa planiranja, usmjeravanja i osmišljenog djelovanja u prostoru. U slijedu dinamičkog plana ostvarenja predloženih aktivnosti, prioritet je na prvoj, ujedno i najopsežnijoj fazi - spremanju prostornim planovima verifikovanih podataka u vektorskom i rasterskom obliku.

Prioritet se operacionalizuje kroz tri mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 9 indikatora

Tabela 28. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture	3.2.1. Unapređenje saobraćajne infrastrukture	Dužina autocesta (km)	Autoceste FBiH, MSV	10,25	105,9
		Dužina modernizovanih magistralnih i regionalnih cesta (km)	FZPR, MSV	0	160
		Stopa smrtnosti usljed povreda u saobraćajnim nesrećama (na 100.000 stanovnika) (%)	BIHAMK/M UP	8	5
	3.2.2. Podsticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama	Udio reciklovanog (komunalnog i opasnog) otpada (%)	JLS, MGPU	6	10
		Usvojen plan upravljanja otpadom HNK-a (2021.-2026.)	MTTZO	NE	DA
		Udio JSL-a pokrivenih sistemima tretmana otpadnih voda	JLS	44%	65%
	3.2.3. Podsticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja	Uspostavljena baza digitalizovanih prostornih podataka	MGPU	NE	DA
		Izrađen registar prostornih jedinica po JSL-ima (Mostar, Jablanica, Prozor-Rama, Konjic, Stolac, Čapljina i Ravno)	UGIP	NE	DA

		Broj upita prema Geoportalu HNK-a na godišnjem nivou	UGIP	35.624	250.000
--	--	--	------	--------	---------

Prioritet 3.2 *Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša.“

Mjera *Unapređenje saobraćajne infrastrukture* zasniva se na modernizaciji postojeće i razvoju kvalitetne, pouzdane, održive i prilagodljive saobraćajne infrastrukture, koja podržava mobilnost, ekonomski rast i blagostanje i povećanje životnog standarda.

Mjera *Podsticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama* ima za cilj smanjiti nastanak otpada, povećati udio njegova prerađivanja i ponovne upotrebe. Također, mjera predviđa podršku jačanju kapaciteta i osnaživanje učestvovanja organa javne uprave i lokalnih zajednica u unapređenju sistema odvodnje otpadnih voda, uvođenju tehnologija za pročišćavanje otpadnih voda, poboljšanje sanitarnih uslova. Mjera doprinosi smanjenju zagađenja i pritisaka na okoliš, te se time doprinosi povećanju kvaliteta života i zdravlja ljudi.

Mjera *Podsticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja* predviđa digitalizaciju prostornih podataka u svrhu formiranja informacionog sistema (GIS) koji će obezbijediti savremeni način obrade podataka i kontinuitet procesa planiranja, usmjeravanja i osmišljenog djelovanja u prostoru te modernizaciju sistema zemljišne administracije u HNK-u.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s ciljevima održivog razvoja: SDG 6 – Čista voda i sanitarni uslovi, SDG 9 – Industrija, inovacije i infrastruktura, SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice, SDG 14 – Očuvanje vodenog svijeta, SDG 15 – Očuvanje života na Zemlji i SDG 17 – Partnerstvom do cilja.

Prioritet 3.3. Podsticati efikasnu energetska tranziciju

Efikasna energetska tranzicija podrazumijeva kontinuirano povećanje energetske efikasnosti i korištenja obnovljivih izvora energije (OIE) u skladu s inovativnim tehnološkim rješenjima usmjerenim ka zaštiti okoliša kao i kontinuirano jačanje saznanja i informiranosti šire javnosti o primjerima dobre prakse u energetske sektoru. Održivi energetska razvoj, zasnovan na održivim obrascima proizvodnje i potrošnje električne energije, jedan je od preduslova jačanja energetske stabilnosti, obezbjeđujući odgovarajuću dostupnost energije, ali i njenu ekonomsku, društvenu i okolišnu prihvatljivost. Prioritetom se podstiče upotreba čišćih tehnologija i rješenja koja doprinose smanjenju emisija stakleničkih gasova te zaokret prema privredi s niskom nivoom ugljika u svrhu zaštite vazduha i očuvanja klime.

Cilj predloženog prioriteta je jačanje energetske sigurnosti i energetske politika u HNK-u, kao preduslova podizanja kvaliteta života stanovništva i razvoja privrede. Kako je zgradarstvo najveći potrošač energije (više od 40% s tendencijom rasta), a ujedno sektor koji emituje više od 30% stakleničkih gasova, u sklopu prioriteta predviđeno je poboljšanje energetske efikasnosti javnih i stambenih objekata u HNK-u. Naime, upravo je u ovom sektoru i najveći potencijal uštede energije, a da se pri tome ostvari isti ili bolji uslovi uz uštedu zavisnih troškova. S obzirom na prirodne potencijale, HNK ima značajne potencijale za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora – OIE-a, a posebno energije sunca, vjetra i biomase. Povećanjem udjela OIE-a u ukupnoj proizvodnji energije, uz podsticanje energetske efikasnosti, osigurava se održivi energetska razvoj HNK-a, a, uz poboljšanje kvaliteta vazduha i smanjenje emisija zagađivača koji doprinose klimatskim promjenama, prioritet doprinosi daljnjoj tranziciji ovog područja ka EU politikama iz oblasti zaštite okoliša.

Prioritet se operacionalizuje kroz dvije mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 5 indikatora.

Tabela 29. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.3. Podsticati efikasnu energetska tranziciju

Prioritet 3.3. Podsticati efikasnu energetska tranziciju	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	3.3.1. Poboljšanje energetske efikasnosti javnih objekata	Broj utopljenih škola	Vlada HNK-a	32	60
Broj utopljenih zdravstvenih i drugih javnih ustanova				12	20
				1	5
3.3.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora		Proizvodnja električne energije iz fotonaponskih i vjetroelektrana (MWh/god)	OIEiEK	2.078	+20%
				Broj novih koncesija za objekte OIE-a	MP

Prioritet 3.3 Podsticati efikasnu energetska tranziciju doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša.“

Mjera *Poboljšanje energetske efikasnosti* je mjera usmjerena na unapređenje održivih obrazaca potrošnje energije, posebno u sektoru zgradarstva, kao najvećeg potrošača energije i značajnog izvora emisije stakleničkih gasova. Energetskom obnovom javnih i stambenih objekata i primjenom mjera energetske efikasnosti sistema javne rasvjete ostvaruju se značajne uštede energenata. Mjera također doprinosi poboljšanju kvaliteta života i uslova rada, podsticanju razvoja domaćeg malog i srednjeg preduzetništva u sektoru građenja te doprinosi zaštiti okoliša smanjenjem emisija stakleničkih gasova.

Mjera *Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora* podstiče proizvodnju energije u HNK-u iz alternativnih izvora, kao što su energija sunca, vjetra i biomase. Mjerom se osigurava pristup savremenim energetskim uslugama i podstiče upotreba tehnologija za dobivanje okolišno prihvatljivijih oblika energije, čime se pozitivno utiče na smanjenje pritisaka na okoliš, a dugoročno i na očuvanje klime. Uz navedeno, značajno je unaprijediti efikasnost upravljanja i nadzora u uvođenju i implementaciji projekata OIE-a u HNK-u.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su s ciljevima održivog razvoja: SDG 7 – Pristupačna energija iz čistih izvora, SDG 8 – Dostojanstven rad i ekonomski rast, SDG 9 – Industrija, inovacije i infrastruktura, SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice, SDG 12 – Odgovorna potrošnja i proizvodnja, SDG 13 – Očuvanje klime.

4. Strateški projekti

Uspješnoj implementaciji Strategije razvoja HNK-a doprinijet će i implementacija pet strateških projekata, kao intervencije od najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti imaju višestruki efekat na razvoj HNK-a. Rezultati strateških projekata trebaju doprinijeti pozitivnom uticaju na poboljšanje kvaliteta života građana te omogućiti održivi rast i razvoj.

SP1 . Vlada pod jednim krovom

Kratak opis: Kantonalni organi uprave HNK-a ne nalaze se u jednom prostoru, nego su ministarstva, uprave i drugi organi uprave smješteni u različitim poslovnim prostorima koji su u vlasništvu Vlade HNK-a ili se iznajmljuju. Pored troškova za iznajmljivanje prostora, negativni aspekti ovakve prostorno-

smještajne rascjepkanosti kantonalnih organa uprave doprinose i lošijoj efikasnosti rada i povezanosti organa uprave, što ima uticaj i na efikasnost pružanja usluga za građane, privrednike i druge korisnike organa uprave HNK-a.

Vlada HNK-a je 2018. godine izvršila kupovinu zgrade bivšeg Hotela Ero u Mostaru te su izrađeni idejni i glavni projekt za zgradu Vlade HNK-a. Radi se o površini prostora od 9.565 m² u kojem će biti smješteni kantonalni organi uprave.

Očekivani efekti: Izgradnjom zgrade Vlade i smještajem svih kantonalnih organa uprave na jedno mjesto, omogućila bi se kvalitetnija interna komunikacija između organa uprave, ali i vanjska komunikacija, uz efikasnije pružanje javnih usluga. Ujedno bi se ostvarile uštede po osnovu plaćanja prostora za smještaj kantonalnih organa uprave.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 11.000.000,00 KM

SP2 . Izgradnja Veletržnice „Hercegovina“ u PZ Zvirovićima

Kratak opis: Privredna i turistička zona u Zvirovićima jedno je od najatraktivnijih područja HNK-a, čemu je doprinijela i autocesta Koridora Vc. Dolaskom na područje Hercegovine, autocesta je sa sobom donijela velike mogućnosti razvoja, posebno kada je u pitanju razvoj privrednih zona. Upravo na ovom području koje spaja dva kantona (HNK i ZHŽ) postoji veliki broj poljoprivrednih proizvođača, koji bi na novoizgrađenoj veletržnici mogli ponuditi svoje poljoprivredne proizvode, čime bi se omogućio razvoj dodatnih prodajnih kanala i potpomogao plasman poljoprivrednih proizvoda ovog područja. Riječ je o međukantonalnom projektu od regionalnog značaja koji bi osigurao značajnu podršku plasmanu poljoprivrednih proizvoda. Uspješnoj realizaciji projekta, ali i funkcionisanju veletržnice, doprinosi i blizina granice s EU-om (Republikom Hrvatskom), savremena saobraćajna komunikacija osigurana kroz Koridor Vc te blizina turističkih odredišta u Hercegovini i Hrvatskoj, iz kojih razloga veliki broj turista gravitira i prolazi navedenim područjem.

Očekivani efekti: Realizacija ovog projekta doprinijela bi razvoju poljoprivrede HNK-a, povećala prihode od poljoprivrede, osigurala mogućnost većeg plasmata poljoprivrednih proizvoda i doprinijela sveukupnom privrednom razvoju područja.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 6.000.000,00 KM.

SP 3. Unapređenje kapaciteta Aerodroma Mostar

Aerodrom Mostar od strateške je važnosti za grad Mostar i HNK. Postoji velika potreba osposobljavanja Aerodroma Mostar za njegovu maksimalno aktivnu ulogu u transportu ljudi i roba. Pored vlastitih regionalnih potreba, moguće ga je koristiti kao alternativu sarajevskom aerodromu u zimskim mjesecima (zbog povoljnije klime) kao i splitskom i dubrovačkom aerodromu u ljetnim mjesecima zbog njihove blizine.

Zbog trenutne vlasničke strukture i stanja na terenu ustanovljeno je kako je najbolja opcija naći strateškog partnera/investitora s kojim će se, kroz model koncesije ili javno-privatnog partnerstva, raditi na maksimalnom korištenju kapaciteta Aerodroma Mostar.

Projekt obuhvata analizu postojećeg stanja Aerodroma Mostar, projiciranje optimalnog stanja, donošenje odluke o odabiru strateškog partnera, izradu studije izvedivosti te realizaciju aktivnosti. Realizacijom projekta, čiji su nosioci Grad Mostar i JU Aerodrom Mostar, očekuje se uspostava javno-privatnog partnerstva ili davanje pod koncesiju Aerodroma Mostar.

Očekivani efekti: poboljšan kapacitet Aerodroma Mostar u odnosu na postojeće stanje, povećanje prometa putnika, povećanje prometa teretnog prevoza i povećanje broja međunarodnih letova, s krajnjim efektom doprinosu razvoju turizma, zapošljavanju i cjelokupnoj privrednoj aktivnosti na području grada Mostara i HNK-a.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 2.000.000,00 KM, od čega 1.000.000,00 KM se planira izdvojiti iz Budžeta Grada Mostara, a 1.900.000,00 KM iz vanjskih izvora, odnosno strateških partnera.

SP 4. Izgradnja mosta i opremanje poslovne zone Čehari

Kratak opis: U prostornom planu općine Jablanica za period 2016. – 2025. godine planirano je 13 novih privrednih zona, ukupne površine 53,6 ha. Pored planiranih zona, OV Jablanica je donijelo Odluku o formiranju novih poslovnih zona: UNIS-Gornja Kolonija i Granit. Trenutno u Jablanici postoji privredna zona Šljunkara. Na predmetnoj lokaciji formirano je 12 parcela, na kojima trenutno djelatnost obavlja šest privrednih subjekata, i ista je kapacitirana u skladu s prostornim mogućnostima. Uz izvođenje infrastrukturnih radova na izgradnji saobraćajnice, vodovodne, kanalizacione, elektro i PTT mreže na lokalitetu privredne zone Čehari, a, s obzirom na to da se poslovna zona nalazi na lijevoj obali starog korita rijeke Neretve, za pristup istoj je potrebno izgraditi i most u dužini od cca 100 m. Na nivou realizacije projektnih aktivnosti, intervencija podrazumijeva izvođenje radova na izgradnji mosta, infrastrukturnih radova na izgradnji saobraćajnice, vodovodne, kanalizacione, elektro i PTT mreže na lokaciji privredne zone Čehari.

Očekivani efekti: Opremanjem nove privredne zone stvorit će se pretpostavke za brži privredni razvoj općine Jablanica i obezbijediti mogućnosti preduzetnicima za brže investiranje u otvaranje novih pogona i stvaranje pretpostavki za novo zapošljavanje.

Indikativni finansijski okvir: 11.000.000,00 KM

SP 5. Unapređenje turističke infrastrukture Boračkog jezera

Kratak opis: Boračko jezero je jedan od prirodnih bisera Hercegovine i jedno od omiljenih izletišta turista iz svih dijelova BiH, ali i regiona. Područje Boračkog jezera je od 2000. godine prepoznato u međunarodnim razmjerima kao ključno područje za očuvanje biodiverziteta ptica, tzv. IBA područje (*Important Bird Area*), što naglašava važnost održivog upravljanja i održivih pravaca razvoja turizma ovog prirodnog bisera. U svrhu unapređenja održivih turističkih djelatnosti, potrebno je urediti prilazne i edukativne staze oko jezera, plaže kao i dodatne turističke sadržaje poput sportskih terena i pješačkih staza. U sklopu projekta planirani su infrastrukturni radovi na uređenju turističke infrastrukture kao i aktivnosti na daljnjem monitoringu stanja okoliša i unapređenja zaštite prirodnih vrijednosti.

Očekivani efekti: Realizacijom ovog projekta stvorili bi se preduslovi za privlačenje većeg broja turista, ali i zaštite ovog vrijednog prirodnog područja, kao podloge za druge projekte.

Indikativni finansijski okvir: 1.000.000,00 KM

5. Indikativni finansijski okvir

Indikativni finansijski okvir implementacije Strategije razvoja HNK-a sadrži pregled finansijskog okvira prema strateškim ciljevima, prioritetima, mjerama kao i strateškim projektima HNK-a u navedenom planskom periodu (Tabela 30).

Tabela 30. Indikativni finansijski okvir implementacije Strategije razvoja HNK-a za period 2021.-2027. godina

Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere	Struktura finansijska (%)	Ukupno (KM)	Budžeti (KM)	Ostali izvori	
				Iznos (KM)	Naziv potencijalnog izvora
1. STRATEŠKI CILJ 1. Dinamičan i održiv ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa	38,8%	134.900.000	90.500.000	44.400.000	
1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta	6,0%	20.800.000	17.200.000	3.600.000	
1.1. 1. Unapređenje poslovnog ambijenta kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne podrške postojećim i novim poslovnim subjektima		5.000.000	3.300.000	1.700.000	Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove i JLS
1.1. 2. Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih preduzeća i obrta		2.100.000	2.100.000	0	
1.1. 3. Podržati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija		1.000.000	700.000	300.000	
1.1. 4. Podrška uspostavi i razvoju poslovnih zona i preduzetničkih potpornih institucija		3.000.000	2.800.000	200.000	
1.1. 5. Podrška jačanju kapaciteta, tehnološki razvoj i razvoj inovativnih digitalnih rješenja MSP-a		8.000.000	6.600.000	1.400.000	Revolving fond
1.1. 6. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)		1.000.000	1.000.000	0	
1.1. 7. Oslobođanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stiču prvo radno iskustvo		700.000	700.000	0	
1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja	29,1%	101.200.000	69.100.000	32.100.000	
1.2. 1. Održiva poljoprivreda		42.000.000	14.000.000	28.000.000	FBiH
1.2. 2. Održivo korištenje vodnih resursa i šuma		45.000.000	45.000.000	0	
1.2. 3. Kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje		1.800.000	1.800.000	0	
1.2. 4. Održivi ruralni razvoj		9.300.000	6.500.000	2.800.000	FBiH
1.2. 5. Uspostaviti funkcionalne savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede		3.100.000	1.800.000	1.300.000	Ostali izvori
1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda HNK-a	2,2%	7.700.000	800.000	6.900.000	
1.3. 1. Razvoj novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude		4.600.000	450.000	4.150.000	Kredit, EU

1.3. 2.	Promocija i brendiranje HNK-a kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta		600.000	150.000	450.000	Kredit, EU
1.3. 3.	Povezivanje turizma i poljoprivrede		1.300.000	100.000	1.200.000	Kredit, EU
1.3. 4.	Razvoj ljudskih potencijala u turizmu		1.200.000	100.000	1.100.000	Kredit, EU
1.4.	Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe	1,5%	5.200.000	3.400.000	1.800.000	
1.4. 1.	Kompetentna, dostupna i efikasna javna uprava		1.000.000	700.000	300.000	EU sredstva
1.4. 2.	Transparentnost u upravljanju javnim finansijama		800.000	500.000	300.000	EU sredstva
1.4. 3.	Efikasno i djelotvorno pravosuđe i pravni sistem		2.000.000	1.500.000	500.000	EU sredstva
1.4. 4.	Borba protiv korupcije		1.400.000	700.000	700.000	EU sredstva
2.	STRATEŠKI CILJ 2. Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora	31,2%	108.300.000	68.950.000	39.350.000	
2.1.	Unapređenje nauke i obrazovanja na svim nivoima	2,4%	8.200.000	5.850.000	2.350.000	
2.1. 1.	Jačanje infrastrukturnih, tehničkih i digitalnih kapaciteta za odgoj i obrazovanje		1.300.000	1.000.000	300.000	EU sredstva, ostali izvori
2.1. 2.	Poboljšati kvalitet osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja		1.650.000	1.250.000	400.000	Ostali izvori
2.1. 3.	Jačanje kapaciteta naučno-istraživačkih i visokoobrazovnih institucija u skladu s EU normama		4.000.000	3.000.000	1.000.000	EU sredstva, ostali izvori
2.1. 4.	Jačanje uključenosti u predškolski odgoj, inovativne i kreativne potencijale učenika i studenata		1.000.000	500.000	500.000	EU sredstva, ostali izvori
2.1. 5.	Razvoj cjeloživotnog učenja		250.000	100.000	150.000	Ostali izvori
2.2.	Unapređenje kulture i sporta	5,2%	18.100.000	17.100.000	1.000.000	
2.2. 1.	Jačanje kapaciteta kulture		8.000.000	7.500.000	500.000	-
2.2. 2.	Podrška daljnjem razvoju sporta		8.000.000	8.000.000	0	-
2.2. 3.	Jačanje kulture i sporta kroz turizam		2.100.000	1.600.000	500.000	Ostali izvori
2.3.	Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite	12,1%	42.000.000	29.000.000	13.000.000	
2.3. 1.	Unapređenje sistema zdravstvene zaštite		15.000.000	10.500.000	4.500.000	0
2.3. 2.	Unapređenje sistema socijalne zaštite i inkluzija djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom		15.000.000	10.500.000	4.500.000	0
2.3. 3.	Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije politike prema mladima		5.000.000	3.000.000	2.000.000	Ostali izvori
2.3. 4.	Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora		3.000.000	1.500.000	1.500.000	EU sredstva, ostali izvori
2.3. 5.	Unapređenje sistema podrške boračkoj populaciji		4.000.000	3.500.000	500.000	EU sredstva, ostali izvori
2.4.	Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva	11,5%	40.000.000	17.000.000	23.000.000	
2.4. 1.	Unapređenje sistema upravljanja krizama, zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nepogoda		5.000.000	3.000.000	2.000.000	Ostali izvori

2.4.2.	Modernizacija i osiguranje ključne infrastrukture za optimalno funkcionisanje		5.000.000	4.000.000	1.000.000	Ostali izvori
2.4.3.	Unapređenje sistema sigurnosti		30.000.000	10.000.000	20.000.000	Ostali izvori
3.	UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA	30,0%	104.300.000	67.000.000	37.300.000	
3.1.1.	Monitoring okoliša i uspostava okolišnog informacionog sistema	6,5%	22.500.000	7.500.000	15.000.000	
3.1.1.	Monitoring okoliša i uspostava okolišnog informacionog sistema		5.500.000	1.500.000	4.000.000	EU sredstva, ostali izvori
3.1.2.	Podsticanje saradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša		7.000.000	3.000.000	4.000.000	EU sredstva, ostali izvori
3.1.3.	Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja		10.000.000	3.000.000	7.000.000	EU sredstva, JLS, ostali izvori
3.2.	Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture	17,6%	61.000.000	49.200.000	11.800.000	
3.2.1.	Unapređenje saobraćajne infrastrukture		36.000.000	36.000.000	0	
3.2.2.	Podsticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama		20.000.000	11.000.000	9.000.000	EU sredstva, ostali izvori
3.2.3.	Podsticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		5.000.000	2.200.000	2.800.000	JLS, ostali izvori
3.3.	Podsticati efikasnu energetska tranziciju	6,0%	20.800.000	10.300.000	10.500.000	
3.3.1.	Poboljšanje energetske efikasnosti		20.000.000	10.000.000	10.000.000	EU sredstva, ostali izvori
3.3.2.	Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora		800.000	300.000	500.000	EU sredstva, ostali izvori
	UKUPNO STRATEGIJA		347.500.000	226.450.000	121.050.000	0

Tabela 31. Indikativni finansijski okvir implementacije Strategije razvoja HNK-a za period 2021.-2027. godina po izvorima

PREGLED PO IZVORIMA (iznosi u KM i postotci)			
Budžeti, grantovi, međunarodne finansijske institucije i organizacije, kreditna sredstva i ostali izvori	Kreditna sredstva	Sredstva EU-a	Ostale donacije
226.450.000KM	2.400.000 KM	31.200.000 KM	87.450.000 KM
65,16%	0,70%	8,98%	25,16%

* Struktura učešća finansiranja (u %) prioriteta i strateških ciljeva u ukupnom iznosu finansiranja strateškog dokumenta.

** Struktura finansiranja po izvorima finansiranja.

* Struktura učešća finansiranja (u %) prioriteta i strateških ciljeva u ukupnom iznosu finansiranja strateškog dokumenta.

** Struktura finansiranja po izvorima finansiranja.

6. Okvir za implementaciju, monitoring, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja HNK-a

U skladu s propisanim regulatornim okvirom u oblasti planiranja i upravljanja razvojem u narednom planskom periodu, kao jedan od prioriteta za uspostavu efikasnog sistema upravljanja razvojem HNK-a nameće se potreba uspostave tijela za razvojno planiranje i upravljanje razvojem, kako bi se osiguralo adekvatno planiranje, monitoring, implementacija i izvještavanje o realizaciji strateških prioriteta za HNK. Uz uspostavu, prioritetna aktivnost jest kapacitiranje i stvaranje preduslova za efikasno funkcionisanje ovog tijela kao bitne pretpostavka provođenja Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakona o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakona o izvršenju Budžeta HNK-a, ali i istinskog upravljanja Strategijom razvoja HNK-a i ukupnim razvojem HNK-a. Uspostava navedenog tijela treba se zasnivati na analizi sistema za upravljanje razvojem na nivou ministarstava i organa uprave HNK-a, s preporukama za uspostavu tijela za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u HNK-u.

Uz navedeno, neophodna je i kontinuirana izgradnja kapaciteta svih uključenih u proces implementacije Strategije razvoja HNK-a kako bi postojali razvijeni kapaciteti koji će na najbolji način odgovoriti izazovima razvojnih procesa. Također je neophodno jačanje koordinisanja i komunikacije između šireg kruga socio-ekonomskih partnera u cilju aktivnog uključivanja u procese razvojnog planiranja, implementacije i izvještavanje, što istovremeno doprinosi stvaranju vlasništva nad procesima.

Pri uspostavljanju institucionalnog i organizacionog okvira za implementaciju Strategije razvoja HNK-a, potrebno je svakako, uz Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), Zakon o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakon o izvršenju Budžeta HNK-a, voditi računa i o preostalim podzakonskim aktima: Uredbi o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH, Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH i Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine kao i nalazima analize o dosadašnjem procesu funkcionisanja sistema za razvojno planiranje i upravljanje razvojem HNK-a.

Implementacija

Implementacija Strategije razvoja HNK-a propisana je Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), Zakonom o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakonom o izvršenju Budžeta HNK-a te Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19).

Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH propisuje izradu i usvajanje trogodišnjih i godišnjih planova rada organa uprave na nivou kantonalnih organa uprave, koji se izrađuju u skladu s članovima 11. i 12. navedene uredbe. Sam proces trogodišnjeg planiranja rada započinje izradom smjernica za trogodišnje planiranje koje priprema premijer Vlade HNK-a u saradnji s tijelom za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem za HNK, koji usvaja Vlada HNK-a. Proces izrade i usvajanja smjernica usaglašen je s izradom akcionog plana za implementaciju Strategije razvoja HNK-a, čiju izradu treba koordinisati tijelo za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem svake planske godine po principu 1+2.

Trogodišnji plan rada kantonalnih organa uprave je dokument implementacije koji operacionalizuje strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvoja HNK-a u skladu s nadležnostima organa uprave te predstavlja osnovu za izradu Dokumenta okvirnog budžeta i Programa javnih investicija.

Trogodišnji plan rada se usvaja svake godine, a prilikom izrade istog preuzimaju se mjere iz Strategije razvoja HNK-a s pripadajućim indikatorima kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg perioda. Definisane mjere iz Strategije razvoja HNK-a su programi u trogodišnjem planu

rada, dok se svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje i kao program u Dokumentu okvirnog budžeta (DOB) s dodijeljenom šifrom. U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program utvrđuju se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju mjera, prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja HNK-a.

Godišnji plan rada je provedbeni dokument koji, pored redovnih aktivnosti, sadrži i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se preduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteta i mjere iz usvojenih strateških dokumenata. Godišnji plan rada se priprema na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. Uz godišnji plan rada, kantonalni organi uprave preuzimaju odabarane programe iz trogodišnjeg plana rada.

Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH propisuje da koordinisanje u procesu planiranja, monitoringa i izvještavanja u kantonalnom organu uprave vrši sekretar, a pomoćnik rukovodioca je odgovoran za neposrednu izradu dijela trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada i godišnjeg izvještaja o radu osnovne organizacione jedinice kojom rukovodi, dok je za izradu trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada i godišnjeg izvještaja o radu, kao i drugih akata u procesu programiranja razvoja, odgovoran rukovodilac kantonalnog organa uprave. Ukoliko kantonalni organi uprave, pored trogodišnjih i godišnjih planova rada, izrađuju i akcione planove za implementaciju sektorskih strateških dokumenata, obaveza je da se aktivnosti iz takvih planova evidentiraju u godišnjim planovima rada.

Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web-stranici Vlade HNK-a.

Monitoring i izvještavanje

Monitoring predstavlja sistemsko i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja HNK-a, u svrhu preduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i unapređenja efikasnosti izvršenja i izvještavanje o ostvarenim rezultatima.

Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH, Zakon o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakon o izvršenju Budžeta HNK-a te Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH propisuju obavezu monitoringa realizacije trogodišnjeg plana rada, odnosno godišnjeg plana rada i pripadajućeg izvještavanja svake organizacione jedinice u kantonalnom organu uprave.

U procesu monitoringa, uspostavljaju se i redovno ažuriraju elektronske evidencije indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz strateških dokumenata te indikatori iz godišnjeg plana rada, a navedene su evidencije istovremeno osnov za izradu godišnjeg izvještaja o radu i izvještaja o razvoju.

Godišnji izvještaj o radu je provedbeni dokument koji sadrži pregled i analizu izvršenja programa (mjera) i aktivnosti/projekata iz godišnjeg plana rada kantonalnog organa uprave i priprema se s ciljem monitoringa implementacije planiranih programa (mjera) i aktivnosti/projekata i ocjene doprinosa u ostvarivanju glavnog programa kantonalnog organa uprave. U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi da li su i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, ostvareni očekivani rezultati, utrošena planirana sredstva za izvršenje aktivnosti, dok se za eventualno neizvršavanje navode razlozi za neizvršavanje ili objašnjenje za djelimično izvršavanje.

Godišnje izvještaje o radu izrađuju kantonalni organi uprave, a sekretar Vlade HNK-a objedinjava godišnje izvještaje o radu kantonalnih ministarstava u jedinstveni izvještaj o radu Vlade HNK-a, najkasnije do 15. februara tekuće godine za prethodnu godinu.

Izvještaj o razvoju je provedbeni dokument kojim se na godišnjem nivou prikazuje stepen provedbe, opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata u Federaciji, pa tako i u kantonima. Izvještaj o razvoju Strategije razvoja HNK-a će izraditi tijelo za razvojno planiranje i upravljanje razvojem HNK-a. Pored navedenog, novouspostavljeno tijelo za razvojno planiranje i upravljanje razvojem HNK-a će obavljati koordinisanje procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji Strategije razvoja HNK-a, što podrazumijeva aktivnu saradnju sa svim institucijama nosiocima implementacije i monitoringa.

U oblasti monitoringa i izvještavanja važnu ulogu ima i kantonalno Vijeće za razvoj koje, kroz savjetodavnu ulogu u procesima implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta, razmatra godišnji izvještaj o razvoju, daje preporuke za unapređenje provedbe te time utiče i na kvalitet pripremljenog izvještaja.

Vlada HNK-a usvaja izvještaje o razvoju koja je, uz godišnje izvještaje o radu, potrebno objaviti na web-stranici Vlade.

Evaluacija

Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), Zakon o budžetima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakon o izvršenju Budžeta HNK-a kao i Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) definisali su proces evaluacije strateških dokumenata.

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i važnost intervencije, odnosno programa, projekta ili ukupne strategije razvoja, prema unaprijed definisanim kriterijima. Prema navedenom regulatornom okviru, za kantonalne strateške dokumente obavezna je evaluacija u toku. Evaluacija u toku se provodi s ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, ostvarivanja te djelotvornosti i efikasnosti planiranih mjera i direktnih rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima kao i sumiranje rezultata i osiguranje ulaznih elemenata za slijedeće strateške dokumente. Evaluacija u toku obavezno se provodi u predzadnjoj godini implementacije strateških dokumenata u Federaciji, a postignuti rezultati dostupni su i koriste se tokom izrade novih strateških dokumenata. Evaluacija u toku Strategije razvoja HNK-a za period 2021.-2027. godina radit će se u predzadnjoj godini implementacije Strategije razvoja HNK-a (2026. godine), a istu je moguće uraditi i na polovini perioda implementacije (2024.godine) ukoliko se utvrdi potreba, a prvenstveno u svrhu praćenja ostvarenja ciljeva, prioriteta i mjera zacrtanih Strategijom razvoja HNK-a.

Tabela 32. Pregled aktivnosti i odgovornosti za implementaciju, monitoring, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja HNK-a

Osnovne aktivnosti i odgovornosti za implementaciju, monitoring, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja	
Aktivnosti ^(*)	Nadležnost (ko?)
Priprema/ažuriranje kalendara aktivnosti nadležnog tijela za planiranje i upravljanje razvojem HNK-a	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a Učesnici procesa: Ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR-a
Priprema mehanizama i alata za monitoring i izvještavanje o ostvarenju Strategije razvoja HNK-a (uključujući lokalizirane ciljeve održivog razvoja BiH)	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a Učesnici procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem /koordinator KOR-a;
Izrada akcionog plana za implementaciju Strategije razvoja HNK-a 1+2	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem Učesnici procesa: Službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem u saradnji sa KOR-om
Definisanje smjernica na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	Nosilac procesa: premijer Vlade HNK-a zajedno s rukovodiocem Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinatorom KOR-a Učesnici u procesu: rukovodioci nadležnih organa uprave HNK-a; ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR-a
Priprema trogodišnjih i godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz Strategije razvoja HNK-a i vezane redovne aktivnosti	Nosilac procesa: rukovodioci nadležnih organa uprave HNK-a, sekretari/pomoćnici u organima uprave Učesnici procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a
Izrada trogodišnjeg i godišnjeg plana rada HNK-a (za narednu godinu)	Nosilac procesa: rukovodilac Stručne službe Vlade Učesnici procesa: rukovodioci nadležnih organa uprave HNK-a; ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR HNK-a
Uključivanje ključnih strateških projekata i aktivnosti u plan Budžeta (za narednu godinu)	Nosilac procesa: rukovodilac organa uprave HNK-a/Odjel za budžet Ministarstva finansija HNK-a Učesnici procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem /koordinator KOR- a;

Usklađivanje godišnjih planova rada organa uprave i godišnjeg plana rada Vlade HNK-a s usvojenim Budžetom (za narednu godinu)	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a zajedno s rukovodiocima Stručnih službi Vlade, rukovodioci organa uprave HNK-a; ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR Učesnici procesa: rukovodioci nadležnih organa
Usvajanje godišnjeg plana rada Vlade HNK-a (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Skupština HNK-a Učesnici procesa: Stručna službe Vlade, Vlada HNK-a
Razrada projekata iz godišnjeg plana rada	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a Učesnici procesa: ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR-a, nadležni organi uprave HNK-a
Praćenje i privlačenje vanjskih izvora finansiranja projekata	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a; nadležni organi uprave HNK-a Učesnici procesa: ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR-a
Praćenje provođenja godišnjeg plana rada organa uprave i ostvarenja strateških ciljeva	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a Učesnici procesa: ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR-a; sekretari ministarstava
Izrada godišnjih izvještaja o radu organa uprave	Nosilac procesa: rukovodioci organa uprave Učesnici procesa: sekretari/pomoćnici u organima uprave; rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a; ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR-a
Uključivanje javnosti u praćenje implementacije Strategije razvoja HNK-a	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a Učesnici procesa: ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/članovi KOR-a;
Priprema i razmatranje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a, Vijeće za razvoj HNK-a Učesnici procesa: ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR-a; rukovodioci organa uprave
Priprema i razmatranje godišnjeg izvještaja o radu Vlade (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: rukovodilac Stručne službe Vlade Učesnici procesa: rukovodioci organa uprave HNK-a
Usvajanje i objavljivanje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac inicijator i vlasnik procesa: Vlada HNK-a, Tijelo za planiranje i upravljanje razvojem Učesnici procesa: Stručna služba Vlade
Usvajanje i objavljivanje godišnjeg izvještaja o radu Vlade (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Skupština HNK-a Učesnici procesa: Stručna služba Vlade HNK-a
Ostale važne aktivnosti: ▪ Uspostavljanje i unapređenje međuopćinske saradnje ▪ Pokretanje procesa evaluacije Strategije razvoja HNK-a	Nosilac procesa: rukovodilac Tijela za planiranje i upravljanje razvojem ili koordinator KOR-a Učesnici procesa: ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvojem/KOR-a

7. PRILOZI

7.1. Usaglašenost strateških ciljeva HNK-a s ključnim strateškim dokumentima u FBiH/BiH

Vezani strateški cilj, prioritet i/ili mjera iz Strategije razvoja HNK-a	Strateški dokument višeg nivoa
Strategija razvoja FBiH 2021.– 2027.	
<p>Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa</p> <p>Prioritet 1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta</p> <p>Prioritet 1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja</p> <p>Prioritet 1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda HNK-a</p> <p>Prioritet 1.4. Efikasna javna uprava, finansije i pravosuđe</p>	<p>Strateški cilj 1. Ubrzan ekonomski razvoj</p> <p>PRIORITET 1.2. Unapređenje poslovnog ambijenta; Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva; Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija i poslovnih zona; Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga; Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog s potrebama privrede.</p> <p>PRIORITET 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije; Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji; Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredi; Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu; Mjera 1.3.4. Podržavati razvoj preduzetništva turističkog sektora</p> <p>Strateški cilj 4. Transparentan, efikasan i odgovoran javni sektor</p> <p>PRIORITET 4.1. Promovisati vladavinu prava; Mjera 4.1.1. Povećavati efikasnost pravosudnog sistema; Mjera 4.1.2. Jačati zaštitu ljudskih prava; Mjera 4.1.3. Promovisati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma; Mjera 4.1.4. Razvijati efikasan sistem sprečavanja i borbe protiv korupcije</p> <p>PRIORITET 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana; Mjera 4.2.1. Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinisanje reforme javne uprave i ekonomskih reformi; Mjera 4.2.2. Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora; Mjera 4.2.3. Jačati sistem i koordinisanje izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama; Mjera 4.2.4. Obezbijediti preduslove za veću apsorpciju EU fondova; Mjera 4.2.5. Provesti digitalnu transformaciju javne uprave</p> <p>PRIORITET 4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija; Mjera 4.3.1. Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama; Mjera 4.3.3. Povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda; Mjera 4.3.2. Racionalizovati tekuće javne rashode i povećati obim i efikasnost javnih investicija</p>
<p>Strateški cilj 2. Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora</p> <p>Prioritet 2.1. Unapređenje nauke i obrazovanja na svim nivoima</p>	<p>Strateški cilj 2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj</p> <p>PRIORITET 2.1. Unapređivati obrazovni sistem; Mjera 2.1.1. Unapređivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze; Mjera 2.1.2. Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i obezbijediti inkluzivno obrazovanje za sve; Mjera 2.1.3. Razviti</p>

<p>Prioritet 2.2. Unapređenje kulture i sporta</p> <p>Prioritet 2.3. Unapređenje zdravlja i socijalne zaštite</p> <p>Prioritet 2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva</p>	<p>funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja; Mjera 2.1.4. Podsticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a; 2.1.5. Poboljšati rad s talentima i standard učenika i studenata</p> <p>PRIORITET 2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema; Mjera 2.2.1. Unaprijediti pristup i smanjiti nejednakost u zdravstvenim uslugama; Mjera 2.2.3. Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite; Mjera 2.2.4. Unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama</p> <p>PRIORITET 2.3. Poboljšavati rast stanovništva, stabilnost porodica i položaj mladih; Mjera 2.3.1. Podsticati natalitet i zaštitu porodica s djecom; Mjera 2.3.2. Unapređivati reproduktivno zdravlje i oblast ranog rasta i razvoja djeteta; 2.3.4. Promovirati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu, i razvijati programe socijalne uključenosti; Mjera 2.3.5. Unaprijediti uslove za razvoj i bavljenje sportom</p> <p>PRIORITET 2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost; Mjera 2.5.1. Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite; Mjera 2.5.2. Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa; Mjera 2.5.3. Unapređivati međusektorsku saradnju, infrastrukturu i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite; Mjera 2.5.4. Poboljšati poziciju ranjivih grupa na tržištu rada</p> <p>PRIORITET 3.6. Povećati otpornost na krize; Mjera 3.6.3. Poboljšati funkcionisanje sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća</p>
<p>Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša</p> <p>Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa</p> <p>Prioritet 3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture</p> <p>Prioritet 3.3. Podsticati efikasnu energetska tranziciju</p>	<p>Strateški cilj 3 Resursno efikasan i održiv razvoj</p> <p>PRIORITET 3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa; Mjera 3.1.1. Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i nužnosti razvoja zelenih vještina; Mjera 3.1.2. Unapređivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture; Mjera 3.1.4. Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa; Mjera 3.1.7. Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije</p> <p>PRIORITET 3.2. Unapređivati kvalitet vazduha; Mjera 3.2.1. Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova; Mjera 3.2.2. Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš</p> <p>PRIORITET 3.3. Povećati energetska efikasnost; Mjera 3.4.2. Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije</p>
Strateški plan ruralnog razvoja BiH 2018 - 2021 (okvirni dokument)	
<p>Dinamičan ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa</p> <p>Prioritet 1.3. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja</p>	<p>Strateški cilj: Poboljšanje kvaliteta života u ruralnim područjima kroz ostvarivanje novih izvora prihoda i unapređenje fizičke infrastrukture, društvene uključenosti i dostupnosti javnih usluga</p> <p>PRIORITET 1.1. Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima; Mjera 1.1.1.</p>

	Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje s prerađivačkim kapacitetima
Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u BiH za period 2021.– 2027. (radna verzija)	
<p>Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa</p> <p>Prioritet 1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta</p>	<p>PRIORITET 1.2. Unapređenje poslovnog ambijenta; Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva; Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija poslovnih zona; Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga; Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog s potrebama privrede</p> <p>PRIORITET 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije; Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji; Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredi; Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu</p>
Šumarski program FBiH	
<p>Dinamičan ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa</p> <p>Prioritet 1.3. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Očuvanje stabilnosti i unapređenje šumskih ekosistema - Program integralne zaštite šuma - Vrijednost šuma i šumskog zemljišta
Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. – 2026. godina	
<p>Strateški cilj 2. Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora</p> <p>Prioritet 2.1. Unapređenje nauke i obrazovanja na svim nivoima</p>	<p>Strateški program 1: Dobro upravljanje i menadžment; PRIORITET 1.3. Osiguranje kvaliteta; PRIORITET 1.4. Naučno-istraživački rad</p> <p>Strateški program 2. Resursi; PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja s EU praksama; Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu s potrebama privrede</p> <p>Strateški program 3. Povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja; PRIORITET 3.1. Modernizovati postojeće i povećati broj studijskih programa za kvalifikacije koje se traže na tržištu rada; PRIORITET 3.3. Istraživačkom radu i inovacijama na VŠU dati visok prioritet</p> <p>Strateški program 4: Standardi kvalifikacija, PRIORITET 4.2. Predvidjeti posebnu budžetsku stavku za inovacije nastavnih planova i programa na javnim VŠU i uspostaviti mehanizme za konsultacije sa studentima i subjektima poslovnog ambijenta o izradi programa i pratiti realizaciju promjena</p>
Strategija prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisijskog razvoja BiH za period 2020.- 2030. (nacrt)	
<p>Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša</p> <p>Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa</p>	<p>Strateški cilj 1. Povećavanje otpornosti Bosne i Hercegovine na klimatsku varijabilnost i klimatske promjene, pri čemu će se obezbijediti ostvarivanje razvojnih dobiti</p> <p>Strateški cilj 2. Postizanje najviše vrijednosti i prestanak rasta godišnjih vrijednosti emisija gasova staklene bašte u Bosni i</p>

Prioritet 3.3. Podsticati energetska tranziciju	efikasnu	Hercegovini otprilike 2025. godine, na nivou koji je ispod prosjeka emisija po glavi stanovnika u EU27
Strategija borbe protiv dijabetesa u FBiH 2014. – 2024.		
Strateški cilj 2. Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora		Strateški cilj 2. Unaprijediti rano otkrivanje dijabetesa
Prioritet 2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite		PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integriranih zdravstvenih usluga; Mjera 2.3.1. Podrška materijalno-tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova; Mjera 2.3.2. Podrška donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti; Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijalizovanih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite
Strategija upravljanja vodama FBiH 2010. – 2022.		
Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša		Strateški cilj 3. Poboljšanje efikasnosti, unapređenje transparentnosti i povećanje odgovornosti u upravljanju vodama
Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa		PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom; Mjera 3.1.1. Zaštita prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta; Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sistema upravljanja otpadom u skladu s ključnim EU principima
		PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja; Mjera 3.2.1. Podrška donošenju prostorno-planskih dokumenata na nivou jedinica lokalne samouprave i upravljanje prostorom i Mjera 3.2.2. Proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata
		Strateški cilj 6: Povećanje obuhvata i poboljšanje javnog vodosnabdijevanja Strateški cilj 8: Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda u cilju zaštite vodene flore i faune i potreba korisnika voda
Akциони plan Vlade Federacije Bosne i Hercegovine za sprečavanje i borbu protiv terorizma u Federaciji Bosne i Hercegovine 2020. - 2025. godine		
Strateški cilj 2. Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora		Podcilj Strategije PC4: Odgovor/reakcija na moguće terorističke napade
Prioritet 2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva		
Transportna Strategija Federacije Bosne i Hercegovine 2016.-2030.		
Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša		Strateški cilj: Zadovoljavanje potreba u smislu održavanja, unapređenja i razvoja transportne infrastrukture

Prioritet 3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture	Podciljevi: Uklanjanje uskih grla na putevima s malim brzinama; razvoj regionalne mreže puteva; proširenje kapaciteta aerodroma.
Okvirna energetska strategija BiH do 2035.	
Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša Prioritet 3.3. Podsticati efikasnu energetska tranziciju	<p><i>Strateški prioritet:</i> Korištenje resursa <i>Specifična strateška smjernica:</i> Odgovarajuće korištenje i upravljanje potencijalima obnovljivih izvora energije te postizanje većeg udjela čišće energije u sektoru električne energije, grijanju i hlađenju te transportu kroz izradu akcionih planova</p> <p><i>Strateški prioritet:</i> Efikasno korištenje energije <i>Specifična strateška smjernica:</i> Daljnji razvoj i provedba mjera energetske efikasnosti u području ušteda za finalnu potrošnju zgradarstva, industrije, transporta i ostalih područja prema novoj Direktivi 2012/27/EU <i>Specifična strateška smjernica:</i> Promocija i ekspanzija sistema daljinskog grijanja i visoko efikasne kogeneracije korištenjem otpadne topline, otpada i obnovljivih izvora energije gdje god je to moguće i ekonomski isplativo</p>
Strategija reforme javne uprave u Federaciji BiH	
Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa PRIORITET 1.4. Efikasna javna uprava, finansije i pravosuđe	Cilj: Institucionalno komuniciranje - Razviti javnu upravu na način da ona bude transparentnija, otvorenija, vidljivija i odgovornija u skladu s evropskim standardima.
Strategija komuniciranja institucija u BiH o procesu pristupanja EU-u	
Cilj novog pristupa koji se predviđa Strategijom je postizanje: <ul style="list-style-type: none"> • otvorenosti i transparentnosti institucija/nosioca komunikacionih aktivnosti u procesu evropskih integracija i kontinuirane razmjene informacija među njima; • sinhronizovanog komuniciranja aktera/partnera o procesu pristupanja BiH EU-u; • uključenost i zainteresovanost ciljnih javnosti; • razumijevanja procesa evropskih integracija; • razumijevanja reformskih aktivnosti. 	Mjera 1.4.1. Kompetentna, dostupna i efikasna javna uprava

7.2. Sažeti pregled Strategije razvoja HNK-a

Redni broj i oznaka	Indikator	Izvor indikatora	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžeti (KM)	Ostali izvori (KM)
STRATEŠKI CILJ 1. Dinamičan ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa	Nivo razvijenosti – indeks/rang	FZZPR	1,2 (2)	1,3 (2)	134.900.000	90.500.000	44.400.000
	Industrijska proizvodnja - indeks	FZZPR	97,5	105			
	Prosječan broj zaposlenih	FZZPR	552.013	70.000			
	Neto plata - prosječna u KM	FZZPR	11.011	1.400			

	Broj poslovnih subjekata – broj sa stanjem 31.12.	FZZPR	14.200	16.000			
	Pokrivenost uvoza izvozom (%)	FZZPR	49,9	60			
1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta	Broj poslovnih subjekata	FZZPR	17.593	20.000	20.800.000	17.200.000	3.600.000
	Vrijednost izvoza HNK-a	FZS	721.180.000	1.000.000.000			
	Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji	FZS	7.546	8.000			
1.1.1. Unapređenje poslovnog ambijenta kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne podrške postojećim i novim poslovnim subjektima	Broj aktuelnih donesenih prostornih planova na nivou HNK-a	MGPU	5	11	5.000.000	3.300.000	1.700.000
	Funkcionalan jednošalterski sistem registracije poslovnih subjekata	MPULSI (JLS)	0	1			
	Broj osnovanih privrednih subjekata od strane ino-ulagača	Općinski sud (Registar pravnih lica)	548	650			
1.1.2. Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih preduzeća i obrta	Broj podržanih novoosnovanih privrednih subjekata	MP	22	154	2.100.000	2.100.000	0
	Vrijednost realizovanih sredstava podrške za nove početničke poduhvate, obrte, TSO, socijalne preduzetnike, mlade preduzetnike i žene preduzetnice.	MP	205.000	1.450.000			
	Broj ukupno podržanih subjekata male privrede	MP	110	700			
1.1.3. Podržati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija	Broj pripremljenih i realizovanih zajedničkih projekata privrede, univerziteta i naučno-istraživačkih instituta	MONKS	0/0	10/5	1.000.000	700.000	300.000
	Broj sklopljenih memoranduma o saradnji na realizaciji zajedničkih aktivnosti između privrednih subjekata i univerziteta	MP i MONKS	0	7			
1.1.4. Podrška uspostavi i razvoju poslovnih zona i preduzetničkih potpornih institucija	Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvoja preduzetničke infrastrukture HNK-a	MP	0	1	3.000.000	2.800.000	200.000
	Vrijednost realizovanih sredstava za podršku preduzetničkim potpornim institucijama	MP	120.000 KM	840.000 KM			
	Broj preduzetničkih potpornih institucija na području HNK-a	MP	1	12			
1.1.5. Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentisanih preduzeća strateških oblasti prerađivačke industrije i preduzeća u	Broj preduzeća korisnika sredstava iz Revolving fonda za podršku male privrede HNK-a	MP	0	12	8.000.000	6.600.000	1.400.000
	Vrijednost realizovanih finansijskih sredstava usmjerenih za podršku modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvoju poslovnih procesa	MP	740.000	5.180.000			

softverskoj djelatnosti	Broj preduzeća korisnika podrške iz sektora prerađivačke industrije i IT industrije	MP	60	300			
1.1.6. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)	Broj klastera koji djeluju na području HNK-a	MP	4	7	1.000.000	1.000.000	0
	Broj privrednih subjekata pokrenutih od strane dijaspore na području HNK-a	MP - INTER A TP MOST AR	8	20			
	Broj održanih preduzetničkih susreta na području HNK-a	MP	1	7			
1.1.7. Oslobođanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novozaposlene radnike koji stiču prvo radno iskustvo	Broj korisnika mjere	SZZ HNK	0	140	700.000	700.000	0
	Broj dodatno uposlenih osoba unutar podržanih poslodavaca	SZZ HNK	0	70			
PRIORITET 1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja	Broj registrovanih poslovnih subjekata u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (osnovna pravna lica i obrti)	FZS	652	800	101.200.000	69.100.000	32.100.000
	Broj registrovanih obrta u P/Š/R	FZS	473	600			
	Ostvarene investicije u P/Š/R	FZS	8.193.000	9.000.000			
1.2.1. Održiva poljoprivreda	Prosječna plata poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede	MPŠV	713 KM	850 KM	42.000.000	14.000.000	28.000.000
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	MPŠV	8.193 KM	11.000 KM			
	Novi nasadi u hektarima	MPŠV	70 ha	200 ha			
1.2.2. Održivo korištenje vodnih resursa i šuma	Broj donesenih zakonskih propisa, provedbenih planova, projektne dokumentacije	MPŠV	2	Min 5	45.000.000	45.000.000	0
	Broj provedenih postupaka i dodijeljenih koncesija	MPŠV	15	50			
	Jačanje kadrovske strukture sektora voda / povećanje broja i edukacija postojećeg kadra	MPŠV	2	4 nova službenika / 10 edukacija			
	Vrijednost podržanih projekata za održivo upravljenje šumama	MPŠV	0	20% povećanje			
1.2.3. Kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje	Broj održanih manifestacija kao podrška poljoprivredi i povećanju konkurentnosti poljoprivrednog sektora	MPŠV	19	25% povećanje	1.800.000	1.800.000	0
	Izvoz (000 KM)	MPŠV	721.180 KM	850.000 KM			
	Registrovana digitalna tržnica - broj PPG-a koji	MPŠV	100	1.000			

	plasiraju na digitalnoj tržnici						
1.2.4. Održivi ruralni razvoj	Registar poljoprivrednih gazdinstava (PPG-a)	MPŠV	5.684	6.500	9.300.000	6.500.000	2.800.000
	Broj podržanih poljoprivrednih proizvođača za organsku poljoprivrednu proizvodnju	MPŠV	0	5% od podsticaja, za organsku proizvodnju			
1.2.5. Uspostaviti funkcionalne savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Broj korisnika savjetodavnih usluga u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu	MPŠV	2.500	3.500	3.100.000	1.800.000	1.300.000
	Broj održanih stručnih skupova, konferencija, simpozijuma, seminara i sajмова u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	MPŠV	80	150			
PRIORITET 1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda HNK-a	Broj noćenja turista	FZS	607.500	4.000.000	7.700.000	800.000	6.900.000
	Broj smještajnih objekata 4* i 5*	FMOIT	52	100			
	Broj studenata turizma na području HNK-a	MONKS HNK-a	220	460			
1.3.1. Razvoj novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude	Broj noćenja turista u HNK	FZS	607.500	4.000.000	4.600.000	450.000	4.150.000
	Broj kategorisanih smještajnih objekata 4* i 5*	FMOIT	52	100			
	Prosječna dužina boravka turista	Izračun	1,9 dana	5 dana			
1.3.2. Promocija i brendiranje HNK kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta	Strategija razvoja turizma HNK-a 2022.-2030.	Vlada HNK-a	0	1	600.000	150.000	450.000
	Godišnji broj nastupa na sajmovima TZ HNK-a	TZ HNK-a	15	25			
	Broj posjetilaca web-stranice HNK-a	TZ HNK-a	Cca. 50 hilj.	500 hilj.			
	Doseg TZ HNK-a na društvenim medijima/digitalnim kanalima (FB i IG)	TZ HNK-a	FB – 1.050 IG - 0	FB – 100 hilj. IG – 10 hilj.			
1.3.3. Povezivanje turizma i poljoprivrede	Broj seoskih gazdinstava koja se bave pružanjem usluga smještaja i pripremanjem i posluživanjem hrane i pića	TZ HNK-a	15	50	1.300.000	100.000	1.200.000
1.3.4. Razvoj ljudskih potencijala u turizmu	Broj učenika upisanih u srednje turističko-ugostiteljske škole	MONKS	667	800	1.200.000	100.000	1.100.000
	Broj studenata turizma na području HNK-a	MONKS	220	450			
PRIORITET 1.4. Efikasna javna uprava, finansije i pravosuđe	Unaprijeđen i funkcionalan sistem upravljanja integralnim razvojem na nivou HNK-a	Kabinet premijera Vlade HNK-a	DA	NE	5.200.000	3.400.000	1.800.000
	Broj odobrenih aplikacija za finansiranje razvojnih prioriteta HNK-a iz vanjskih izvora	MF	4	30			

	Funkcionalni kontrolni mehanizmi za provedbu preventivnih mjera za smanjenje mogućnosti za nastanak koruptivnih pojava u instituciji, odnosno za provedbu plana integriteta	Kabinet premijera Vlade HNK-a	NE	DA			
1.4.1. Kompetentna, dostupna i efikasna javna uprava	Funkcionalno tijelo za poslove razvojnog planiranja i upravljanje razvojem	MPULS	NE	DA	1.000.000	700.000	300.000
	Prihodi od upravljanja imovinom HNK-a	MF	21.500.000	30.000.000			
1.4.2. Transparentnost u upravljanju javnim finansijama	Implementacija i unapređenje programskog budžetiranja	MF	NE	DA	800.000	500.000	300.000
	Visina neporeskih prihoda	MF	9.631.000 KM	14.000.000 KM			
1.4.3. Efikasno i djelotvorno pravosuđe i pravni sistem	Prosječno trajanje sudskih postupaka	MPULS	443,9	374	2.000.000	1.500.000	500.000
	Broj educiranih stečajnih sudija i upravnika	MPULS	4	5			
	Iznos sredstava uložen u poboljšanje uslova rada i digitalizaciju usluga i procesa	MPULS	61.498,59	126.000,00			
1.4.4. Borba protiv korupcije	Funkcionalno profesionalno tijelo za sprečavanje korupcije	MPULS	NE	DA	1.400.000	700.000	700.000
	Broj izrađenih planova integriteta u kantonalnim organima uprave	MPULS	0	1*(za svaki organ)			
	Broj izrađenih planova integriteta u općinskom/kantonalnom sudu	MPULS	5	5			
STRATEŠKI CILJ 2: Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora	Broj učenika na 1.000 stanovnika	FZZPR			108.300.000	68.950.000	39.350.000
	- Osnovno obrazovanje		83	85			
	- Srednje obrazovanje		34	40			
	Broj stanovnika na	FZZPR					
	- 1 doktora		314	250			
	- 1 stomatologa	3.444	2.700				
	Prosječna neto penzija	FZS	465	510			
	Stopa registrovane nezaposlenosti, %	FZZPR	34.6%	29.0%			
Stopa obrazovanja stanovništva	FZS	1,46	2.0				
2.1. Unapređenje nauke i obrazovanja na svim nivoima	% opremljenosti obrazovnih ustanova	MONKS	50%	90%	8.200.000	5.850.000	2.350.000
	Broj učenika OŠ na 1 računar	MONKS	20	5			
	Broj učenika SŠ na 1 računar	MONKS	10	2			
	Određena visina studentskog standarda	MONKS	NE	DA			
2.1.1. Jačanje infrastrukturnih, tehničkih i	% rekonstruisanih osnovnih i srednjih škola	MONKS	50%	90%	1.300.000	1.000.000	300.000

digitalnih kapaciteta za odgoj i obrazovanje	Usvojeni strateški dokumenti iz oblasti obrazovanja	MONK S	NE	DA			
	Broj infrastrukturnih objekata u okviru kampusa Sveučilišta i Univerziteta	MONK S	30	50			
	Broj računara koje koriste učenici na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	MONK S	5	10			
	Obuhvat škola koje koriste elektronske dnevnik	MONK S	0	100%			
2.1.2. Poboljšati kvalitet osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja	Broj implementiranih nastavnih planova i programa na osnovi rezultata učenja za sve nivoie obrazovanja	MONK S	0	5	1.650.000	1.250.000	400.000
	Broj izgrađenih, rekonstruisanih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnih ustanova	MONK S	0	4			
	Broj usvojenih strateških dokumenta	MONK S	1	4			
2.1.3. Jačanje kapaciteta naučno-istraživačkih i visokoobrazovnih institucija u skladu s EU normama	Nivo istraživačko-razvojnih projekata u saradnji s privredom	MONK S	20%	50%	4.000.000	3.000.000	1.000.000
	Broj programa za usavršavanje i mobilnost profesora	MONK S	0	50			
	Broj novih studijskih programa	MONK S	0	20			
	Nivo infrastrukturnih i tehničkih kapaciteta u obrazovnim ustanovama	MONK S	50%	80%			
	Donesena strategija naučnog i tehnološkog razvoja HNK-a	MONK S	NE	DA			
	Broj formiranih naučno-tehnoloških parkova na području HNK-a	MONK S	0	2			
	Centar za ekonomsko-društvena istraživanja	MONK S	NE	DA			
2.1.4. Jačanje uključenosti u predškolski odgoj, inovativne i kreativne potencijale učenika i studenata	Udio uključene djece u predškolsko obrazovanje barem godinu prije obaveznog obrazovanja	MONK S	70%	100%	1.000.000	500.000	500.000
	% modernizovanih osnovnoškolskih i srednjoškolskih programa	MONK S	0	100%			
	% srednjoškolaca i studenata koji pohađaju praksu za vrijeme studija u trajanju preko mjesec dana	MONK S	10%	50%			
	% studenata i profesora koji učestvuju u međunarodnim programima i inovativnim projektima	MONK S	10%	50%			
2.1.5. Razvoj cjeloživotnog učenja	Kapacitet infrastrukturnih objekata koji imaju namjenu za cjeloživotno učenje	FZS	n/d	n/d	250.000	100.000	150.000
	Broj programa obrazovanja odraslih	MONK S	0	20			

	Broj registrovanih i certifikovanih ustanova za CO	MONK S	1	4			
	% samozapošljavanja kroz prekvalifikaciju zanimanja	MONK S	0	50%			
Prioritet 2.2. Unapređenje kulture i sporta	% investicija u kulturu	MONK S	30%	70%	18.000.000	17.500.000	500.000
	% investicija u sport	MONK S	30%	70%			
2.2.1. Jačanje kapaciteta kulture	Broj aktivnih kulturnih institucija	MONK S	31	50	8.000.000	7.500.000	500.000
	Broj kulturnih manifestacija, festivala, izložbi i dr.	MONK S	40	100			
	Broj zaposlenih u kulturnom sektoru (umjetnost, zabava i rekreacija)	MONK S	1.453	2.500			
2.2.2. Podrška daljnjem razvoju sporta	Broj sportsko-rekreativnih zona	MONK S	15	30	8.000.000	8.000.000	0
	Zastupljenost većine sportova	MONK S	60%	90%			
	Broj registrovanih sportskih klubova/udruženja	MONK S	134	200			
	Usvojena strategija razvoja sporta	MONK S	NE	DA			
2.2.3. Jačanje kulture i sporta kroz turizam	% turista kulturnog turizma	MONK S MTTZ O	50%	80%	2.100.000	1.600.000	500.000
	% turista sportsko-rekreativnog turizma	MONK S MTTZ O	20%	50%			
	Broj novih poslova u oblasti sportskog i kulturnog turizma	MONK S MTTZ O	0	50			
Prioritet 2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite	Stopa nataliteta na 1.000 stanovnika	MZRS Z	7.50	12	42.000.000	29.000.000	13.000.000
	% inkluzija OSI u društvo	MZRS Z	10%	50%			
	% dodatno educiranih i obučeni zaposlenika u centrima za socijalni rad	MZRS Z	60%	100%			
	Broj općina i gradova u HNK-u u kojima je formirano vijeće mladih	MONK S	4	10			
2.3.1. Unapređenje sistema zdravstvene zaštite	% rekonstrukcija zdravstvenih ustanova	MZRS Z	60%	100%	15.000.000	10.500.000	4.500.000
	% stanovništva obuhvaćenog zdravstvenim osiguranjem	MZRS Z	90%	100%			
	% opremljenosti zdravstvenih ustanova	MZRS Z	60%	100%			
	Broj opremljenih laboratorija za brzu detekciju zaraznih bolesti	MZRS Z	1	3			
	Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita	MZRS Z	60%	100%			
	% zdravstvenih ustanova uključenih u jedinstven informacijski sistem	MZRS Z	60%	100%			
2.3.2. Unapređenje sistema socijalne zaštite i inkluzija	Broj udruženja čija je primarna zadaća socijalni rad	MZRS Z	122	200	15.000.000	10.500.000	4.500.000

djece s poteškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom	% aktivnog stručnog osoblja u centrima za socijalni rad	MZRS Z	60%	100%			
	Usvojena strategija socijalnog uključivanja	MZRS Z	NE	DA			
	Uspostavljena baza podataka pružalaca socijalnih usluga (javnih institucija i organizacija)	MZRS Z	NE	DA			
	Izrađen Registar OSI-a (osobe s invaliditetom)	MZRS Z	NE	DA			
	Iznos finansijskih sredstava za udruženja OSI-a (godišnje)	MZRS Z	30.000	100.000			
2.3.3. Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije politike prema mladima	Broj osnovanih vijeća mladih	MONK S	4	10	5.000.000	3.000.000	2.000.000
	Iznos godišnjeg nivoa izdvajanja za sredstva za rad vijeća mladih	MONK S	0	100.000			
	Izrađena i usvojena strategija prema mladima	MONK S	NE	DA			
	Broj omladinskih organizacija koje provode edukacijske programe	MONK S	177	250			
2.3.4. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora	Izrađena i usvojena strategija razvoja nevladinih organizacija	MP	NE	DA	3.000.000	1.500.000	1.500.000
	% sufinansiranja razvojnih projekata NVO	MF	20%	40%			
	Formirano koordinaciono tijelo NVO-a na nivou HNK-a	MP	NE	DA			
2.3.5. Unapređenje sistema podrške branilačkoj populaciji	Broj stambeno zbrinutih branilaca i ratnih vojnih invalida te porodica poginulih	MB	77	500	4.000.000	3.500.000	500.000
	Broj branilačkih udruženja/zadruga	MB	22	40			
	Iznos finansiranja udruženja i zadruga	MB	479.180,00	1.000.000			
Prioritet 2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva	% Opremljen i modernizovan centar civilne zaštite	CCZV	50%	90%	40.000.000	17.000.000	23.000.000
	Broj evidentiranih kaznenih djela	MUP	9,29	600			
2.4.1. Unapređenje sistema upravljanja krizama, zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nepogoda	% modernizovan centar civilne zaštite	UCZV	60%	90%	5.000.000	3.000.000	2.000.000
	Broj učesnika edukacije sistema zaštite i spašavanja	UCZV	0	200			
	Broj opremljenih timova za zaštitu i spašavanje	UCZV	1	10			
2.4.2. Modernizacija i osiguranje ključne infrastrukture za optimalno funkcionisanje	% izgrađena pristupna putna mreža	UCZV MPVŠ	30%	50%	5.000.000	4.000.000	1.000.000
	Izgrađen vodovodni sistem u područjima s visokim rizikom od požara	UCZV MPVŠ	NE	DA			
2.4.3. Unapređenje sistema sigurnosti	Broj evidentiranih kaznenih djela	MUP	929	600	30.000.000	10.000.000	20.000.000
	Broj evidentiranih saobraćajnih nesreća	MUP	2029	1850			

	% infrastrukturna i tehnološka modernizacija sistema sigurnosti	MUP	60%	90%			
	Broj novouposlenih policijskih službenika	MUP	0	400			
STRATEŠKI CILJ 3: Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša	Stepen priključenosti na sistem vodosnabdijevanja (%)	AVJP M (Plan upravljanja)	72,76%	85%	104.300.000	67.000.000	37.300.000
	Stepen priključenosti na sistem odvodnje otpadnih voda (%)	AVJP M (Plan upravljanja)	41,5%	60%			
	Pokrivenost uslugama odvoza komunalnog otpada (%)	MGPU /MTTZO	77%	85%			
	Broj rekonstruisanih i utopljenih objekata/ustanova (broj)	Vlada HNK-a	45	90			
Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa	Broj novih izrađenih/usvojenih dokumenata iz oblasti zaštite okoliša	MTTZO	0	5	22.500.000	7.500.000	15.000.000
	Broj novih monitoring programa komponenti okoliša	MTTZO	0	5			
	Broj dozvola iz Registra okolišnih dozvola MTTZO i FMOIT	MTTZO	61	+20%			
3.1.1. Monitoring okoliša i uspostava okolišnog informacionog sistema	Izrađene nove studije i provedena terenska istraživanja	MTTZO	0	5	5.500.000	1.500.000	4.000.000
	Uspostavljen informacioni sistem zaštite okoliša (ISZO HNK-a)	MTTZO	Ne	Da			
	Izrađen registar zagađivača HNK-a	MTTZO	Ne	Da			
3.1.2. Podsticanje saradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša	Broj novih projektnih prijedloga za međunarodne projekte u oblasti zaštite okoliša	MTTZO	0	5	7.000.000	3.000.000	4.000.000
	Broj realizovanih projekata jačanja svijesti o zaštiti okoliša	MTTZO	41	100			
3.1.3. Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja	Nove ponude u zaštićenim područjima	MTTZO	NE	DA	10.000.000	3.000.000	7.000.000
	Broj novih projekata u zaštićenim područjima	MTTZO	0	10			
	Broj novih promotivnih materijala o zaštićenim područjima HNK-a	MTTZO	0	15			
Prioritet 3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture	Broj modernizovanih regionalnih cesta	MSV	-	11	61.000.000	49.200.000	11.800.000
	Broj finansiranih projekata iz oblasti jačanja svijesti o recikliranju i smanjenju nastanka otpada	MTTZO	41	120			
	modernizovan sistem zemljišne administracije	UGIP	NE	DA			
3.2.1. Unapređenje saobraćajne infrastrukture	Dužina autocesta (km)	Autoceste FBiH. MSV	10.25	105.9	36.000.000	36.000.000	0
	Dužina modernizovanih magistralnih i regionalnih cesta (km)	FZPR. MSV	0	160			

	Stopa smrtnosti usljed povreda u saobraćajnim nesrećama (na 100.000 stanovnika) (%)	MPUZ O	8	5			
3.2.2. Podsticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama	Udio recikliranog (komunalnog i opasnog) otpada (%)	JLS. MGPU	6	10	20.000.000	11.000.000	9.000.000
	Usvojen Plan upravljanja otpadom HNK-a (2021.-2026.)	MTTT ZO	NE	DA			
	Udio JSL-a pokrivenih sistemima tretmana otpadnih voda	JLS. MGPU	44%	65%			
3.2.3. Podsticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja	Uspostavljena baza digitalizovanih prostornih podataka	MGPU	NE	DA	5.000.000	2.200.000	2.800.000
	Izrađen registar prostornih jedinica po JSL-ima (Mostar, Jablanica, Prozor/Rama, Konjic, Stolac, Čapljina i Ravno)	UGIP	NE	DA			
	Broj postavljenih upita prema Geoportalu HNK-a na godišnjem nivou	UGIP	35.624	250.000			
Prioritet 3.3. Podsticati efikasnu energetska tranziciju	Iznos utrošenih sredstava za projekte jačanja energetske efikasnosti javnih objekata (KM)	Vlada HNK-a	11.616.16 1.38	40.000.00 0	20.800.000	10.300.000	10.500.00 0
	Broj novih programa jačanja svijesti o EE-u i OIE-u	FZO	0	20			
	Broj ugovora o koncesiji za OIE-e	MP	19	35			
3.3.1. Poboljšanje energetske efikasnosti javnih objekata	Broj utopljenih škola	Vlada HNK-a	32	60	20.000.000	10.000.000	10.000.00 0
	Broj utopljenih zdravstvenih i drugih javnih ustanova	Vlada HNK-a	12	20			
	Broj utopljenih stambenih objekata	Vlada HNK-a	1	5			
3.3.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora	Proizvodnja električne energije iz fotonaponskih i vjetroelektrana (MWh/god)	OIEIEK	2078	+20%	800.000	500.000	300.000
	Broj novih koncesija za objekte OIE-a	MP	14	130			

7.3. Detaljan pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta
Naziv mjere	1.1.1. Unapređenje poslovnog ambijenta kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne podrške postojećim i novim poslovnim subjektima
	Cilj mjere

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere je da se, kroz unapređenje regulatornog okruženja te osiguranja preduslova za lakšu registraciju poslovnih subjekata, izdavanja dozvola, jedinstvene registre i slično, podstaknu domaći i strani investitori za realizaciju investicija na području HNK-a.			
	<p>Aktivnosti mjere</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izradu i donošenje prostornog plana HNK-a i prostornih planova gradova/općina HNK-a; 2. Iniciranje poboljšanja pravno-regulatornog okvira u skladu s potrebama MSP-a i harmonizacije propisa s višim nivoima vlasti te izmjene kantonalnih zakona o administrativnim i sudskim taksama u cilju smanjenja troškova registracije; 3. Uspostavu funkcionalnog jednošalterskog sistema registracije poslovnih subjekata, dobivanje potrebnih dozvola i omogućavanje online registracije poslovnih subjekata uz jedinstven registar poslovnih subjekata i licenciranje; 4. Uspostavu katastra nekretnina u općinama u kojima ne postoje pouzdani podaci o nekretninama i pravima nad njima (najveći dio područja općina: Prozor-Rama, Stolac i Neum, brdski dio područja grada Mostara i manji dio područja općina Ravno i Konjic); 5. Unapređenje regulative u cilju smanjenja obima potrebne dokumentacije za izdavanje urbanističke i građevinske saglasnosti; 6. Uspostavu centralnog registra infrastrukturnih planova (elektro, vodovodne, telekomunikacione, kanalizacione i dr. infrastrukture); 7. Ukidanje obaveze pribavljanja saglasnosti o namjeni poslovnog prostora (izmjena općinske regulative); 8. Podršku uspostavi cjelovite <i>vaucher sheme</i> savjetodavnih usluga za MSP-e i obrte; 9. Promociju investicijskih mogućnosti u HNK; 10. Uspostavljanje baze investicija u HNK-u. 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	- Broj aktualnih donesenih prostornih planova na nivou HNK-a	5	11	MGPU
	- Funkcionalan jednošalterski sistem registracije poslovnih subjekata	0	1	MPULS I (JLS)
	- Broj osnovanih privrednih subjekata od strane ino-ulagača	548	650	Općinski sud (Registar pravnih lica)

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere uključuje smanjenje nezaposlenosti na području HNK-a kroz osnivanje novih poslovnih subjekata i jačanje konkurentnosti privrede HNK-a kroz unapređenje uslova za investiranje i poslovnog ambijenta u kojem privredni subjekti lakše i efikasnije obavljaju poslovanje.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	5.000.000	3.300.000	/	/	1.700.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a (MGR)				
Nosioci mjere	Ministarstvo građenja HNK-a, Ministarstvo pravosuđa HNK-a (MPR) Ministarstvo privrede HNK-a (MP) , Vlada i Skupština HNK-a, JLS-ovi na području HNK-a – odjeli za privredu i prostorno uređenje, gradska/općinska vijeća na nivou HNK-a				
Ciljne grupe	Potencijalni i postojeći preduzetnici, Privredna komora HNK-a, Obrtnička komora HNK-a, domaći i strani investitori, bh. dijaspora				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta
Naziv mjere	1.1.2. Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih preduzeća i obrta
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj mjere je stvoriti uslove za osnivanje novih te očuvanje, rast i razvoj postojećih privrednih subjekata i razvoj različitih tipova i vrsta preduzetničke aktivnosti, uz podršku unapređenju konkurentnosti privrednih subjekata kroz standardizaciju poslovanja.
	Aktivnosti mjere
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - Podršku preduzetnicima početnicima; - Podršku obrtima, starim i tradicionalnim djelatnostima, posebno certifikaciji tradicionalnih zanata; - Podršku socijalnom preduzetništvu; - Podršku preduzetništvu mladih; - Podršku ženskom preduzetništvu; - Podršku primjeni međunarodnih standarda i dobrovoljnoj certifikaciji.

	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
Indikatori za monitoring rezultata mjere	- Broj podržanih novoosnovanih privrednih subjekata	22	154	MP	
	- Vrijednost realizovanih sredstava podrške za nove početničke poduhvate, obrte, TSO, socijalne preduzetnike, mlade preduzetnike i žene preduzetnice.	205.000	1.450.000	MP	
	- Broj ukupno podržanih subjekata male privrede	110	700	MP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će doprinijeti osnivanju novih i rastu i razvoju privrednih subjekata na području HNK-a, jačanju konkurentnosti sektora MSP-a i obrtništva, povećanju broja novih radnih mjesta te sveukupnom privrednom razvoju HNK-a.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	2.100.000	2.100.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027.godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo privrede HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede HNK-a, Privredna komora HNK-a, Obrtnička komora HNK-a, INTERA Tehnološki park				
Ciljne grupe	Obrtnici, mala i srednja preduzeća, potencijalni preduzetnici (zaposlene i nezaposlene osobe s područja HNK-a koje žele pokrenuti vlastiti biznis), udruženja preduzetnika i obrtnika				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta
Naziv mjere	1.1.3. Podržati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj mjere je da se, kroz podršku povezivanju privrede i naučno-istraživačkih institucija, doprinese boljoj saradnji u realizaciji razvojnih

	projekata, investicija i sl. te time i unapređenju kvaliteta života i poslovanja na području HNK-a.				
	Aktivnosti mjere				
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - Podršku zajedničkim projektima privrede, univerziteta i naučno-istraživačkih instituta te tehnoloških parkova; - Podršku osnivanju i radu strukovnih udruženja kroz izdavanje naučnih časopisa, održavanje konferencija i dr., a sve u saradnji sa sveučilištima, institutima, strukovnom i akademskom zajednicom; - Podršku saradnji univerziteta i privrede: „Jačanje visokotehnološkog obrazovanja kroz više studenata, bolju opremu i infrastrukturu.“ 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	- Broj pripremljenih i realizovanih zajedničkih projekata privrede, univerziteta i naučno-istraživačkih instituta	0/0	10/5	MONKS	
	- Broj sklopljenih memoranduma o saradnji na realizaciji zajedničkih aktivnosti između privrednih subjekata i univerziteta	0	7	MP i MONKS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere je stvaranje kvalitetnijih uslova podrške osnivanju novih i razvoju postojećih privrednih subjekata i, kroz podršku razvojnih projekata i investicija, podržati ekonomski razvoj HNK-a.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.000.000	700.000	/	/	300.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo privrede HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede HNK-a i Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a.				
Ciljne grupe	Univerziteti, naučni instituti i druge naučno-istraživačke institucije, privredni subjekti HNK-a, udruženja studenata, udruženja preduzetnika i obrtnika				

Veza sa strateškim ciljem		1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA			
Prioritet	1.1. Poboľjšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta				
Naziv mjere	1.1.4. Podrška uspostavi i razvoju poslovnih zona i preduzetničkih potpornih institucija				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere				
	Cilj ove mjere jest kreiranje povoljnog poslovnog ambijenta u svim općinama/gradovima na području HNK-a, gdje će se, kroz funkcionalnu mrežu preduzetničkih potpornih institucija i poslovnih zona, olakšati ulazak u preduzetništvo, podržavati razvoj preduzeća svih veličina te generisati specifično znanje korisno za sve privredne subjekte.				
	Aktivnosti mjere				
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> • Podrška izgradnji i unapređenju poslovnih zona u svim jedinicama JLS-a na području HNK-a; • Podrška izgradnji i unapređenju preduzetničkih potpornih institucija (razvojne agencije, preduzetnički centri, poslovni inkubatori, preduzetnički akceleratori, poslovni parkovi, naučno-tehnološki parkovi, centri kompetencija, klaster); • Podrška uspostavi biznis centara i centara za preduzetništvo mladih u općinama Prozor-Rama, Jablanica, Čitluk i Konjic; • Podrška programima unapređenja koje realizuje Obrtnička komora HNK-a; • Podrška programima unapređenja koje realizuje Privredna komora HNK-a. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	- Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvoja preduzetničke infrastrukture HNK-a	0	1	MP	
	- Vrijednost realizovanih sredstava za podršku preduzetničkim potpornim institucijama	120.000 KM	840.000 KM	MP	
	- Broj podržanih preduzetničkih potpornih institucija na području HNK-a	1	12	MP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere je stvaranje podsticajnog poslovnog ambijenta koji će dovesti do povećanja preduzetničke aktivnosti, rasta prihoda i broja zaposlenih, odnosno sveukupnog ekonomskog razvoja gradova/općina na području HNK-a.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)

		sredstva (KM)			
	3.000.000	2.800.000	/	/	200.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo privrede HNK-a, JLS				
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede HNK-a, JLS				
Ciljne grupe	Subjekti preduzetničke infrastrukture, obrtnici, MSP, potencijalni preduzetnici				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA			
Prioritet	1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta			
Naziv mjere	1.1.5. Podrška za jačanje kapaciteta, tehnološki razvoj i razvoj inovativnih digitalnih rješenja MSP-a			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Cilj ove mjere jest jačanje konkurentnosti privrednih subjekata koji pripadaju strateško-važnim privrednim oblastima na području HNK-a kroz digitalizaciju poslovanja i unapređenje inovativnog i izvoznog potencijala ovih kompanija.			
	Aktivnosti mjere			
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> • Formiranje Revolving fonda za podršku maloj privredi HNK-a i njegovim programima (npr. program pomoći pri pripremi izvoza); • Podrška firmama u sektoru prerađivačke industrije i IT industrije; • Podrška aktivnostima traženja investitora i internacionalizacije • Podrška modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvoju poslovnih procesa MSP-a; • Osiguranje fonda za sufinansiranje projektnih aplikacija i programa EU-a. 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	- Broj preduzeća korisnika sredstava iz Revolving fonda za podršku male privrede HNK-a	0	12	MP
	- Vrijednost realizovanih finansijskih sredstava	740.000	5.180.000	MP

	usmjerenih za podršku modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvoju poslovnih procesa				
	<ul style="list-style-type: none"> • Broj preduzeća korisnika podrške iz sektora prerađivačke industrije i IT industrije 	60	300	MP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere uključuje povećanje zaposlenosti kao i povećanje plata radnika zaposlenih u ovom sektoru te jačanje konkurencije privrede HNK-a kroz jačanje izvoznog potencijala ovih sektora.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	8.000.000	6.600.000	1.400.000 – Revolving fond	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo privrede HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede HNK-a, Ministarstvo preduzetništva i obrta FBiH				
Ciljne grupe	Postojeći privredni subjekti iz oblasti prerađivačke industrije i softverske djelatnosti, potencijalni privredni subjekti iz ove dvije oblasti koji namjeravaju započeti preduzetničku aktivnost				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta
Naziv mjere	1.1.6. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj mjere je podstaknuti preduzetnike na udruživanje i umrežavanje u cilju povećanja konkurentnosti i uspješnosti poslovanja, kako međusobno na području HNK-a kroz funkcionalne klasterne tako i s preduzetnicima iz bh. dijaspore, čime bi se dodatno osigurao transfer znanja i tehnologije.
	Aktivnosti mjere
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> • Podrška klasterskom povezivanju subjekata male privrede i podrška rada formiranih klastera u HNK-u;

	<ul style="list-style-type: none"> • Podrška povezivanju s bh. Dijasporom; • Podrška organizovanju preduzetničkih susreta u HNK-u. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	- Broj klastera koji djeluju na području HNK-a	4	7	MP	
	- Broj privrednih subjekata pokrenutih od strane dijaspore na području HNK-a	8	20	MP INTERA Tehn.park	
	- Broj održanih preduzetničkih susreta na području HNK-a	1	7	MP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere se ogleda povećanjem konkurentnosti privrednih subjekata s područja HNK-a, što će rezultirati povećanjem investicija, stepenom zaposlenosti te jačanjem sveukupnog razvoja HNK-a.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.000.000	1.000.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo privrede HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede HNK-a, Vlada HNK-a, INTERA TP MOSTAR, klasteri, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru				
Ciljne grupe	Privredni subjekti HNK-a, pripadnici bh. dijaspore				

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta
Naziv mjere	1.1.7. Oslobođanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novozaposlene radnike koji stiču prvo radno iskustvo
	Cilj mjere je pružiti podršku poslovnim subjektima u zapošljavanju i na taj način podržati unapređenje konkurentnosti poslovnih subjekata na području HNK-a

Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere uključuju: – Analizu potreba za novim kadrovima od strane poslodavaca na području HNK-a – Realizaciju programa sufinansiranja zapošljavanja, odnosno oslobađanja poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stiču prvo radno iskustvo.				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	• Broj korisnika mjere	0	140	SZZ HNK-a	
	• Broj dodatno zaposlenih osoba unutar podržanih poslodavaca	0	70	SZZ HNK-a	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera će omogućiti povećanje kapaciteta preduzeća u smislu stručnosti ljudskih resursa, ali i olakšati poslovanje u uslovima pandemije. Također, mjera će uticati na unapređenje efikasnosti, ali i produktivnosti njihovog poslovanja. Zbog negativnih uticaja pandemije COVID-19, program podrške pri zapošljavanju pomoći će u saniranju negativnih posljedica pandemije na privredu HNK-a i na taj način direktno uticati na povećanje poreskih prihoda po osnovu zasnivanja radnog odnosa i pokretanja vlastitih poslovnih poduhvata.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	700.000	700.0000	-	-	-
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo privrede HNK-a i JU Služba za zapošljavanje HNK-a				
Nosioci mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo privrede HNK-a • Vlada HNK-a • JU Služba za zapošljavanje HNK-a • Obrtnička komora HNK-a • Privredna komora HNK-a 				
Ciljne grupe	Poslovni subjekti s područja HNK-a				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
Naziv mjere	1.2.1 Održiva poljoprivreda

	Cilj mjere				
	Cilj mjere je podizanje konkurentnosti održive poljoprivredne proizvodnje, čime se stvaraju bolji temelji za povećanje produktivnosti poljoprivrednih gazdinstava i podizanje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda za brže prilagođavanje EU standardima, pravilima i procedurama kao i lakši pristup domaćem i inostranom tržištu.				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Aktivnosti mjere				
	Ispunjavanju tog cilja doprinijet će realizacija prioriternih programa novčanih podrška po modelu podrške proizvodnji kao i dio mjera strukturne politike, a područje djelovanja odnosi se na: <ul style="list-style-type: none"> - podrške za biljnu proizvodnju dodjeljuju se za: proizvodnju ratarskih, povrtlarskih, voćarskih kultura, proizvodnju grožđa te duhana, - podrške za animalnu proizvodnju dodjeljuju se za: govedarsku, ovčarsku i kozarsku, svinjogojsku, peradarsku, pčelarsku proizvodnju i uzgoj slatkovodne i morske ribe, - podrške konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda dodjeljuju se za: investicije u poljoprivredne mašine i priključne uređaje za biljnu i stočarsku proizvodnju, investicije u opremu za biljnu i stočarsku proizvodnju, investicije u izgradnju ili proširenje, odnosno opremanje građevinskih objekata u svrhu obavljanja poljoprivredne proizvodnje, investicije u podizanje višegodišnjih nasada, - podršku stabilnosti dohotka poljoprivrednih gazdinstava za prilagođavanje zahtjevima tržišta i unapređenje produktivnosti, - Unapređenje i zaštita ribarstva, - Unapređenje i zaštita lovstva. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Prosječna plata poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede	713 KM	850 KM	MPŠV	
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	8.193 KM	11.000 KM	MPŠV	
	Novi nasadi u hektarima	70 ha	200 ha	MPŠV	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uticaj na povećanje prihoda od poreza p.c., povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom, povećanje stope zaposlenosti, povećanje fizičkog obima proizvodnje prehrambenih proizvoda, povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, povećanje održivosti i broja poljoprivrednih gazdinstava i povećanje neto dohotka.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-A (KM)	Ostali izvori (KM)
	42.000.000.	14.000.000.	/	/	28.000.000.

Period implementacije mjere	2021.-2027.
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva HNK-a
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva HNK-a, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, općine u sastavu HNK-a
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači, poljoprivredna gazdinstva

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
Naziv mjere	<i>1.2.2. Održivo korištenje vodnih resursa i šuma</i>
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj mjere ogleda se u podršci daljem unapređenju sektora voda, posebno u kontekstu efikasnog upravljanja vodama i šumama kao dio procesa stabilizacije i pridruživanja BiH Evropskoj uniji, te da se uspostavom inventara šuma i šumskog zemljišta omogući sistemsko monitoring stanja šuma i šumskog zemljišta i unaprijedi održivo upravljanje istim. Ključni projekti: „Izgradnja vodoopskrbne mreže Kruševo, Poplati, Burmazi, Bjelojevići“ i „Navodnjavanje poljoprivrednih površina na području Dubravske visoravni.“ Selo Kruševo, kao i cijeli južni dio općine Stolac, živi prvenstveno od stočarstva i poljoprivrede i izgradnja vodovodne mreže uticala bi na kvalitet života stanovništva te bi podstaknula stočarstvo i kvalitet poljoprivredne proizvodnje. Cilj projekata je unapređenje kvaliteta života ljudi na ovim prostorima i podsticanje stočarstva i kvalitetne i održive poljoprivrede.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Dopune/usklađivanje ZOV-a HNK-a s Federalnim ZOV-om; - Izrada Zakona o šumama HNK-a; - Nastavak izdavanja koncesija za održivo korištenje voda te racionalizacija postojećeg korištenja voda uz ekonomske mjere; - Nastavak edukacije stručnog kadra, uz osiguranje pristupa javnosti poslovima koji se obavljaju u sektoru voda; - Donošenje provedbenog akta kojim se reguliše cijena vodnih usluga; - Jačanje postojeće kadrovske strukture organizacione jedinice koja u sklopu Ministarstva upravlja vodama; - Nastavak sufinansiranja projektne dokumentacije kao i izvođenja projekata vodosnabdijevanja koje razvijaju JLS; - Nastavak sufinansiranja izrade projektne dokumentacije, kao i izvođenja projekata navodnjavanja koje vode JLS u skladu s Planom navodnjavanja HNK-a;

	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavak sufinansiranja izrade projektne dokumentacije kao i izvođenja projekata odvodnje i urbane kanalizacije te uređaja za pročišćavanja otpadnih voda; - Usvajanje Plana odbrane od poplava na vodotocima II. kategorije te, prema istome, izrada dokumentacije za zaštitu od štetnog djelovanja voda, kao preduslova za izvođenje objekata za zaštitu od štetnog djelovanja voda; obezbijediti usmjeravanje šumskih resursa u proizvodnju proizvoda visoke dodane vrijednosti u domaćim kompanijama; - podsticati ulaganja u opremu za iskorištavanje šuma (mašine, alati i uređaji za sječu, privlačenje, izvlačenje i iznošenje šumskih drvnih sortimenata), opremu za proizvodnju šumske biomase, za šumsko-uzgojne radove, opremu za zaštitu šuma od požara, biljnih bolesti i štetočina; - podsticati ulaganja u opremu za sjemensko-rasadničku proizvodnju; - podsticati ulaganja u opremu za izgradnju šumske transportne infrastrukture, skladištenje šumskih drvnih sortimenata; - uspostava redovnog praćenja i unapređenje zdravstvenog stanja šuma i šumskog zemljišta uspostavom baze podataka (GIS); - tehničko opremanje čuvarske službe za adekvatniji monitoring zdravstvenog stanja šuma i nabavka sistema dojava i borbe protiv požara (nabavka opreme za održavanje zdravstvenog stanja šuma, izgradnja osmatračnica, nabavka telekomunikacione opreme, nabavka vatrogasnih vozila); - uspostava dijagnostičko–prognozne službe u kantonalnoj Upravi za šumarstvo za monitoring zdravstvenog stanja šuma; - nabavka softvera i izrada inventara šuma i šumskog zemljišta od strane kantonalne Uprave za šumarstvo; - provođenje mjera za recertifikaciju prema FCS certifikatu. 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	Broj donesenih zakonskih propisa, provedbenih planova, projektne dokumentacije	2	Min 5	MPŠV
	Broj provedenih postupaka i dodijeljenih koncesija	15	50	MPŠV
	Jačanje kadrovske strukture sektora voda / povećanje broja i edukacija postojećeg kadra	2	4 nova službenika / 10 edukacija	MPŠV
	Vrijednost podržanih projekata za održivo upravljenje šumama	0	20% povećanje	MPŠV

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Kako su vode resurs koji je neophodan čak i za održivi opstanak, tako njihova važnost za održivi razvoj još više dobiva na značaju. Naime, vode kao takve predstavljaju temelj, a razvoj sektora voda predstavlja predušlov za razvoj svih ostalih grana.</p> <p>Razvojni efekat mjere ogleda se i u ublažavanju posljedica klimatskih promjena, poboljšanju hidrologije vodotokova i zaštiti biodiverziteta od poplava i klizišta, smanjenju rizika od požara kao i korištenju potencijala za diversifikaciju ekonomskih ruralnih aktivnosti.</p>				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	45.000.000.	45.000.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a				
Nosioci mjere	Agencija za vodno područje Jadranskog mora Mostar, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a, jedinice lokalne samouprave				
Ciljne grupe	Jedinice lokalne samouprave				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
Naziv mjere	<i>1.2.3. Kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene industrije</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj ove mjere je obezbijediti predušlove poljoprivrednim gazdinstvima za proizvodnju za tržište i ostvarenje privredne profitabilnosti koju prate investicijske aktivnosti za unapređenje i poboljšanje uslova za poljoprivrednu proizvodnju, uz korištenje svih raspoloživih resursa za koje poljoprivredno gazdinstvo posjeduje komparativne prednosti, kako bi se ostvarilo smanjenje proizvodnih gubitaka i unapređenje primarne poljoprivredne proizvodnje i konkurentne poljoprivredno-prehrambene industrije
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Digitalna tržnica HNK-a, - proizvodnja i dostupnost sigurne, kvalitetne i nutritivno vrijedne hrane, proizvedene na održiv način, što je i jedna od ključnih politika koja se navodi u Evropskom zelenom planu i Strategiji „Od polja do stola“,

	<ul style="list-style-type: none"> - očuvanje zdravlja i dobrobiti životinja kao preduslova za održivu stočarsku proizvodnju te za smanjenu potrebu za antimikrobnim sredstvima, a samim time i antimikrobne rezistencije koja je goruće pitanje u svijetu i znatno utiče na sigurnost hrane koju konzumiramo i na zdravlje potrošača, - smanjenje korištenja pesticida tokom proizvodnje hrane kao i pitanje povećanja površina na kojima se uzgaja organska hrana, - skraćivanje lanca snabdijevanja poljoprivrednim proizvodima, - provedba kontrole plodnosti tla za smanjenje degradacije plodnosti tla i zagađenja okoliša, - uređenje putne mreže za omogućavanje pristupa mehanizacije poljoprivrednim parcelama, - održavanje mreže protugradne zaštite i izgradnja mreže protugradne zaštite na području HNK-a, - izgradnja infrastrukturnih projekata (prostora za skladištenje, sušenje i hlađenje, tržnica) za smanjenje gubitaka kakvoće i kvaliteta i očuvanje prirodnih svojstava, uz povećanje valorizacije poljoprivrednih proizvoda i ostvarenje većih prihoda, - osnivanje lokalnih akcijskih grupa za podsticanje lokalno održivog razvoja, - podsticanje poljoprivrednih sajmova, manifestacija i izložbi i - razvijanje veterinarske djelatnosti. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Broj održanih manifestacija kao podrška poljoprivredi i povećanjem konkurentnosti poljoprivrednog sektora	19	25% povećanje	MPŠV	
	Izvoz (000 KM)	721.180 KM	850.000 KM	MPŠV	
	Registrovana digitalna tržnica - broj PPG-a koji plasiraju na digitalnoj tržnici	100	1.000	MPŠV	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere će uticati na skraćivanje lanca – polje/potrošač; konkurentnost poljoprivredne djelatnosti				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.800.000	1.800.000	0	0	0
Period implementacije mjere	2021.-2027.				

Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a, Ministarstvo privrede HNK-a;
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a, općine i gradovi
Ciljne grupe	Stanovništvo, privredni subjekti

Veza sa strateškim ciljem		1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA		
Prioritet	1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja			
Naziv mjere	1.2.4. <i>Održivi ruralni razvoj</i>			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Cilj mjere je podsticanje konkurentnosti poljoprivrede, obezbjeđenje održivog upravljanja prirodnim resursima te stvaranje novih i zadržavanje postojećih radnih mjesta na području HNK-a			
	Aktivnosti mjere			
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - podršku za zaštitu i jačanje autohtonih genetskih resursa, realizaciju poljoprivredno-okolišnih mjera i mjera za ublažavanje klimatskih promjena, - promociju saradnje među poljoprivrednim proizvođačima, - promociju i pružanje usluga za ruralno stanovništvo, - promociju prerađivačkih aktivnosti malog obima, - marketing lokalnih proizvoda i usluga, - realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu na gazdinstvima - podršku formiranju grupa proizvođača (formiranje klastera), - realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu za preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda, - podršku organskoj proizvodnji, - podršku ruralnom razvoju i - održivo upravljanje zemljištem. 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	Registar poljoprivrednih gazdinstava (PPG)	5.684	6.500	MPŠV
	Broj podržanih poljoprivrednih proizvođača za organsku poljoprivrednu proizvodnju	0	5% od podsticaja, za organsku proizvodnju	MPŠV

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će realizacijom povećati konkurentnost poljoprivrednih proizvođača, poboljšati način korištenja okolišnih resursa te doprinijeti zaustavljanju depopulacije ruralnih područja.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	9.300.000	6.500.000	/	/	2.800.000 FBiH
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a, gradovi/općine HNK-a				
Ciljne grupe	Pravna i fizička lica koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom na području HNK-a				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
Naziv mjere	<i>1.2.5. Uspostaviti funkcionalne savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere Cilj mjere je oblikovanje boljih uslova poslovanja u poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi u svrhu unapređenja konkurentnosti sektora.

	<p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kreiranje različitih programa savjetovanja mladih poljoprivrednika, šumoposjednika, poljoprivrednih gazdinstava, mladih koji se žele baviti turizmom i dr., - podršku izradi naučnih i stručnih programa iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, - sufinansiranje opremanja laboratorija, - sufinansiranje stručnih skupova, kongresa, simpozijuma, seminara i sajмова, - podršku promotivnim i informativnim aktivnostima (sajmovi poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, stručna i naučna savjetovanja itd.), - podršku osiguranju primarne poljoprivredne proizvodnje i upravljanju rizicima, - podršku otkupu poljoprivrednih proizvoda, - podršku zaštiti zdravlja životinja, - podršku stručnim poslovima u biljnoj proizvodnji (gen banka, sjemenarstvo), - uspostavu i jačanje sistema kontrole kvaliteta i zdravstvene sigurnosti proizvoda, - unapređenje savjetodavne službe za diseminaciju znanja i tehnologija nastalih kao rezultat istraživanja i inovacija, - promociju održive proizvodnje visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti, - osiguranje povezivanja privatnog sektora s poljoprivrednim fakultetima, školama, institutima, zavodima te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama. 				
<p>Indikatori za monitoring rezultata mjere</p>	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p>	<p>Polazne vrijednosti (2019.)</p>	<p>Ciljne vrijednosti (2027.)</p>	<p>Izvor verifikacije</p>	
	<p>Broj korisnika savjetodavnih usluga u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu</p>	<p>2.500</p>	<p>3.500</p>	<p>MPŠV</p>	
	<p>Broj održanih stručnih skupova, konferencija, simpozijuma, seminara i sajмова u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva</p>	<p>80</p>	<p>150</p>	<p>MPŠV</p>	
<p>Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</p>	<p>Razvojni rezultat mjere ogleda se u unaprijeđenom znanju poljoprivrednih proizvođača kroz transfer tehnologija i dobre poslovne prakse, uspostavljenom horizontalnom i vertikalnom interesnom povezanošću svih subjekata u sektoru poljoprivrede, ali i vodoprivrede i šumarstva.</p>				
<p>Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja</p>	<p>Ukupno (KM)</p>	<p>Budžetska</p>	<p>Kreditna sredstva (KM)</p>	<p>Sredstva EU-a (KM)</p>	<p>Ostali izvori (KM)</p>

		sredstva (KM)			
	3.100.000	1.800.000	/	/	1.300.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine HNK-a				
Ciljne grupe	Pravna i fizička lica koja se bave poljoprivrednim proizvodnjom na području HNK-a				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda
Naziv mjere	1.3.1. Razvoj novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	HNK ima izuzetno dobre preduslove za razvoj kvalitetnog i međunarodno konkurentnog turističkog proizvoda. Radi se o jednom od turistički najrazvijenijih i najatraktivnijih regiona u FBiH, ali i cijeloj BiH, koji odlikuje kvalitetna i vrlo diversificirana turističko-resursna osnova. Međutim, bez obzira na kvalitetnu turističku resursnu osnovu i na razvijenu tradiciju i preduzetnički duh lokalnog stanovništva, može se zaključiti da je trenutno dosegnuti stepen konkurentnosti i turističkog razvoja HNK-a daleko ispod realnih potencijala ovog kantona. Zbog toga aktivnosti definisane unutar ove mjere za cilj imaju podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističke ponude HNK-a.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja novih i podizanje kvaliteta postojećih smještajnih objekata, s naglaskom na male i porodične hotele (do 50 kreveta) i PPG-ove; - Razvoj inovativnih sadržaja turističke ponude: kulturno-historijska baština, tematski itinerari, biciklističke staze, zabavni parkovi, eko-etno sela i sl.; - Razvoj turizma događanja i manifestacija (naglasak na vjerski turizam); - Razvoj „nišnih“ turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti (npr. posmatranje ptica ili arheološki turizam...); - Označavanje i interpretacija turističkih atrakcija na području HNK-a; - Razvoj sistema „labelinga“ i sistema označavanja kvaliteta (npr. „eco-labeling“ i sl.).

Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	Broj noćenja turista u HNK-u		607,5 hiljada	4 miliona	FZS
	Broj kategorisanih smještajnih objekata 4* i 5*		52	100	FMOIT
	Prosječna dužina boravka turista		1,9 dana	5 dana	Izračun
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere „Razvoj novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude“ jest podizanje kvaliteta smještajne i ostale turističke ponude, fokusiranje na razvoj kvalitetnih turističkih proizvoda s višim udjelom dodane vrijednosti i bolje označavanje i interpretacija turističkih atrakcija, što će direktno doprinijeti podizanju konkurentnosti ukupnog turističkog proizvoda HNK-a na lokalnom i regionalnom turističkom tržištu.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	4.600.000	450.000,00	650.000,00	3.500.000,00	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a, Ministarstvo privrede HNK-a, TZ HNK-a, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Privredna komora HNK-a; Obrtnička komora HNK-a				
Ciljne grupe	Privatni sektor (mikro, malo i srednje preduzetništvo), udruženja građana, amaterski sportski klubovi, kulturno-umjetnička društva, strukovna udruženja s područja turizma, turistički klasteri (npr. Klaster Hercegovina i sl.)				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda
Naziv mjere	1.3.2. Osnaživanje destinacijskog menadžmenta i planski razvoj, promocija i brendiranje HNK-a kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere Turizam se na području HNK-a trenutno odvija na neplanski, stihijski način, što za posljedicu ima nizak nivo destinacijskog menadžmenta i

	<p>saradnje među glavnim interesnim grupama, ali i nedovoljnu prepoznatljivost HNK-a kao turističkog odredišta na lokalnom i regionalnom turističkom tržištu. Cilj ove mjere je sistemski, planski, uravnotežen i dugoročno održiv razvoj turizma na području HNK-a te izgradnja imidža HNK-a kao prepoznatljivog i poželjnog turističkog odredišta.</p>				
	<p>Aktivnosti mjere</p>				
	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada strategije razvoja turizma (s planom marketinga turizma) HNK-a 2022.-2030; - Izrada novih promotivnih konstanti i vizuelnog identiteta HNK-a (logo, slogan, knjiga grafičkih standarda i sl.); - Izrada/modernizacija/modernizacija web-stranice TZ HNK-a; - Jača prisutnost TZ HNK-a na društvenim medijima (FB i IG); - Aktivnosti internog marketinga – „public awareness“ kampanje usmjerene na domaće stanovništvo; - Nastup na specijalizovanim turističkim sajmovima; - Aktivna uloga HNK-a u turističkom klasteru Hercegovina i osnaživanje saradnje među dionicima razvoja turizma (privatni i javni sektor). 				
<p>Indikatori za monitoring rezultata mjere</p>	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p>	<p>Polazne vrijednosti (2019.)</p>	<p>Ciljne vrijednosti (2027.)</p>	<p>Izvor verifikacije</p>	
	<p>Strategija razvoja turizma HNK-a 2022.-2030.</p>	<p>0</p>	<p>1</p>	<p>Vlada HNK-a</p>	
	<p>Godišnji broj nastupa na sajmovima TZ HNK-a</p>	<p>15</p>	<p>25</p>	<p>TZ HNK-a</p>	
	<p>Broj posjetilaca web-stranice TZ HNK-a</p>	<p>Cca. 50 hilj.</p>	<p>500 hilj.</p>	<p>TZ HNK-a</p>	
	<p>Doseg TZ HNK-a na društvenim medijima/digitalnim kanalima (FB i IG)</p>	<p>FB – 1.050 IG - 0</p>	<p>FB – 100 hilj. IG – 10 hilj.</p>	<p>TZ HNK-a</p>	
<p>Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</p>	<p>Razvojni efekat mjere i pripadajućih aktivnosti je unapređenje trenutnog nivoa turističkog razvoja HNK-a, odnosno planiranje budućeg turističkog razvoja na planski i sistemčan način. U sklopu toga, jedna od najvažnijih aktivnosti je izrada nove strategije razvoja turizma HNK-a, unapređenje postojećeg nivoa destinacijskog menadžmenta kroz bolju saradnju svih dionika turističkog razvoja, unapređenje turističkog lanca vrijednosti te brendiranje HNK-a kao poželjnog i prepoznatljivog turističkog odredišta. Implementacija ove mjere u direktoj je funkciji ostvarenja prioriteta „1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda“.</p>				
<p>Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja</p>	<p>Ukupno (KM)</p>	<p>Budžetska sredstva (KM)</p>	<p>Kreditna sredstva (KM)</p>	<p>Sredstva EU-a (KM)</p>	<p>Ostali izvori (KM)</p>
	<p>600.000</p>	<p>150.000</p>	<p>150.000</p>	<p>300.000</p>	<p>/</p>

Period implementacije mjere	2021.-2023. godina
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Vlada HNK-a
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a, TZ HNK-a, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Turistički klaster Hercegovina
Ciljne grupe	Turistički preduzetnici, domaći i inostrani turisti

Veza sa strateškim ciljem	1. <u>DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA</u>			
Prioritet	1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda			
Naziv mjere	1.3.3. Povezivanje poljoprivrede i turizma			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Turizam je, uz poljoprivrednu proizvodnju, jedna od glavnih ekonomskih aktivnosti na području HNK-a. Cilj ove mjere je povećati plasman domaćih/lokalnih poljoprivrednih proizvoda u turističku potrošnju te na taj način obezbijediti (1) dodatni prihod poljoprivrednim proizvođačima, (2) kvalitetne poljoprivredne proizvode turističkom sektoru i (3) brendiranje HNK-a kroz domaće/lokalne i autohtone turističke proizvode.			
	Aktivnosti mjere			
	<ul style="list-style-type: none"> - Podsticanje razvoja turizma na ruralnim područjima; - Podsticanje autohtone i organske poljoprivredne proizvodnje i plasman u turističku potrošnju; - Razvoj sistema certifikovanja PPG-ova (seoskih gazdinstava); - Razvoj turističkih sadržaja zasnovanih na povezanosti poljoprivrede i turizma (vinske ceste i sl.). 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	Broj seoskih gazdinstava koja se bave pružanjem usluga smještaja i pripremanjem i posluživanjem hrane i pića	15	50	TZ HNK-a
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacija ove mjere i aktivnosti koje su predviđene u sklopu ove mjere imala bi pozitivan sinergijski i razvojni efekat na poljoprivredne proizvođače kojima bi se olakšao plasman njihovih proizvoda na turističko tržište i koji bi istovremeno mogli ostvariti i dodatni prihod kroz pružanje turističkih usluga na PPG-ovima. Osim toga, pozitivan efekat bi imali i pružaoci usluga u turizmu koji bi obezbijedili pouzdane i sljedeće dobavne lance lokalnih poljoprivrednih proizvoda visokog kvaliteta.			

Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.300.000	100.000	100.000	1.100.000	/
Period implementacije mjere	2021.-2030.				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a				
Nosioci mjere	TZ HNK-a, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Turistički klaster Hercegovina				
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači, pružaoci turističkih usluga, domaći i strani turisti				

Veza sa strateškim ciljem		1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA			
Prioritet	1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda				
Naziv mjere	1.3.4. Razvoj ljudskih potencijala u turizmu				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere				
	Turizam je radno intenzivna uslužna djelatnost pa je kvalitet kadrova jedna od ključnih komponenti kvaliteta ukupnog turističkog proizvoda. Cilj ove mjere je kadrovsko osnaživanje HNK-a kroz formalnu edukaciju turističkih kadrova, koja se provodi u ustanovama srednjeg i visokog obrazovanja, i kroz neformalnu edukaciju koja je prvenstveno usmjerena na odrasle osobe (tečajevi, prekvalifikacija, dokvalifikacija i sl.)				
	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Podizanje nivoa formalnog obrazovanja (SSS i VSS); - Utvrđivanje obrazovnih potreba odraslih s područja turizma i ugostiteljstva („VET needs assessment”); - Izrada VET kurikuluma s područja turizma i ugostiteljstva; - Organizacija cjeloživotnog obrazovanja za turizam i ugostiteljstvo (srednje strukovne škole, javni i privatni univerziteti); - Unapređenje rada turističkih zajednica i jačanje kapaciteta turističkih radnika. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Broj učenika upisanih u srednje turističko-ugostiteljske škole	667	800	MONKS	
	Broj studenata turizma na području HNK-a	220	450	MONKS	

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat ove mjere očituje se kroz podizanje kvaliteta lica zaposlenih u turizmu, što ima direktan uticaj na podizanje kvaliteta i konkurentnosti turizma na području HNK-a.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.200.000	100.000	100.000	1.000.000	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a, Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a, TZ HNK-a, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Turistički klaster Hercegovina, turističke zajednice na području HNK-a				
Ciljne grupe	Učenici/studenti, odrasli koji se planiraju prekvalifikovati, dokvalifikovati za bavljenje turizmom				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.4. Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe
Naziv mjere	1.4.1. Kompetentna, dostupna i efikasna javna uprava
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Izgraditi funkcionalnu i otvorenu javnu upravu koja na svim nivoima daje efikasne odgovore na potrebe društva, doprinosi kvalitetu života građana i privrednom napretku HNK-a.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> – osnivanje tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u F BiH, Zakonom o budžetima u F BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakonom o izvršenju Budžeta HNK-a te Uredbom o izradi strateških dokumenata u F BiH, – optimizacija i digitalizacija usluga i procesa javne uprave, – unapređenje upravljanja ljudskim resursima na principima profesionalizma, kompetentnosti i kvaliteta javne uprave, – unapređenje funkcionalnosti i održivosti lokalne samouprave, – podizanje kvaliteta i pojednostavljivanje pismene i internetske komunikacije javnih institucija, – otvorenost prema savjetovanju i učestvovanju građana i civilnog društva u oblikovanju i provođenju javnih politika, – unapređenje sistema upravljanja imovinom HNK-a, – povećanje prihoda od upravljanja imovinom HNK-a,

	– unapređenje procesa evropskih integracija i povećanje svijesti stanovništva o procesu evropskih integracija i razumijevanja reformskih aktivnosti.				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Funkcionalno tijelo za poslove razvojnog planiranja i upravljanje razvojem	NE	DA	MPULS	
	Prihodi od upravljanja imovinom HNK-a	21.500.000	30.000.000	MF	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavljanjem tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem i implementacijom planiranih aktivnosti stvorit će se uslovi za efikasno upravljanje integriranim razvojem na nivou HNK-a što će unaprijediti kvalitet života za sve građane, poslovne subjekte i investitore.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.000.000	700.000	/	300.000	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Vlada HNK-a				
Nosioci mjere	Vlada HNK-a, Kabinet premijera Vlade HNK-a, Ured za zakonodavstvo, Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK-a, Ministarstvo unutrašnjih poslova HNK-a, Ministarstvo finansija HNK-a.				
Ciljne grupe	Građani, djelatnici kantonalnih organa uprave, poslovni subjekti, investitori				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.4. Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe
Naziv mjere	<i>1.4.2. Transparentnost u upravljanju javnim finansijama</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Unapređenje efikasnosti sistema javnih finansija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> – osiguranje većeg poštovanja Zakona o budžetima i drugih zakona prilikom trošenja budžetskih sredstava, – povećanje efikasnosti u naplati javnih prihoda,

	<ul style="list-style-type: none"> – povećanje efekta u trošenju javnih sredstava i obima i efikasnosti javnih investicija, – unapređenje fiskalne stabilnosti i izravnane u oblasti javnih finansija, – osiguranje pravovremenog i sistemskog provođenja preporuka iz revizorskih izvještaja, – provođenje stalne obuke korisnika budžeta s ciljem unapređenja fiskalne discipline u HNK-u, – kontinuiran rad na smanjivanju prafiskalnih nameta i eventualnom ukidanju, – zajednički rad na pripremi i implementaciji projekata čije finansiranje se zahtijeva iz drugih izvora. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Implementacija i unapređenje programskog budžetiranja	NE	DA	MF	
	Visina neporeskih prihoda	9.631.000	14.000.000	MF	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere ogleda se u mobilizaciji javnih finansijskih resursa, namicanju sredstava iz vanjskih izvora i rastu ekonomije povećanim javnim investicijama kao i rasterećenju privrede na održiv način.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno	Ukupno	Kreditna sredstva	Sredstva EU-a	Ostali izvori
	800.000	500.000	/	300.000	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo finansija HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo finansija HNK-a, Ministarstvo privrede HNK-a, Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a				
Ciljne grupe	Građani, poslovni subjekti.				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	1.4. Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe
Naziv mjere	<i>1.4.3. Efikasno i djelotvorno pravosuđe i pravni sistem</i>
	Cilj mjere

Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	je poboljšanje i pojednostavljivanje komunikacije s građanima, skraćivanje trajanja stečajnih postupaka i jačanje povjerenja u njihovu djelotvornost te unapređenje ljudskih resursa i uslova rada.				
	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> – nastavak smanjivanja broja neriješenih predmeta i skraćivanje trajanja sudskih postupaka poboljšanjem efikasnosti, – unapređenje kompetencija i upravljačkih vještina u pravosudnom sistemu, – edukacija stečajnih sudija i upravnika, – unapređenje infrastrukturnih uslova u pravosudnim organima radi poboljšanja radnih uslova za osoblje pravosudnog sektora i veće zadovoljstvo građana, – optimizacija i digitalizacija usluga i procesa u pravosudnom sistemu, – jačanje i podrška borbi protiv različitih oblika kriminala, uključujući visokotehnološki kriminal i terorizam i – koordinisanje reforme javne uprave. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Prosječno trajanje sudskih postupaka	443,9	374	MPULS	
	Broj educiranih stečajnih sudija i upravnika	4	5	MPULS	
	Iznos sredstava uloženi u poboljšanje uslova rada i digitalizaciju usluga i procesa	61.498,59	126.000	MPULS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ravnomjernom raspodjelom radnog opterećenja, ujednačenijim i racionalnijim korištenjem ljudskih i materijalnih resursa, kao i lakšim upravljanjem pravosudnim organima i povećanjem efikasnosti pravosuđa, stvorit će se uslovi za jačanje pravne sigurnosti građana i preduzeća, što će višestruko doprinijeti razvoju HNK-a.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	2.000.000	1.500.000	/	500.000	/
Period implementacije mjere	2021.-2027.				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK-a, Ministarstvo unutrašnjih poslova HNK-a, Ministarstvo finansija HNK-				

	a, Ured Vlade HNK-a, Ured za zakonodavstvo, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK-a, Ministarstvo privrede HNK-a
Ciljne grupe	Građani, preduzeća, djelatnici Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK-a

Veza sa strateškim ciljem		1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVOJ UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA			
Prioritet	1.4. Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe				
Naziv mjere	1.4.4. <i>Borba protiv korupcije</i>				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere				
	je uspostaviti i kontinuirano unapređivati potreban zakonodavni i institucionalni okvir u djelokrugu represivnog djelovanja protiv korupcije, ali i njezina sprečavanja, što će dovesti do vraćanja povjerenja građana u organe javne vlasti HNK-a i jedinica lokalne samouprave na području HNK-a.				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> – jačanje institucionalnog i zakonodavnog okvira za borbu protiv korupcije, – formiranje profesionalnog tijela za sprečavanje korupcije na području HNK-a (tim za prevenciju i borbu protiv korupcije), – jačanje transparentnosti rada organa javne vlasti, – poboljšanje sistema integriteta u javnoj upravi i – podizanje svijesti javnosti o štetnosti korupcije. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Funkcionalno profesionalno tijelo za sprečavanje korupcije	NE	DA	MPULS	
	Izrađeni planovi integriteta u kantonalnim organima uprave	0	1*(za svaki organ)	MPULS	
	Izrađeni planovi integriteta u općinskom/kantonalnom sudu	5	5	MPULS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanjem transparentnosti rada i smanjenjem nivoa korupcije stvorit će se uslovi za efikasniji rad kantonalnih organa uprave, a HNK učiniti atraktivnijom destinacijom za život, rad i dolazak investitora i turista.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.400.000	700.000	/	700.000	/

Period implementacije mjere	2021.-2027.
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Vlada HNK-a
Nosioci mjere	Vlada HNK-a, Tim za prevenciju i borbu protiv korupcije, Kabinet premijera Vlade HNK-a, Ured za zakonodavstvo, Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK-a, Ministarstvo unutrašnjih poslova HNK-a, Ministarstvo finansija HNK-a.
Ciljne grupe	Građani, djelatnici kantonalnih organa uprave, poslovni subjekti, investitori, turisti

DRUŠTVENI RAZVOJ

Veza sa strateškim ciljem	2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA
Prioritet	2.1. Unapređenje nauke i obrazovnog sistema na svim nivoima
Naziv mjere	<i>2.1.1. Jačanje infrastrukturnih, tehničkih i digitalnih kapaciteta za odgoj i obrazovanje</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj je unaprijediti infrastrukturne preduslove za povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, razvoja i unapređenja kvaliteta osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja kroz kurikularne reforme zasnovane na rezultatima učenja i programima unapređenja i modernizacije prostornih kapaciteta obrazovnih ustanova.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Obezbijediti ulaganja u kvantitativno unapređenje postojećih infrastrukturnih kapaciteta Univerziteta i Sveučilišta u skladu s njihovim strategijama razvoja; - Obezbijediti digitalnu opremu nužnu za učenje i sticanje znanja u obrazovnom sistemu; - Obezbijediti tehničke i ljudske uslove da svi učenici imaju domenski školski e-mail; - Jačanje učesnika odgojno-obrazovnog procesa (jačanje nastavnog osoblja, uključujući kvalitetniji rad s pripravnicima kroz stalno stručno usavršavanje; kadrovsko jačanje/popunjavanje ljudskih resursa institucija za podršku; osnovna obuka i stručno usavršavanje za menadžmente škola/školskih odbora; partnerstva s vladinim i nevladinim sektorom u razvoju obrazovanja); - Jačanje institucija za podršku razvoja obrazovanja; - Razvijanje i podrška programima dodatne stručne podrške učenicima i nastavnicima, te programima prevencije u oblasti socijalnog rada, fizičkog, mentalnog zdravlja, društvenog aktivizma i sl. kroz saradnju i umrežavanje s organizacijama civilnog društva; - Unaprijediti centralnu komunikacionu infrastrukturu, izgraditi lokalnu bežičnu komunikacionu infrastrukturu (WLAN).

	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
Indikatori za monitoring rezultata mjere	% rekonstruisanih osnovnih i srednjih škola	50%	90%	MONKS	
	Usvojeni strateški dokumenti iz oblasti obrazovanja	NE	DA	MONKS	
	Broj infrastrukturnih objekata u okviru kampusa Sveučilišta i Univerziteta	30	50	MONKS	
	Broj računara koje koriste učenici na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	5	10	MONKS	
	Obuhvat škola koje koriste elektronske dnevnik	0	100%	MONKS	
	Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Na ovaj način će se doprinijeti razvoju svih nivoa obrazovanja, unapređenju kvaliteta osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, zasnovanog na razvojnim strategijama i kurikularnim reformama, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova, Sveučilišta i Univerziteta, uz kontinuirano podsticanje inkluzivnog obrazovanja za sve. S druge strane, razvojem naučno-istraživačkog rada cilj je ojačati most između akademske zajednice i privrede HNK-a i inovacijama podstaknuti brži ekonomski razvoj.			
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.300.000	1.000.000	0	200.000	100.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Ciljne grupe	Učenici, studenti, obrazovne ustanove i institucije, nastavno osoblje.				

Veza sa strateškim ciljem	2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA
Prioritet	2.1. Unapređenje nauke i obrazovanja na svim nivoima
Naziv mjere	2.1.2. <i>Poboljšati kvalitet osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je, na osnovi razvojnih strategija, unaprijediti kvalitet osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja provođenjem kurikularne reforme zasnovane na rezultatima učenja, jačanje učesnika odgojno-obrazovnog

	<p>procesa, izgradnjom, podrškom realizaciji strategije razvoja Univerziteta i Sveučilišta na području HNK-a, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova, uz neprestano podsticanje inkluzivnog obrazovanja za sve.</p>			
	<p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada i implementacija strategije razvoja srednjeg obrazovanja i odgoja; - Izrada i implementacija strategije za uključivanje i podršku djece s posebnim potrebama u obrazovni sistem; - Strategija za uključivanje djece s poteškoćama u razvoju u obrazovanje (nakon isteka 2018.-2025.); - Podrška implementaciji projekata, mjera i ciljeva Strategije razvoja Univerziteta i Sveučilišta za period 2021-2027. godina; - Kurikularna reforma – NPP-i zasnovani na ishodima učenja (Izrada NPP-a zasnovanih na ishodima učenja za sve razrede osnovnih i srednjih škola; osnovna obuka nastavnog osoblja o primjeni NPP-a na osnovi rezultata učenja; primjena NPP-a na osnovi ishoda učenja; evaluacija programa obuke i ishoda učenja i rada škola i mjere za poboljšanje); - Jačanje učesnika odgojno-obrazovnog procesa (jačanje nastavnog osoblja, uključujući kvalitetniji rad s pripravnicima kroz stalno stručno usavršavanje; kadrovsko jačanje/popunjavanje ljudskih resursa institucija za podršku; osnovna obuka i stručno usavršavanje za menadžmente škola/školskih odbora; partnerstva s vladinim i nevladinim sektorom u razvoju obrazovanja); - Materijalno i tehničko opremanje odgojno-obrazovnih ustanova; - Jačanje institucija za podršku razvoja obrazovanja; - Razvijanje i podrška programima dodatne stručne podrške učenicima, studentima i nastavnicima i programima prevencije u oblasti socijalnog rada, fizičkog, mentalnog zdravlja, društvenog aktivizma i sl., kroz saradnju i umrežavanje s organizacijama civilnog društva; - Stimulisanje upisa učenika u strukovne škole putem stipendiranja; - Podizanje kvaliteta srednjoškolskog obrazovanja u strukovnim školama; - Izrada i donošenje zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvoju. 			
<p>Indikatori za monitoring rezultata mjere</p>	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p>	<p>Polazne vrijednosti (2019.)</p>	<p>Ciljne vrijednosti (2027.)</p>	<p>Izvor verifikacije</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Broj implementiranih nastavnih planova i programa na osnovu ishoda učenja za sve nivoe obrazovanja 	<p>0</p>	<p>5</p>	<p>MONKS</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Broj izgrađenih, rekonstruisanih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnih ustanova 	<p>0</p>	<p>4</p>	<p>MONKS</p>

	• Broj usvojenih strateških dokumenata	1	4	MONKS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenjem nastave, jačanjem kompetencija nastavnog osoblja i uvođenjem novih nastavnih programa zasnovanih na rezultatima učenja, direktno se utiče na povećanje interesovanja mladih za školovanje za zanimanja koja su konkurentna na tržištima rada, odnosno direktno se utiče na jačanje kompetencija i kvaliteta stečenih znanja učenika i studenata, što, na kraju, omogućava privrednicima i drugim poslovnim subjektima pristup visoko kvalitetnoj radnoj snazi i jačanju njihovih kadrovskih kapaciteta. S obzirom da bolji kvalitet nastave i ponude nastavnog sadržaja utiče na konkurentnost na tržištu rada, to će ova mjera indirektno uticati i na poboljšanje kvaliteta života kako mladih tako i nastavnika i na taj način ih zadržati da svoju budućnost grade na području HNK-a.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja (000 KM)	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.650.000	1.250.000	/	/	400.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a, Pedagoški zavod HNK-a, Zavod za školstvo HNK-a, osnovne i srednje škole na području HNK-a, organizacije civilnog društva, Obrtnička komora HNK-a				
Ciljne grupe	Učenici, studenti, pripadnici ranjivih grupa i branilačke populacije, obrazovne ustanove i institucije, nastavno osoblje.				

Veza sa strateškim ciljem	2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA
Prioritet	2.1. Unapređenje obrazovnog sistema na svim nivoima
Naziv mjere	2.1.3. <i>Jačanje kapaciteta naučno-istraživačkih i visokoobrazovnih institucija u skladu s EU normama</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	- <i>Glavni cilj</i> je osavremeniti institucije i programe kako bi se mogli prilagoditi potrebama savremene privrede koja utiče na kvalitet života građana. Ulaganjem u nauku, digitalizacijom, podsticanjem upotrebe informacionih tehnologija i inovacija stvara se savremeni tehnološki razvoj.
	Aktivnosti mjere
	- Podrška unapređenju digitalne infrastrukture na Univerzitetu i Sveučilištu (hardver, softver, oprema i servisi);

	<ul style="list-style-type: none"> - Podrška realizaciji programa obuka za digitalno osposobljavanje zaposlenih u IT centru, nastavnog osoblja, studenata i administrativnog osoblja; - Podrška digitalizaciji nastave i nastavnih procesa na Univerzitetu i Sveučilištu; - Podrška digitalizaciji istraživačke djelatnosti (relevantnim bazama podataka) i jačanju izdavačke djelatnosti, uz promovisanje otvorenog pristupa, te uspostava modula za praćenje NI/UI rada); - Podrška digitalizaciji saradnje na Univerzitetu i Sveučilištu s okruženjem (javna uprava, poslovni sektor, nevladin sektor); - Podržavati naučno-istraživačke projekte u kojima učestvuju univerziteti iz FBiH; osnivanje naučnih instituta; - Obezbijediti podršku formiranju preduzetničke infrastrukture na visokoškolskim ustanovama (promocija koncepta „preduzetničkog univerziteta“); - Uspostaviti digitalnu platformu <i>e-student</i> za praćenje dostupnosti statusa, analizu i zapošljavanje studenata; - Potpuna integracija unutar univerziteta u FBiH, uz osiguranje prohodnosti studenata između pojedinih fakulteta; - Raditi na internacionalizaciji visokog obrazovanja kroz uvođenje predmeta i programa na engleskom jeziku i drugim stranim jezicima; - Podupiranje međunarodne razmjene studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja; - Veće korištenje međunarodnih fondova i programa (npr., razmjena studenata - ERASMUS i sl., međunarodni programi saradnje univerziteta, programi usavršavanja nastavnog kadra i sl.); - Uvesti međunarodne <i>ISIC</i> kartice za studente i profesore; - Podsticati povezivanje nastavnog kadra iz dijaspore, i institucija u kojima rade, s domaćim univerzitetima; - Kreirati i razvijati bazu podataka akademske dijaspore. 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	Nivo istraživačko-razvojnih projekata u saradnji s privredom	20%	50%	MONKS
	Broj programa za usavršavanje i mobilnost profesora	0	50	MONKS
	Broj novih studijskih programa	0	20	MONKS
	Nivo infrastrukturnih i tehničkih kapaciteta u obrazovnim ustanovama	50%	80%	MONKS
	Donesena strategija naučnog i tehnološkog razvoja HNK-a	NE	DA	MONKS
	Broj formiranih naučno-tehnoloških parkova na području HNK-a	0	2	MONKS

	Centar za ekonomsko-društvena istraživanja	NE	DA	MONKS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom mjere doprinijet će se digitalnoj transformaciji visokog obrazovanja koja osigurava pozicioniranje Univerziteta i Sveučilišta u evropski prostor obrazovanja, nastavni proces čini sadržajnijim i savremenijim, doprinosi internacionalizaciji i mobilnosti, ali i osavremenjavanju i ubrzanju oblika saradnje univerziteta s privredom i drugim interesno-uticajnim stranama. U skladu s tim, unapređenjem razvoja nauke, tehnologije i visokog obrazovanja će se podstaknuti društveni i ekonomski razvoj, usmjeriti društvo ka inovacijama i podizanju općeg nivoa tehnologija u privredi i očuvati civilizacijska baština i identitet HNK-a.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	4.000.000	3.000.000	0	800.000	200.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Ciljne grupe	Studenti, visokoškolske ustanove na području HNK-a, nastavno osoblje, građani.				

Veza sa strateškim ciljem	2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA
Prioritet	2.1. Unapređenje obrazovnog sistema na svim nivoima
Naziv mjere	2.1.4. <i>Jačanje uključenosti djece u predškolski odgoj, inovativne i kreativne potencijale učenika i studenata</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	- Cilj mjere je povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i unapređenje kvaliteta predškolskih usluga, podupiranje inovativnosti i kreativnosti kod učenika i studenata.
	Aktivnosti mjere
	- Proširenje kapaciteta i modernizacija predškolskih ustanova; - Stavljanje školskih prostornih kapaciteta u funkciju predškolskog odgoja i obrazovanja (s posebnim naglaskom na uključivanje djece u predškolsko obrazovanje u godini prije polaska u školu); - Sufinansirati i podržati talentovane srednjoškolce i omogućiti školovanje na prestižnim međunarodnim školama i nastavak školovanja na prestižnim međunarodnim fakultetima; - Razvoj cjelovitog sistema vrjednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o rezultatima učenja;

	- Podsticanje djece, učenika i studenata na uključivanje u inovativne programe i projekte.				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Udio uključene djece u predškolsko obrazovanje barem godinu prije obaveznog obrazovanja	70%	100%	MONKS	
	% modernizovanih osnovnoškolskih i srednjoškolskih programa	0	100%	MONKS	
	% srednjoškolaca i studenata koji pohađaju praksu za vrijeme studija u trajanju preko mjesec dana	10%	50%	MONKS	
	% studenata i profesora koji učestvuju u međunarodnim programima i inovativnim projektima	10%	50%	MONKS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenjem usluge predškolskog odgoja povećava se obuhvat djece predškolskim odgojem. Razvoj inovativnih ideja i programa u učenika i razvoj talentovanih učenika i studenata.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.000.000	500.000	0	100.000	400.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a, Pedagoški zavod HNK-a, Zavod za školstvo HNK-a, udruženja za razvoj talenata				
Ciljne grupe	Djeca predškolskog uzrasta, talentovani učenici i studenti				

Veza sa strateškim ciljem	2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA
Prioritet	2.1. Unapređenje obrazovnog sistema na svim nivoima
Naziv mjere	2.1.5. <i>Razvoj cjeloživotnog učenja</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	- Cilj mjere je omogućiti građanima HNK-a pristup kvalitetnim programima prekvalifikacije i cjeloživotnog učenja i nakon

	završene škole i studija, a koji su u skladu s potrebama tržišta rada i razvoja privrede.				
	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Podrška ustanovama za obuku odraslih u razvoju zakonom priznatih programa obrazovanja odraslih (kreiranje programa cjeloživotnog učenja u funkciji jačanja konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u preduzećima na području HNK-a); - Provoditi certifikaciju i registraciju ustanova za formalno i neformalno obrazovanje odraslih; - Podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama, kako za preduzetnike tako i za one koji planiraju osnovati preduzeće; - Osmisliti i intenzivirati nove obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektoru i stimulirati izdvajanja za neformalno obrazovanje uz podršku postojećim pružiocima ovih usluga/aktivnosti; - Profesionalna orijentacija namijenjena djeci u završnim razredima osnovnih škola (predstavljanje pojedinih obrtničkih zanimanja završnim razredima osnovnih škola od strane uspješnih obrtnika - na taj način uticati na budući odabir zanimanja učenika); - Promovirati koncept cjeloživotnog učenja kao osnovu za trajnu zapošljivost, društvenu uključenost, razvoj aktivnog građanstva, te razvijanje individualnih potencijala osoba. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Kapacitet infrastrukturnih objekata koji imaju namjenu za cjeloživotno učenje	n/d	n/d	FZS	
	Broj programa obrazovanja odraslih	0	20	MONKS	
	Broj registrovanih i certifikovanih ustanova za CO	1	4	MONKS	
	% samozapošljavanja kroz prekvalifikaciju zanimanja	0	50%	MONKS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Prioritet se stavlja na cjeloživotno obrazovanje kojim se podstiče nivo obrazovanja i/ili prekvalifikacija, zatim na priznavanje neformalno stečenih znanja i vještina. Značajan udio u širenju obrazovanja imaju omladinske organizacije koje provode edukativne programe za mlade kao i praktični zanatski obrti kao dio sticanja neformalnog znanja.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	250.000	100.000	0	0	150.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				

Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a, udruženja i organizacije registrovane za formalno i neformalno obrazovanje odraslih, Pedagoški zavod HNK-a i Zavod za školstvo HNK-a
Ciljne grupe	Studenti, građani, privrednici, investitori, učenici završnih razreda osnovnih škola

Veza sa strateškim ciljem		2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA			
Prioritet	2.2. Unapređenje kulture i sporta				
Naziv mjere	2.2.1. <i>Jačanje kapaciteta kulture</i>				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Cilj mjere je obezbijediti promociju i važnost očuvanja kulturno-historijske baštine stanovnika HNK-a te stvoriti pretpostavke da ustanove kulture mogu obavljati svoju djelatnost na način kako je to propisano zakonima koji regulišu kulturne djelatnosti. 				
	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Stvaranje kulturne platforme koja uvezuje sve učesnike u kulturi, umjetnosti, arhitekturi, ali i dijalogu; - Jačanje resursa platformi za kulturu, umjetnost, arhitekturu i dijalog; - Razvijanje modela društveno odgovornog poslovanja s ciljem dobrovoljnog doprinosa javnog i privatnog sektora razvoju kulturne platforme; - Jačanje kapaciteta učesnika kulturnog života. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Broj aktivnih kulturnih institucija	31	50	MONKS	
	Broj kulturnih manifestacija, festivala, izložbi i dr.	40	100	MONKS	
	Broj zaposlenih u kulturnom sektoru (umjetnost, zabava i rekreacija)	1.453	2.500	MONKS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacijom infrastrukture u oblasti kulture obezbijedit će se preduslovi za kvalitetnije obavljanje kulturnih djelatnosti u skladu sa savremenim kretanjima u struci. To podrazumijeva proširivanje uloge ustanova kulture kao nosioca aktivnosti u razvoju i unapređenju kulturnog turizma, zatim pružanje aktivne podrške razvoju kreativnih industrija i stavljanje kapaciteta navedenih ustanova u svrhu unapređenja naučno-istraživačkog rada.				

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	8.000.000	7.500.000	0	500.000	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a, Zavod za kulturno-historijsku baštinu HNK-a, Arhiv, Muzej, Narodno pozorište, Hrvatsko narodno kazalište, HD herceg Stjepan Kosača				
Ciljne grupe	Građani HNK-a				

Veza sa strateškim ciljem	2. Podizanje kvaliteta i savremenog razvoja društvenog sektora			
Prioritet	2.2. Unapređenje kulture sporta			
Naziv mjere	2.2.2. <i>Podrška daljnjem razvoju sporta</i>			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Cilj mjere je, ulaganjem u institucije i modernizacijom kapaciteta, stvoriti bolje uslove za što kvalitetniji rad sportsko-rekreativnih klubova i društava te obezbijediti stalnu promociju bavljenja sportom cjelokupne populacije.			
	Aktivnosti mjere			
	<ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja i uređenje sportsko-rekreativnih zona (Bunica i dr.); - Izgradnja sportskih sala i dvorana pri osnovnim i srednjim školama na području HNK-a koje, pored sportskih aktivnosti, mogu biti korištene za organizovanje i ostalih manifestacija; - Izgradnja sportske dvorane u Mostaru; - Izgradnja otvorenih sportskih terena, bazena, rekreativnih staza i dječjih igrališta; - Redefinisanje postojećeg načina finansiranja sportskih klubova. 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	Broj sportsko-rekreativnih zona	15	30	MONKS
	Zastupljenost većine sportova	60%	90%	MONKS
	Broj registrovanih sportskih klubova/udruženja	134	200	MONKS

	Donesen zakon o sportu HNK-a i usvojena strategija razvoja sporta	NE	DA	MONKS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenjem i izgradnjom sportske infrastrukture će se omogućiti razvoj više srodnih sektora. Pojačat će se odvijanje kulturnih, privrednih i sportskih manifestacija na području HNK-a te poboljšati uslovi za rad sportskih klubova i udruženja, odnosno jačanje vrhunskog sporta. Uspostavljanjem registara pravnih i fizičkih lice u oblasti sporta, kao i izradom strategije razvoja sporta, osigurat će se kvalitetniji uslovi za razvoj sporta na području HNK-a te će se uspostaviti sistemsko i strateško usmjeravanje aktivnosti na one oblasti koje će ostvarivati najveće razvojne efekte u oblasti sporta. Implementacijom mjere stvaraju se bolji uslovi za rad sportskih organizacija koje, kroz kvalitetno usmjeravanje programa podrške, predstavljaju najvećeg partnera za povećanje baze sportista (djece i omladine), a u cilju što boljih rezultata na polju kvalitetnog i vrhunskog sporta.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	8.000.000	8.000.000	0	0	0
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Nosioci mjere	Ministrstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a, sportski savezi gradova i općina, sportski klubovi i udruženja, JLS				
Ciljne grupe	Sportisti, rekreativci, djeca i mladi, svi građani HNK-a				

Veza sa strateškim ciljem	2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA
Prioritet	2.2. Unapređenje kulture i sporta
Naziv mjere	2.2.3. Jačanje kulture i sporta kroz turizam
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj mjere je obezbijediti uređenje i bolju dostupnost kulturne baštine i sportsko-rekreativnih zona u turističke svrhe.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Uređenje kulturne baštine za turističku valorizaciju, uključujući digitalizaciju kulturne baštine; - Napredak i uvođenje novih kulturnih manifestacija s ciljem uključivanja u turističku ponudu; - Podrška uređenju sportsko-rekreativnih izletišta i druge turističke infrastrukture za turizam (Titov bunker, Boračko jezero i dr.).

Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	% turista kulturnog turizma		50%	80%	MONKS MTTZO
	% turista sportsko-rekreativnog turizma		20%	50%	MONKS MTTZO
	Broj novih poslova u oblasti sportskog i kulturnog turizma		0	50	MONKS MTTZO
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija ove mjere će obogatiti turističku ponudu u HNK-u i doprinijeti boljem razvoju sektora turizma i popratnih djelatnosti.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	2.100.000	1.600.000	0	300.000	200.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a, Turistička zajednica HNK-a, turistička udruženja, sportski klubovi i udruženja, predstavnici sektora kulture i umjetnosti, predstavnici javnog sektora, predstavnici civilnog sektora, predstavnici privatnog sektora (posebno predstavnici sektora turizma), lokalna zajednica, mediji				
Ciljne grupe	Građani, turisti, kulturne ustanove, turističke zajednice, uredi i udruženja, predstavnici privatnog sektora, ugostitelji				

Veza sa strateškim ciljem		2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA
Prioritet	2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite	
Naziv mjere	2.3.1. Unapređenje sistema zdravstvene zaštite	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere	
	Cilj mjere je obezbijediti materijalno-tehničku opremljenosti zdravstvenih ustanova za pružanje primarne, sekundarne I tercijarne zdravstvene zaštite, i stvoriti uslove za kvalitetan rad doktora i medicinskog i nemedicinskog osoblja, te pružiti pacijentima kvalitetne uslove za liječenje. Uz razvoj digitalne transformacije sistema zdravstvene zaštite, korištenjem jedinstvenih standardizovanih protokola, obezbijediti preduslove za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija na svim nivoima zdravstvenog sektora.	

	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija objekata primarne i sekundarne zdravstvene zaštite (domova zdravlja i područnih ambulanti); - Opremanje zdravstvenih ustanova i pripadajućih laboratorija potrebnom dijagnostičkom i medicinskom opremom; - Uspostavljen kontakt centar zdravstvenog sistema HNK-a; - Upravljanje ugovaranjem usluga i praćenje realizacije putem funkcionalnosti uspostavljenog elektronskog sistema; - Formiranje elektronske baze znanja zdravstvenog sektora - Formiranje esencijalne liste lijekova; - Provođenje aktivnosti na redefinisaju rada zdravstvenih ustanova stacionarnog tipa (integracijom ili formiranjem specijalističkih centara). 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	% rekonstrukcija zdravstvenih ustanova	60%	100%	MZRSZ	
	% stanovništva obuhvaćenog zdravstvenim osiguranjem	90%	100%	MZRSZ	
	% opremljenosti zdravstvenih ustanova	60%	100%	MZRSZ	
	Broj opremljenih laboratorija za brzu detekciju zaraznih bolesti	1	3	MZRSZ	
	Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita	60%	100%	MZRSZ	
	% zdravstvenih ustanova uključenih u jedinstven informacijski sistem	60%	100%	MZRSZ	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom aktivnosti ove mjere doprinosi se podizanju efikasnosti zbrinjavanja ugroženih stanja u oblasti zdravstva, kako u normalnim uslovima tako i u slučajevima katastrofa i izvanrednih situacija, čime se direktno utiče na poboljšanje kvaliteta života u HNK-u. Sigurna i efikasna razmjena informacija između svih učesnika zdravstvenog sistema će doprinijeti podizanju dostupnosti i kvaliteta zdravstvene zaštite, a razmjena informacija od značaja za obavljanje naučno-istraživačke djelatnosti kao i obavljanje trajnog obrazovanja medicinskog osoblja će uticati na podizanje kvaliteta zdravstvene zaštite i ukupnog kvaliteta života građana.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	15.000.000	10.500.000	0	1.500.000	3.000.000 (FBIH, ostali izvori)

Period implementacije mjere	2021.-2027. godina
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK-a
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK-a, Zavod zdravstvenog osiguranja HNK-a, Zavod za javno zdravstvo HNK-a, domovi zdravlja HNK-a
Ciljne grupe	Građani HNK-a, zdravstvene ustanove na području HNK-a, apoteke na području HNK-a

Veza sa strateškim ciljem	2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA
Prioritet	2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite
Naziv mjere	2.3.2. <i>Unapređenje sistema socijalne zaštite i inkluzija djece s poteškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj mjere je stvoriti uslove za što kvalitetniji život djece, mladih i odraslih, a posebno osoba s invaliditetom, osoba u stanju socijalne potrebe, porodica s djecom kao i osoba bez podrške porodice te stvarati uslove za sprečavanje negativnih društvenih pojava, kao što su maloljetnička delinkvencija, bolesti ovisnosti, svi oblici nasilja, i sl.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Pripremiti plan zapošljavanja i urediti integrirani sistem upravljanja ljudskim potencijalima u centrima za socijalni rad; - Izrada modela socijalnog uključivanja i aktivacije prema potrebama različitih ranjivih grupa (veliki udio stanovništva u stanju socijalne isključenosti); - Plan razvoja socijalnih ustanova; - Uvođenje novih mjera za poboljšanje sistema socijalne zaštite; - Razvoj socijalnih karata i registara koji će obezbijediti informaciju o stanju i potrebama društva; - Razvoj socijalnih servisa u lokalnim zajednicama i olakšan pristup socijalnim uslugama i naknadama socijalne sigurnosti na pravedan, fer i jednak način; - Umrežavanje i koordinisanje ustanova i organizacija koje se bave socijalnom zaštitom djece i odraslih; - Sistem novčanih davanja usmjeriti prema grupama stanovništva koje su u stvarnoj potrebi kao i obezbijediti materijalna izdvajanja za grupe u riziku od siromaštva; - Izrada strategije demografskog razvoja i poboljšanja materijalnog statusa porodica s novorođenom djecom; - Izrada strategije usklađivanja porodične politike s politikom tržišta rada u smislu podsticanja fleksibilnijih oblika rada u odnosu na porodične obaveze, posebno majki, podsticanje poslodavaca na „Family friendly policies“, politiku naklonjenu podršci porodici

	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada akcionog plana za medijsku promociju, podizanje svijesti i senzibilizaciju javnosti o važnosti porodice; - Izraditi sporazum o međuresornoj saradnji s ministarstvom obrazovanja o zajedničkom djelovanju, o jačanju predškolskog vaspitanja i poboljšanju zakonskog okvira o radu predškolskih ustanova u svrhu podrške jačanju porodice; - Pružanje podrške programima prevencije maloljetničke delikvencije, bolesti ovisnosti, vršnjačkog nasilja, rodno zasnovanog nasilja, nasilja u porodici i drugim programima koji podstiču zdrav psihosocijalni razvoj djece i mladih; - Razvijanje međusektorske saradnje u kreiranju i implementaciji preventivnih programa i programa koji podstiču zapošljivost; - Pružanje finansijske, psihološke i druge podrške i sigurnosti porodicama koje planiraju rađanje djece i podsticanje njihove odluke na rađanje. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Broj udruženja čija je primarna zadaća socijalni rad	122	200	MZRSZ	
	% aktivnog stručnog osoblja u centrima za socijalni rad	60%	100%	MZRSZ	
	Usvojena strategija socijalnog uključivanja	NE	DA	MZRSZ	
	Uspostavljena baza podataka pružaoca socijalnih usluga (javnih institucija i organizacija)	NE	DA	MZRSZ	
	Izrađen registar OSI-a (osobe s invaliditetom)	NE	DA	MZRSZ	
	Iznos finansijskih sredstava za udruženja OSI (godišnje)	30.000	100.000	MZRSZ	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Obezbijediti bolje uslove za kvalitetniji život djece, mladih i odraslih, a posebno osoba s invaliditetom, osoba u stanju socijalne potrebe, porodica s djecom kao i djece i osoba bez porodične podrške, čime će se smanjiti negativne društvene pojave poput maloljetničke delinkvencije, bolesti ovisnosti, svi oblici nasilja, i sl.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	15.000.000	10.500.000	0	1.500.000	3.000.000 (F BiH, ostali izvori)
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				

Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK-a
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK-a, Centar za socijalni rad Mostar
Ciljne grupe	Mladi, djeca s invaliditetom, hraniteljske porodice, stručna osobe u sektoru socijalne zaštite.

Veza sa strateškim ciljem		2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA			
Prioritet	2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite				
Naziv mjere	2.3.3. <i>Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije politike prema mladima</i>				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere				
	Cilj mjere je stvoriti bolje uslove za život mladih kako bi se spriječio negativan trend odlaska mladih ljudi s područja HNK-a.				
	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Osnivanje vijeća mladih u svakom gradu/općini; - Osnivanje vijeća mladih HNK-a; - Povećanje sredstava za finansiranje rada vijeća mladih ili prostora za mlade; - Usvajanje i implementacija strategije prema mladima HNK-a - Implementacija programa o finansiranju, kontroli i efektima projekata za mlade; - Obezbjedenje sredstava za sufinansiranje prve nekretnine mladim porodicama. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Broj osnovanih vijeća mladih	4	10	MONKS	
	Iznos godišnjeg nivoa izdvajanja za sredstva za rad vijeća mladih	0	100.000	MONKS	
	Izrađena i usvojena Strategija prema mladima	NE	DA	MONKS	
	Broj omladinskih organizacija koje provode edukativne programe	177	250	MONKS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom mjere postići će se dugoročni razvojni efekti angažmana mladih u njihovim društvenim zajednicama, a u cilju stvaranja boljih uslova za život. Obezbjedenjem finansijskih sredstava za pomoć u zapošljavanju/samozapošljavanju, pružanjem pomoći u kreiranju boljih stambenih politika i realizaciji finansijske pomoći pri rješavanju prvog stambenog pitanja, kao i pomoć kroz realizaciju drugih programa kojima se pomaže mladim ljudima, doprinosi se				

	umanjenju prepreka za ostanak mladih ljudi u zemlji, stupanje u brak i formiranje, odnosno proširenje porodice.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	5.000.000	3.000.000	0	0	2.000.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK-a, gradovi, općine				
Ciljne grupe	Mladi, građani				

Veza sa strateškim ciljem		2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA			
Prioritet	2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite				
Naziv mjere	2.3.4. <i>Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora</i>				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere				
	Cilj mjere je stvoriti bolju saradnju i koordinisanje razvojnih aktivnosti između javnog sektora i nevladinog sektora, a u cilju multiplikacije razvojnih efekata.				
	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Uspostaviti registar nevladinih organizacija koje djeluju i rade na području HNK-a; - Formirati koordinaciono tijelo koje će koordinisati razvojne potrebe HNK-a i aktivnosti koje provode nevladine organizacije; - Obezbijediti sistem podrške i sufinansiranja projekata organizacija nevladinog sektora koji imaju razvojni karakter i koji su u skladu s razvojnim prioritetima HNK-a; - Iskoristiti ekspertizu nevladinog sektora i izgraditi kapacitete upravnih organa, organizacija i institucija za namicanje sredstava putem pripreme aplikacija i razvojnih projekata; - Izraditi bazu podataka potencijalnih donatora i pripremiti plan mobilisanja dostupnih sredstava iz nacionalnih i inernacionalnih razvojnih fondova. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	

	Izrađena i usvojena strategija razvoja nevladinih organizacija	NE	DA	MPULS	
	% sufinansiranja razvojnih projekata NVO-a	20%	40%	MF	
	Formirano koordinaciono tijelo NVO-a na nivou HNK-a	NE	DA	MPULS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Saradnjom sa nevladinim sektorom, javni sektor može multiplikovati razvojne efekte te mnogo brže, uz manja izdvajanja, postići postavljene razvojne ciljeve				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	3.000.000	1.500.000	0	800.000	700.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo privrede HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK-a, Ministarstvo privrede HNK-a, udruženja građana				
Ciljne grupe	Građani, NVO-i				

Veza sa strateškim ciljem	2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA
Prioritet	2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite
Naziv mjere	2.3.5 <i>Unapređenje sistema podrške boračkoj populaciji</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Obavljanje stručnih poslova usmjerenih na unapređenje vrijednosti Odbrambeno-oslobodilačkog rata i očuvanju digniteta njegovih učesnika i stradalnika, unapređenje obima sveobuhvatne zaštite branilaca i članova njihove porodice, razvoj projekata za podizanje kvaliteta života branilačke populacije, omogućavanje učestvovanja predstavnicima zainteresovane javnosti u postupku pripreme pravnih propisa i drugih akata, stavljanje informacija iz nadležnosti Ministarstva na raspolaganje zainteresovanoj javnosti.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Program savjetodavno-pravne pomoći braniocima i članovima njihovih porodica i jačanje sistema zaštite za branilačku i stradalničku populaciju i članove njihovih porodica; - Program podrške zapošljavanja i samozapošljavanja branilaca i članova njihovih porodica u HNK-u;

	<ul style="list-style-type: none"> - Program sufinansiranja zapošljavanja djece poginulih branilaca i djece ratnih vojnih invalida; - Program stručnog osposobljavanja neuposlenih ratnih vojnih invalida i demobilisanih branilaca; - Jačanje sistema zaštite za branilačku i stradalničku populaciju i članove njihovih porodica vezanih za ostvarivanje prava iz oblasti stambenog zbrinjavanja; - Ostvarivanje prava na medicinsku prevenciju i rehabilitaciju branilačke populacije; - Program psihosocijalne pomoći i zaštite mentalnog zdravlja branilaca u HNK-u; - Program ciljanih preventivnih zdravstvenih pregleda branilaca u HNK-u; - Jačanje sistema zaštite za braniocce i članove njihovih porodica kroz isplatu jednokratne novčane podrške pri liječenju i stanju socijalne potrebe. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Broj stambeno zbrinutih branilaca i ratnih vojnih invalida te porodica poginulih	77	500	MB	
	Broj branilačkih udruženja/zadruga	22	40	MB	
	Iznos finansiranja udruženja i zadruga	479.180,00	1.000.000	MB	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom aktivnosti ove mjere doprinosi se unapređenju i osnaživanju statusa branilaca kroz afirmisanje, resocijalizaciju, dokvalifikaciju/prekvalifikaciju i integrisanje na tržište rada te pružanje podrške članovima boračkih porodica. Osnaživanjem branilaca i njihovih porodica doprinosi se unapređenju sistema zaštite za ugrožene građane i podstiče se pružanje ravnopravnih mogućnosti svim građanima.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	4.000.000	3.500.000	0	50.000	450.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo za pitanja boraca HNK-a, Federalni zavod za zapošljavanje, referalni centar				
Nosioci mjere	Ministarstvo za pitanja boraca HNK-a, ciljne grupe različitih oblika branilačkih organizovanja				

Ciljne grupe	Borci iz Odbrambeno-oslobodilačkog rata (dobrovoljci, organizatori otpora, veterani, učesnici rata - demobilisani branioци, ratni vojni invalidi, dobitnici ratnih priznanja i odlikovanja) i članovi njihove porodice, članovi porodica poginulih, umrlih i nestalih branilaca
---------------------	---

Veza sa strateškim ciljem		2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA		
Prioritet	2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva			
Naziv mjere	2.4.1. <i>Unapređenje sistema upravljanja krizama, zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nepogoda</i>			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Cilj mjere je uspostaviti efikasan sistem za rano upozorenje od prirodnih i sigurnosnih rizika, što podrazumjeva uspostavljanje potrebnih kapaciteta za izradu i dostavljanje pravovremenih informacija i upozorenja kako bi se omogućilo pojedincima, zajednici i organizacijama kojima prijeti opasnost da se pripreme i djeluju na odgovarajući način i u odgovarajuće vrijeme, a sve s ciljem smanjenja mogućih gubitaka i šteta.			
	Aktivnosti mjere			
	<ul style="list-style-type: none"> - Pomoć u saniranju posljedica prirodnih i drugih nesreća; - Obučavanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite; - Podizanje nivoa svijesti o pitanjima smanjenja rizika od katastrofa provođenjem redovne obuke službi CZ-a i edukacije stanovništva o mjerama zaštite i spašavanja; - Jačanje cjelokupnog sistema smanjenja rizika od katastrofa kroz podršku uključivanja nevladinih organizacija, privrednog sektora i naučnih institucija u izgradnji kapaciteta u prevenciji, pripravnosti i odgovoru na prirodne i druge nesreće; - Kontinuirana edukacija svih učesnika sistema zaštite i spašavanja – vatrogasci, gorska služba spašavanja, jedinice ZIS-a u privrednim subjektima, zdravstvene institucije, nevladin sektor. 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	% Modernizovan centar civilne zaštite	60%	90%	UCZV
	Broj učesnika edukacije sistema zaštite i spašavanja	0	200	UCZV
	Broj opremljenih timova za zaštitu i spašavanje	1	10	UCZV
	Povećana efikasnost civilne zaštite i vatrogastva HNK-a na terenu	60%	90%	UCZV

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijeđeni kapaciteti zajednice da prevenira, odgovori na i sanira negativne posljedice prirodnih i drugih opasnosti. Pored zaštite života i imovine građana HNK-a, unaprijeđeni kapaciteti će omogućiti smanjenje reprezentativnih rizika i za privredne subjekte koji djeluju na području HNK-a, čime se stvara povoljniji ambijent za privlačenje novih investicija i povećanje postojećih ekonomskih aktivnosti.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	5.000.000	3.000.000	0	0	2.000.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo HNK-a				
Nosioci mjere	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo HNK-a				
Ciljne grupe	Pripadnici UCZV-a, građani, pripadnici specijalizovanih jedinica civilne zaštite, pripadnici jedinica Civilne zaštite opće namjene.				

Veza sa strateškim ciljem		2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA			
Prioritet	2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva				
Naziv mjere	2.4.2. <i>Modernizacija i osiguranje ključne infrastrukture za optimalno funkcionisanje</i>				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere				
	Cilj mjere je jačanje i modernizacija ključne infrastrukture nužne za rad i funkcionisanje kapaciteta struktura Civilne zaštite				
	Aktivnosti mjere				
	- Opremanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite (opremanje adekvatnom zaštitom opremom, komunikacionim uređajima i materijalno-tehničkim sredstvima)				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	% izgrađena pristupna putna mreža	30%	50%	UCZV MPŠV	
	Izgrađen vodovodni sistem u područjima s visokim rizikom od požara	NE	DA	UCZV MPŠV	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom ove mjere postići će se tehnički opremljen i modernizovan sistem CZ-a koji će moći odgovoriti na sve izazove u kriznim situacijama.				

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	5.000.000	4.000.000	0	0	1.000.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo HNK-a				
Nosioci mjere	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo HNK-a, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a, Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a, Agencija za vodno područje Jadranskog mora, GSS				
Ciljne grupe	Građani HNK-a, jedinice civilne zaštite				

Veza sa strateškim ciljem	2. PODIZANJE KVALITETA I SAVREMENOG RAZVOJA DRUŠTVENOG SEKTORA			
Prioritet	2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva			
Naziv mjere	2.4.3. <i>Unapređenje sigurnosnog sistema</i>			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	<i>Cilj mjere</i> je da se, kroz jačanje kapaciteta policijskih snaga i unapređenjem zakonske regulative, unaprijedi lična i imovinska sigurnost građana			
	Aktivnosti mjere			
	<ul style="list-style-type: none"> - Unapređenje stanja lične i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava na području HNK-a; - Modernizacija i unapređenje infrastrukture (obnova i izgradnja) i tehničkih kapaciteta MUP-a; - Unapređenje rada policije u zajednici kroz realizaciju projekata; - Jačanje mehanizma sigurnosti i zaštite građana kroz unapređenje pravnog okvira, razvijanje operativne efikasnosti i efikasnosti službi MUP-a za uspješnije suočavanje sa sigurnosnim izazovima; - Unapređenje upravljanja resursima MUP-a kroz edukaciju i poboljšanje materijalno-tehničke opremljenosti organizacionih jedinica i uslova rada zaposlenika; - Podizanje nivoa kvaliteta pružanja usluga stanovništvu HNK-a. 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	Broj evidentiranih kaznenih djela	929	600	MUP

	Broj evidentiranih saobraćajnih nesreća	2029	1850	MUP	
	% infrastrukturna i tehnološka modernizacija sistema sigurnosti	60%	90%	MUP	
	Broj novouposlenih policijskih službenika	0	400	MUP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom aktivnosti predložene mjere doprinijet će se unapređenju materijalno-tehničke osposobljenosti MUP-a i nivou educiranosti osoblja u vezi s upravljanjem postojećim resursima. Unapređenjem rada osoblja MUP-a doprinijet će se podizanju nivoa kvaliteta pružanja usluga stanovništvu HNK-a.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	30.000.000	10.000.000	0	0	20.000.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova HNK-a				
Ciljne grupe	Građani HNK-a				

ZAŠTITA OKOLIŠA

Veza sa strateškim ciljem	3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA
Prioritet	3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa
Naziv mjere	<i>3.1.1. Monitoring okoliša i uspostava okolišnog informacionog sistema</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Održivo korištenje prirodnih i prostornih kapaciteta HNK-a zasniva se na procjeni nultog stanja prirodnih kapaciteta i potrebi očuvanja istih za dugoročne, održive privredne djelatnosti. Stoga je cilj mjere poboljšati sistem evidentiranja i monitoringa stanja okoliša i zagađivača u HNK-u kroz podsticanje novih istraživanja i stvaranje središnje i korisnicima dostupne baze podataka o stanju komponenti okoliša (vazduh, tlo, biološka i pejzažna raznolikost) kao i podsticanje programa i projekata održivog upravljanja prirodnim bogatstvima.
	Ključni projekat

	<p>Ključni projekat: „<i>Sanacija i revitalizacija starog korita rijeke Neretve u Jablanici</i>“ je projekat čija je svrha izraditi dokumentaciju za revitalizaciju narušenog okoliša i sanirati staro korito rijeke Neretve. Prirodni i izgrađeni okoliš u Jablanici je prilično narušen usljed eksploatacije prirodnih resursa kamena gabra. Narušavanje okoliša javlja se zbog nemarnog korištenja sirovine i odlaganja otpada i jalovine u staro korito rijeke Neretve, usljed čega se, pri većim protocima, voda prelijeva s brane HE Jablanica te dolazi do zatrpavanja korita Neretve i formiranja ujezerenja, čiji nivo ugrožava rad HE na Neretvi. Cilj projekta je napraviti analizu postojećeg stanja narušenosti (ugroženosti) okoliša i izraditi projektnu dokumentaciju za revitalizaciju narušenog okoliša i uklanjanje otpada te sanirati staro korito rijeke Neretve u dužini od cca 6000 m.</p>				
	<p>Aktivnosti mjere</p> <ul style="list-style-type: none"> - Snimanje nultog stanja i uspostava sistemskih monitoring programa za monitoring komponenti okoliša i klimatskih promjena; - Valorizacija biodiverziteta i prirodne baštine, s naglaskom na inventarizaciju rijetkih, endemskih osjetljivih i ugroženih vrsta kao i alohtonih/invazivnih vrsta u HNK-u; - Izrada GIS baze podataka i uspostava Informacionog sistema zaštite okoliša HNK-a (ISZO HNK-a); - Uspostava registra zagađivača na području HNK-a; - Monitoring stanja prirodnih bogatstava koja su predmetom koncesije u svrhu njihovog racionalnog korištenja. 				
<p>Indikatori za monitoring rezultata mjere</p>	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p>	<p>Polazne vrijednosti (2019.)</p>	<p>Ciljne vrijednosti (2027.)</p>	<p>Izvor verifikacije</p>	
	<p>Izrađene nove studije i provedena terenska istraživanja</p>	<p>0</p>	<p>5</p>	<p>MTTZO</p>	
	<p>Uspostavljen informacioni sistem zaštite okoliša (ISZO HNK-a)</p>	<p>Ne</p>	<p>Da</p>	<p>MTTZO</p>	
	<p>Izrađen registar zagađivača HNK-a</p>	<p>Ne</p>	<p>Da</p>	<p>MTTZO</p>	
<p>Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</p>	<p>Doprinos mjere očituje se u utvrđivanju izvora zagađenja i uticaju na stanje komponenti okoliša, što doprinosi smanjenju emisija na području HNK-a. Dostupnost podataka o stanju okoliša osigurava očuvanje okoliša, efikasnost programa zaštite i daje smjernice za razvoj održivih djelatnosti.</p>				
<p>Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja</p>	<p>Ukupno (KM)</p>	<p>Budžetska sredstva (KM)</p>	<p>Kreditna sredstva (KM)</p>	<p>Sredstva EU-a (KM)</p>	<p>Ostali izvori (KM)</p>
	<p>5.500.000</p>	<p>1.500.000</p>	<p>/</p>	<p>2.000.000</p>	<p>2.000.000</p>
<p>Period implementacije mjere</p>	<p>2021.-2027. godina</p>				

Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a, Fond za zaštitu okoliša HNK-a (u saradnji s visokoškolskim institucijama i nevladinim organizacijama)
Ciljne grupe	Organi uprave HNK-a, akademska zajednica, nevladin sektor, privredni subjekti, građani

Veza sa strateškim ciljem	3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA			
Prioritet	3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa			
Naziv mjere	<i>3.1.2. Podsticanje saradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša</i>			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Mjera ima za cilj podržati institucionalno jačanje sektora zaštite okoliša u HNK-u, usklađivanjem okolišne legislative s okolišnim politikama EU-a, kao i vertikalno usklađivanje s FBiH, te provedbom usvojenih propisa. Mjera predviđa jačanje i podsticanje međusektorske i međunarodne saradnje u oblasti zaštite okoliša.			
	Aktivnosti mjere			
	<ul style="list-style-type: none"> - Podsticanje programa podizanja nivoa znanja i jačanja svijesti o potrebi očuvanja i zaštite okoliša te posljedicama klimatskih promjena; - Izrada, harmonizacija i/ili usvajanje strateško-planskih okolišnih dokumenata: plana zaštite okoliša, plana zaštite kvaliteta vazduha, planova/programa zaštite prirode; - Međukantonalno i međunarodno povezivanje i uspostava prekogranične saradnje; - Analiza kapaciteta i jačanje ljudskih potencijala za pripremu i implementaciju projekata iz oblasti zaštite okoliša i održivog razvoja; - Promovisanje mogućnosti korištenja EU fondova za okoliš, klimatske promjene, zelenu tehnologiju i cirkularnu privredu; - Osiguranje preduslova za korištenje fondova; - integrisanje mjera ublažavanja posljedica klimatskih promjena u programske dokumente. 			
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	• Broj novih projektnih prijedloga za međunarodne projekte u oblasti zaštite okoliša	0	5	MTTZO
	• Broj realizovanih projekata jačanja svijesti o zaštiti okoliša	41	100	MTTZO

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera doprinosi integraciji politika zaštite okoliša i jačanju partnerstava u provedbi okolišnih politika u HNK-u i okruženju. Ovom mjerom podstiče se unutarsektorska, međukantonalna i međunarodna saradnja i jačanje kapaciteta za implementaciju projekata iz programa kohezijske politike za zeleniju Evropu.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	7.000.000	3.000.000	/	2.000.000	2.000.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a, Fond za zaštitu okoliša HNK-a i FBiH (u saradnji s organima javne uprave, JLS-ima, visokoškolskim institucijama i nevladinim organizacijama)				
Ciljne grupe	Organi javne uprave, JLS, obrazovne institucije i akademska zajednica, nevladin sektor, građani				

Veza sa strateškim ciljem	3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA
Prioritet	3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa
Naziv mjere	<i>3.1.3. Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj mjere je podsticanje istraživanja i povećanje površine zaštićenih područja u HNK-u. Mjera obuhvata unapređenje i podizanje nivoa znanja o prirodnim vrijednostima zaštićenih područja u HNK-u, unapređenje infrastrukture u zaštićenim područjima, umrežavanje i podsticanje saradnje, obogaćivanje ponude i stvaranje novih vrijednosti te usluge ekosistema koje zaštićena područja nude u svrhu sticanja vlastitih prohoda i prihoda lokalnog stanovništva.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj novih proizvoda/usluga ponude zaštićenih područja; - Unapređenje fizičke infrastrukture u zaštićenim područjima (uređenje Park šume Vrtaljica i dr.); - Inventarizacija i digitalizacija flore i faune te stanišnih tipova za zaštićena područja kojima navedeni podaci nedostaju; - Uspostava Interpretacijsko-edukacijskog centra u PP Hutovo blato; - Unapređenje i brendiranje prirodnih vrijednosti zaštićenih područja kao mjesta za istraživanje i edukaciju te unapređenje potencijala za razvoj održivog turizma;

	- Umrežavanje zaštićenih područja, te priprema i realizacija projekata za IPA III programe.				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	• Nove ponude u zaštićenim područjima	Ne	Da	MTTZO	
	• Broj novih projekata u zaštićenim područjima	0	10	MTTZO	
	• Broj novih promotivnih materijala o zaštićenim područjima HNK-a	0	15	MTTZO	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera doprinosi očuvanju prirodnih cjelina u HNK-u, kao temeljnih prirodnih vrijednosti ovog područja, i mogućnostima održivijeg upravljanja zaštićenim dijelovima prirode				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	10.000.000	3.000.000	/	3.500.000	3.500.000 (89.458,20 - Općina Konjic)
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a, Fond za zaštitu okoliša HNK-a i FBiH, Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a (u saradnji s JP Hutovo blato, JP Blidinje, JP Vjetrenica, te visokoškolskim institucijama i nevladinim organizacijama)				
Ciljne grupe	Posjetioci, obrazovne institucije i akademska zajednica, turisti, sportisti, nevladin sektor, građani				

Veza sa strateškim ciljem	3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA
Prioritet	3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture
Naziv mjere	3.2.1. Unapređenje saobraćajne infrastrukture
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Modernizacija cestovne infrastrukture preduslov je održanja postojećih i osiguranja novih razvojnih pravaca. Cilj mjere je razvijati održivi cestovni sistem u HNK-u koji će zadovoljiti zahtjeve u pogledu poboljšanja mobilnosti stanovništva, prometa roba, fizičkog pristupa tržištima i radnim mjestima, obrazovanju kao i svim drugim privrednim potrebama.

	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Rehabilitacija prioritetnih dionica regionalnih i magistralnih cesta kao i puteva (regionalne ceste: R-418 Prozor-Mokronoge, R-418b Prozor-Konjic, R-425 Žitomislići-Hamzići, R-425a Tromeda-Gabela, R-426 Dračevo-Zavala, R-427 Stolac-Berkovići, R-428 Ravno-Zavala, R-435 Konjic-Borci, R-435a Ćesim-Potoci, R-436 Borci-Glavatičevo-Argud, R-437 Fojnica-Ostrožac, R 426 Zavala – Orahov Do-Lozica, Prozor Izlaz (R418) – Orašac –Kedžara, Prozor grad (R418) – Gmići (M16) Stara magistrala, Prozor Dobroša (R418b) – Uzdol – D.Kranjčiči – Duge, M16, Konjic – Boračko jezero); - Izrada programa implementacije strategije sigurnosti na cestama za regionalne ceste u HNK-u; - Izrada specifičnih programa za obilaznice gradova tamo gdje su obilaznice dio regionalnih cesta u HNK-u; - Praćenje intenziteta saobraćaja na mreži regionalnih cesta u HNK-u. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Dužina autocesta u HNK-u (km)	10,25	105,9	Autoceste FBiH, MSV	
	Dužina modernizovanih magistralnih i regionalnih cesta (km)	0	160	FZPR, MVP	
	Stopa smrtnosti usljed povreda u saobraćajnim nesrećama (na 100.000 stanovnika) (%)	8	5	BIHAMK /MUP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere ogleda se u unapređenju saobraćajne infrastrukture te poboljšanju saobraćajne povezanosti i sigurnosti saobraćaja na području HNK-a kao i povezanosti HNK-a s okruženjem. Mjera doprinosi i realizaciji prioriteta: <i>Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture kroz modernizaciju cestovne infrastrukture, povećanje sigurnosti u saobraćaju i kvalitet života i unapređenje preduslova za intermodalni saobraćaj.</i>				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	36.000.000	36.000.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo saobraćaja i veza HNK-a				

Nosioci mjere	Ministarstvo saobraćaja i veza HNK-a, Uprava za ceste HNK-a, Autoceste FBiH, Ceste FBiH, JLS
Ciljne grupe	JSL, građani, poslovni sektor, turisti

Veza sa strateškim ciljem	3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA
Prioritet	3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture
Naziv mjere	<i>3.2.2. Podsticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj ove mjere je obezbijediti efikasan sistem održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama na području HNK-a, kroz povećanje obuhvata stanovništva organizovanim prikupljanjem otpada i odvodnje otpadnih voda te njihovog pročišćavanja.
	Ključni projekat
	Ključni projekat: „Zatvaranje i sanacija odlagališta otpada u Jablanici“ je projekat sanacije i zatvaranja postojeće deponije Bukova i prilagođavanje konceptu odlaganja na regionalnoj deponiji Uborsk, koji dugoročno osigurava prihvata, selektiranje i odvoz komunalnog otpada na regionalnu deponiju. Naime, Općina Jablanica nema izgrađenu i uređenu sanitarnu gradsku deponiju za prihvata i zbrinjavanje komunalnog otpada te se odlaganje komunalnog otpada obavlja na neuređenom odlagalištu pod nazivom „Bukovo“ na obroncima planine Plasa udaljenom od grada oko 7 km. Riječ je o prirodnoj vrtači do koje se dolazi lošim makadamskim putem, bez ikakvih, zakonom propisanih, tehničkih uslova za odlaganje komunalnog otpada. U sklopu projekta planirana je izrada projektne dokumentacije, donošenje odluke o finansiranju izgradnje uređene gradske deponije – koja može ujedno biti i stanica za prihvata otpada, selekciju i pripremu za odvoz na regionalnu deponiju Uborsk u Mostaru.
	Aktivnosti mjere
<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje plana upravljanja otpadom HNK-a (2021.-2026.); - Povećanje obuhvata organizovanog prikupljanja otpada i njegovog odlaganja na sanitarnim deponijama; - Unapređenje sistema odvojenog prikupljanja, recikliranja i ponovne upotrebe komunalnog otpada, kroz izgradnju reciklažnih dvorišta i dr.; - Sanacija i adaptacija postojećih odlagališta otpada u HNK-u, te izgradnja deponijskih prostora s pratećom opremom; - Sanacija ilegalnih odlagališta otpada; - Unapređenje sistema odvodnje otpadnih voda; - Izgradnja pročišćavača; - Uspostava registra za otpad na području HNK-a; - Realizacija programa podizanja javne svijesti o upravljanju otpadom. 	

Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	Udio recikliranog (komunalnog i opasnog) otpada (%)		6	10	JLS, MGPU
	Usvojen plan upravljanja otpadom HNK-a (2021.-2026.)		Ne	Da	MTTZO
	Udio JSL-a pokrivenih sistemima tretmana otpadnih voda		44%	65%	JLS
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija mjere doprinosi unapređenju komunalne infrastrukture i smanjenju pritiska na okoliš				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	20.000.000	11.000.000	/	5.000.000	4.000.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a i Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a (u okvirima svojih nadležnosti)				
Nosioci mjere	Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a u saradnji s JLS-ima, Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a				
Ciljne grupe	JLS, građani				

Veza sa strateškim ciljem	3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA
Prioritet	3.2. Jačati integrirani sistem prostornog planiranja i unapređenja infrastrukture
Naziv mjere	<i>3.2.3. Podsticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja</i>
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj mjere je unaprijediti efikasnost korištenja prostora i prostornih podataka u skladu s prostornim karakteristikama i resursnim osnovama.
	Aktivnosti mjere
	- Digitalizacija prostornih podataka - spremanje prostornim planovima verifikovanih podataka u vektorskom i rasterskom obliku;

	<ul style="list-style-type: none"> - Uspostava jedinstvenog GIS sistema prostornog planiranja i prostornih podataka u HNK-u; - Modernizacija sistema zemljišne administracije HNK-a; - Proširenje i održavanje Geoportala HNK-a; - Fizičko označavanje naselja, ulica i trgova nazivima i zgrada brojevima i izrada registra prostornih jedinica po JLS-ima (Mostar, Jablanica, Prozor-Rama, Konjic, Stolac, Čapljina i Ravno). 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Uspostavljena baza digitalizovanih prostornih podataka	Ne	Da	MGPU	
	Izrađen registar prostornih jedinica po JLS-ima (Mostar, Jablanica, Prozor-Rama, Konjic, Stolac, Čapljina i Ravno)	Ne	Da	UGIP	
	Broj upita prema Geoportalu HNK-a na godišnjem nivou	35.624	250.000	UGIP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera je od općeg značaja za HNK, pa predstavlja temelj za daljnji održivi razvoj HNK-a				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	5.000.000	2.200.000	/	/	2.800.000 (JLS)
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a, Uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove HNK-a				
Nosioci mjere	Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a, Uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove HNK-a, JLS (nosilac aktivnosti <i>Digitalizacija prostornih podataka</i> u odnosu na Prostorni plan HNK-a, kao i u odnosu na prostorne planove područja posebnih obilježja u HNK-u, je Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK-a, dok su nosioci aktivnosti referentno na važeće prostorne planove jedinica lokalne samouprave u HNK-u organi uprave nadležni za prostorno uređenje svake od tih jedinica)				
Ciljne grupe	JLS, građani				

Veza sa strateškim ciljem	3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA				
Prioritet	3.3. Podsticati efikasnu energetske tranziciju				
Naziv mjere	3.3.1. <i>Poboljšanje energetske efikasnosti</i>				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere				
	Cilj mjere je provođenje mjera energetske efikasnosti na javnim i stambenim objektima u HNK-u, smanjenje potrošnje energije i zavisnih troškova				
	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavak učestvovanja u projektu „Energetska efikasnost u BiH“ za FBiH; - Primjena mjera energetske obnove, kroz utopljanje javnih i stambenih objekata, sanacija toplinskih gubitaka zamjenom otvora, sanacijom krovova i podova, zamjenom sistema grijanja/hlađenja, zamjenom rasvjete u objektima; - Energetsko certifikovanje objekata s implementiranim mjerama energetske efikasnosti; - Priprema i prijava projekata iz oblasti energetske efikasnosti; - Podsticanje mjera energetske efikasnosti u javnoj rasvjeti; - Uvođenje sistema za kontinuirano praćenje energetske efikasnosti - EMIS baze; - Edukacija zaposlenika u oblasti energetskog upravljanja i promovisanje i jačanje svijesti o energetskej efikasnosti. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Broj utopljenih škola	32	60	Vlada HNK-a	
	Broj utopljenih zdravstvenih i drugih javnih ustanova	12	20	Vlada HNK-a	
	Broj utopljenih stambenih objekata	1	5	Vlada HNK-a	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere doprinosi se primjeni isplativijih i efikasnijih energetske tehnologije i materijala, što srednjoročno i dugoročno doprinosi smanjenju troškova, ali i zaštiti okoliša kroz smanjenje emisije stakleničkih gasova. Mjera doprinosi povećanju kvaliteta života i uslova rada kao i jačanju domaćeg preduzetništva u sektoru građevinarstva.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	20.000.000	10.000.000	/	5.000.000	5.000.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				

Institucija odgovorna za koordinisanje implementacije mjere	Kabinet premijera Vlade HNK-a
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK-a i ostala ministarstva u čijoj su nadležnosti javne institucije
Ciljne grupe	Javna uprava, obrazovne, zdravstvene i druge javne institucije, građani HNK-a

Veza sa strateškim ciljem	3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSISTEMA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA				
Prioritet	3.3. Podsticati efikasnu energetska tranziciju				
Naziv mjere	<i>3.3.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora</i>				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere				
	Mjerom se podstiče povećanje proizvodnje energije iz alternativnih izvora, a posebno energije vjetra, sunca i biomase, s obzirom na prirodne potencijale HNK-a za proizvodnju istih				
	Aktivnosti mjere				
	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada baze podataka instaliranih postrojenja OIE-a u HNK-u; - Promovisanje korištenja OIE-a u javnim objektima; - Podsticanje korištenja OIE-a; - Jačanje svijesti u sektoru privrede i šire javnosti o mogućnostima i dobrobitima korištenja OIE-a u HNK-u; - Unaprijediti efikasnost upravljanja i nadzora u uvođenju i implementaciji projekata OIE-a u HNK-u. 				
Indikatori za monitoring rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	Proizvodnja električne energije iz fotonaponskih i vjetroelektrana (MWh/god)	2.078	+20%	OIEiEK	
	Broj novih koncesija za objekte OIE-a	14	130	MP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere očituje se u podsticanju primjene novih čistijih tehnologija dobivanja energije, u skladu s prirodnim kapacitetima ovog područja, čime se doprinosi jačanju energetske stabilnosti, održivom korištenju prirodnih resursa i smanjenju negativnih uticaja na globalne klimatske promjene.				
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	800.000	300.00	/	250.000	250.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede HNK-a
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede HNK-a, FZO HNK-a,
Ciljne grupe	Građani, privreda, javne institucije